

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA CHURCH LAW REVIEW

45

1/10

REVUE CÍRKEVNÍHO PRÁVA, ročník XVI.

Nositel prestižní ceny Společnosti německých, českých, slovenských a rakouských právníků Karlovarské právnické dny za nejlepší odborný právnícký časopis vydávaný v České republice za rok 2003 v soutěži českých a slovenských právníckých časopisů.

Recenzovaný odborný časopis. Vychází třikrát ročně.

Vydává Společnost pro církevní právo, Praha 1, Husova 8, IČ 62934121.

Adresa redakce: 130 00 Praha 3, Sudoměřská 25, e-mail: SPCP@prf.cuni.cz; <http://spcp.prf.cuni.cz>.

Šéfredaktor: Prof. JUDr. Jiří Rajmund Tretera. Redaktorka: JUDr. Jana Nová. Redakční rada: JUDr. Miloš Holub, Ph.D.; ICLic. JUDr. Záboj Horák, Ph.D., LL.M.; JUDr. Štěpán Hůlka, Ph.D., LL.M.; ICDr. JUDr. Stanislav Příbyl, Ph.D.; Mgr. Stanislav Pšenička; Prof. JUDr. Valentin Urfus, CSc.

Toto číslo bylo odevzdáno k tisku dne 27. března 2010. Tiskne: JPM Tisk, Na Popelce 7, 150 00 Praha 5.

ISSN 1211-1635, reg. č. MK ČR E 7429.

© Společnost pro církevní právo, Praha, 2010.

**Pocta Jiřímu Rajmundu Treterovi
k 70. narozeninám**

**In honor of Jiří Rajmund Tretera
on his 70th birthday**

*Toto číslo Revue církevního práva vyšlo za finanční podpory
Konference katolických biskupů Spojených států amerických
a Ministerstva kultury ČR.*

*This issue of Church Law Review was sponsored
by the United States Conference of Catholic Bishops
and the Ministry of Culture of the Czech Republic.*

Finanční podporu Společnosti pro církevní právo
na její ediční činnost směřujte laskavě na běžný účet
u České spořitelny, a. s., 111 21 Praha 1, Na Perštýně 1,
číslo:

1939518309/0800

OBSAH

V. Urfus: Ad futuram rei memoriam – Co by nemělo být zapomenuto	9
Z. Horák: Životopis prof. Jiřího Rajmunda Tretera	13
Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera (in English)	19
M. Skřejpek: Ius divinum	27
M. K. Adam: Nadobudnutie príslušnosti k cirkvi vlastného obradu v Československu (1918–1983)	37
A. I. Hrdina: Vývoj kanonické legislativy v uplynulém desetiletí	53
K. Adamová: Idea dobré a spravedlivé vlády ve freskové výzdobě radnice v italské Sieně	65
R. Seltenreich: Vztah státu a církve v anglických koloniích v severní Americe	73
M. Starý: Křešovský klášter jako nositel českého obywatelského práva ..	81
Š. Šťastník: Diskusní fáze manželského procesu před katolickými církvevními soudy	89
V. Valeš: Prvorepubliková novela manželského práva č. 320/1919 Sb. z. a n.	97

CONTENTS

V. U r f u s: Ad futuram rei memoriam – For the Future Memory of This Matter	9
Z. H o r á k: Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera	13
Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera (in English)	19
M. S k ř e j p e k: Ius divinum	27
M. K. A d a m: The Ascription of a Certain Church sui iuris in Czechoslovakia (1918–1983)	37
A. I. H r d i n a: The Evolution of Canon Legislation in the Past Decade ..	53
K. A d a m o v á: The Depiction of Good and Just Government in the Frescoes of the City Hall in Siena, Italy	65
R. S e l t e n r e i c h: State-Church Relationships in the North American English Colonies	73
M. S t a r ý: The Krzeszów Monastery as a Holder of the Bohemian Inhabitant Right	81
Š. Š ř a s t n í k: The Interview Phase of Matrimonial Proceedings before Catholic Church Tribunals	89
V. V a l e š: The First Republic Amendment to the Marriage Legislation by the Act No. 320/1919 Coll.	97

INHALT

V. Urfus: Ad futuram rei memoriam - Zum Andenken für die Zukunft	9
Z. Horák: Lebenslauf von Prof. Jiří Rajmund Tretera	13
Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera (in English)	19
M. Skřejpek: Ius divinum	27
M. K. Adam: Erwerb der Kirchenzugehörigkeit zu einer Kirche sui iuris in der Tschechoslowakei (1918–1983)	37
A. I. Hrdina: Die Entwicklung der kanonistischen Gesetzgebung in den letzten zehn Jahren	53
K. Adamová: Die Idee einer guten und gerechten Regierung in der Freskomalerei des Rathauses in Siena	65
R. Seltenreich: Die Staat-Kirche Beziehung in englischen Kolonien in Nordamerika	73
M. Starý: Kloster in Grüssau als Träger des böhmischen Inkolatsrechts	81
Š. Šťastník: Die mündliche Phase im Ehenichtigkeitsverfahren vor kirchlichen Gerichten	89
V. Valeš: Die Änderungen des Eherechts durch Gesetz Nr. 320/1990 Sb. z. a n.	97

INDICE

V. Urfus: Ad futuram rei memoriam – che cosa non dovrebbe esser dimenticato	9
Z. Horák: La biografia del prof. Jiří Rajmund Tretera	13
Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera (in English)	19
M. Skřejpek: Ius divinum	27
M. K. Adam: L' ascrizione ad una determinata Chiesa sui iuris in Cecoslovacchia (1918–1983)	37
A. I. Hrdina: Lo sviluppo della legislazione canonica nel decennio palato	53
K. Adamová: L' idea del Buon governo e del Mal governo agli affreschi del Palazzo Pubblico a Siena	65
R. Seltenreich: La relazione fra lo Stato e la Chiesa nelle colonie inglesi nell' America del Nord	73
M. Starý: Il monastero di Krzeszów come soggetto dell' incolato boemo	81
Š. Štastník: La discussione della causa nella procedimento matrimoniale davanti ai tribunali ecclesiastici cattolici	89
V. Valeš: La novella del diritto matrimoniale della 1ª repubblica n. 320/1919 Rc.	97

Ad futuram rei memoriam – Co by nemělo být zapomenuto ...

Valentin Urfus

Velké dějiny znají jen velké souvislosti. Zvykli jsme si na to. I když víme, že to není tak docela pravda. Náhoda, okamžité rozhodnutí mají v historickém čase svoje stejně nezaměnitelné místo. A působí dokonce tak silně, že tomu někdy nechceme ani věřit. Jen osobní prožitek a vzpomínky, které jsou s ním spojeny, jsou schopny zachovat jejich význam a cenu.

Ani po letech mně nemůže z paměti vymizet jedno setkání. Bylo to někdy v lednu 1990. Doprovázel jsem děkana fakulty Muchu. Sestupovali jsme po schodech dolů do fakultní auly, do populárního „bazénu“, jak hlavní prostor fakulty dávno předtím pojmenoval studentský jazyk. Setkání, které následovalo, mám stále jakoby před očima. I při něm šlo o dvojici návštěvníků. Jednoho z nich jsem dobře znal. S dr. Vladimírem Mindlem jsem se setkával v závěru svého studia v semináři prof. Vaněčka, kam jsme oba docházeli. Podílel se tehdy na přípravě malého slovníku polskočeské právní terminologie. Vedoucí semináře, prof. Vaněček, podporoval, jak známo, styky s polskými právními historiky a vytvářel tak u nás v té době ještě málo rozšířenou tradici vzájemného poznávání.

Bylo proto samozřejmé, že to byl dr. Mindl, kdo nás seznámil s tím, koho doprovázel. Tak jsem poznal dnešního profesora Jiřího Treteru. Věcná výměna názorů rychle překryla společenskou stránku našeho setkání. Příchozí se netajili snahou přispět fakultě při obnovení přednášek z církevního práva, které považovali za samozřejmý důsledek polistopadových změn. Iniciativní dr. Mindl nám také vyložil, proč jeho partner by byl schopen více než kdokoliv jiný pomáhat při uskutečňování tohoto záměru. Děkan Mucha přijal sdělení obou pánů jako konkrétní návrh. Velkoryse jej přivítal a jeho okamžité provedení považoval za samozřejmé. Základní předpoklad pro obnovení výuky církevního práva jako samostatného předmětu byl tak splněn.

Šlo opravdu jen o spontánní a snad i poněkud improvizované rozhodnutí? Právě vylíčené okolnosti by to mohly možná naznačovat. Odpověď na položenou

otázku je však třeba hledat opatrně. Bezvýhradně kladná nemůže být v žádném případě, spíše naopak. Listopad 1989 vyvolával na fakultě přirozeně úvahy, jak dosavadní výuku změnit či doplnit, jak ji přizpůsobit novým potřebám. Nešlo jen o více méně oficiální rovinu. Vše probíhalo i v polosoukromých, přímo jen osobních rozměrech.

Církevní právo jako předmět, o kterém by mělo být samostatně přednášeno, se stal v těchto úvahách dílčím námětem zákonitě a zřetelně. Důvodů bylo více; vedle běžně očekávatelných, spojených s připomínkou tradičního rámce fakultní výuky a původního významu právnického akademického titulu jako doktorátu obojího, tedy i církevního práva, se uplatňovala ještě jiná stanoviska, zajímavě a věcně zdůvodněná. Objevoval se důraz položený na význam kanonického práva a církevní organizace obecně pro formování některých veřejnoprávních zásad, na nichž spočívalo uskutečňování státní moci od chvíle, kdy vznikal tak řečený moderní stát (např. delegace moci, legislativní tvorba práva).

Nově přicházela ale ještě jiná argumentace, poněkud překvapivě aktuální. Rozhodující pro ni byl všeobecně kulturní význam církevního, zvláště kanonického práva. Přesvědčivým byl zejména její velmi konkrétní základ. Opíral se o drobnou dotazníkovou akci, která se obracela krátce po listopadu v měřítku fakulty ke studentské veřejnosti. Děkanovi fakulty jako sociologovi byla blízká. Účelem bylo zjistit obecně sdílené znalosti, kterým předchází reálný socialismus buď nepřál nebo je přímo potlačoval. Je přirozené, že námětem byly mimo jiné poznatky dotýkající se křesťanství. I když připustíme, že některé odpovědi mohly být motivovány recesisticky, byl její výsledek i tak sotva přehlédnutelný, v některých bodech až deprimující. Odtud byl již jen malý krok k přesvědčení, že jsou to právě přednášky z církevního práva, které mohou nabízet jistou pomoc, jak překonat přezíravou lhostejnost k duchovním základům západní atlantské civilizace, která se v trapných výrociích některých žurnalistů a moderátorů stále uplatňuje. Ve vedení fakulty se tak upevnil obecně kladný postoj k obnově církevního práva jako samostatného předmětu podle studijního programu fakulty.

Jedna představa vyvolává nutně jinou, jednu vzpomínku provázejí zákonitě další. Ani autor těchto odstavců není výjimkou. Nemůže se proto ubránit drobnému návratu do ještě starší minulosti. Jako posluchač právnické fakulty od zimního semestru 1947/48 náležel k posledním ročníkům, které zapisovaly do svých indexů církevní právo jako samostatný předmět.

Po druhé světové válce, jak je obecně známo, přenášeli církevní právo v Praze souběžně dva ordináři. Prof. Bušek a prof. Tureček jsou jména, která budou na tomto místě vždy připomínána. Rozdíly mezi nimi se dotýkaly nejen výuky, byly

vyznačeny i silnou osobní averzí, která jejich vzájemný vztah poznamenala. Studenti na to pochopitelně dopláceli.

V počínáních dnech – i to je dobře známo – se situace zjednodušila. Prof. Vratislav Bušek byl nucen emigrovat, zatímco prof. Josef Tureček zastával problematickou funkci „revolučního“ děkana fakulty. Jeho přednášky o církevním právu se tak staly na dlouhou dobu jistým epilogem dotčeného předmětu. Odrážel to ostatně i jejich obsah. Byl poněkud nesoustavný, šlo o jakousi směs vybraných otázek z práva konfesního i kanonického. Následující přestavba studia pak církevní právo vypudila z programu fakulty docela. Co zbylo, bylo jen několik základních údajů o pramenech kanonického práva zahrnutých do nového předmětu obecných (nebo také světových) dějin státu a práva. V jeho rámci byla pozornost věnována i některým otázkám vývoje poměru státu a církve.

Lednové setkání v roce 1990 bylo šťastným setkáním. Pro církevní právo jako studijní předmět vytvořilo novou příležitost. Jiří Tretera se jí chopil a využil ji. Nové možnosti nejsou ale vždy spojeny se snadným řešením. I o tom je možno asi na tomto místě hovořit. Výuka církevního práva a jeho vědecké pěstování mělo sice v české právní vědě nespornou tradici, nicméně v roce 1990 bylo třeba v mnohém vycházet jakoby z nulového bodu. Nový předmět bylo nutno vybudovat. Není to přehnané tvrzení, použitý výraz tehdejší situaci vystihuje. Zvolit správný poměr mezi přednáškami z kanonického práva a práva konfesního není, jak všichni dobře víme, snadné. Nemluvě o tom, že ve vyvážené míře bylo stejně tak nutno přihlížet k právním poměrům všech církví, které měly být partnery nové občanské společnosti a demokratického uspořádání státu.

Jiří Tretera při řešení těchto nesnadných úkolů uspěl. Bez rozpaků lze říci, že uspěl znamenitě. Není to jen zdvořilostní, přátelské jubilejní „laudatio“, které tu zaznívá, je to spíše výčet suchých fakt. Ostatně nepřímou se zasloužil i o to, že církevní právo jako výukový předmět zakotvilo pevně i na jiných právnických fakultách. V neposlední řadě se pak prof. Tretera stal mezinárodně uznávanou autoritou, která českou vědu církevního práva reprezentuje na mezinárodním poli v organizacích působících na této úrovni, kde zastává významné funkce vědecké i organizační.

Resumé

Príspevek je vzpomínkou pamětníka, bývalého proděkana a děkana právnické fakulty Univerzity Karlovy. Líčí okolnosti, za kterých byly na fakultě po téměř čtyřicetileté přestávce v roce 1990 obnoveny přednášky z církevního práva a rozhodující roli, která připadla prof. Jiřímu Treterovi.

Summary

Ad futuram rei memoriam – For the Future Memory of This Matter ...

The article is a memoir of a former Vice-Dean and Dean of the Law School of Charles University. He describes the circumstances in which the teaching of church law was re-established at the School in 1990 following an almost 40-year gap; he recognizes the crucial role that Professor Jiří Tretera played in the reestablishment of the field at the School.

Zusammenfassung

Ad futuram rei memoriam – Zum Andenken für die Zukunft ...

Der Beitrag ist eine Erinnerung des ehemaligen Prodekanen und Dekans der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität. Es werden die Umstände geschildert, unter denen nach einer Pause von 40 Jahren die Vorlesungen des Kirchenrechts neu eingeleitet wurden, und die entscheidende Rolle, die Prof. Jiří Tretera dabei spielte.

Riassunto

Ad futuram rei memoriam - che cosa non dovrebbe esser dimenticato ...

Il contributo è una memoria del già vice-decano e decano della facoltà di giurisprudenza della Università Carolina. Narra le circostanze nelle quali dopo un intervallo forzato di quarant'anni nel 1990 furono rinnovati i corsi di diritto canonico e del ruolo spettato al prof. Jiří Tretera.

O autorovi

Prof. JUDr. Valentin Urfus byl v roce 1990 proděkanem a v letech 1991–94 děkanem právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Professor JUDr. Valentin Urfus served as a Vice-Dean in 1990 and in 1991–94 as the Dean of the Law School of Charles University in Prague.

Prof. JUDr. Valentin Urfus ist der ehemalige Prodekan (1990) und Dekan (1991–1994) der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag.

Prof. JUDr. Valentin Urfus, nel 1990 vice-decano e poi fra 1991–94 decano della Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga.

Životopis prof. Jiřího Rajmunda Tretery

Záboj Horák

„Jak lvové bijem o mříže...“

Jan Neruda

Jiří Rajmund Tretera se narodil 8. června 1940 v Praze; celé jeho mládí, ba téměř celý život je spojen s městskou čtvrtí Praha-Vršovice.

Jiřího otec František Tretera pocházel z Nového Města nad Metují. Jen několik generací jej dělilo od buditelských tradic předků v hraniční oblasti na pomezí Kladska. Sám se vyučil typografem a po návratu z první světové války absolvoval svobodnou školu politických nauk, a to obě její fakulty, novinářskou i diplomatickou. Pracoval jako redaktor a státní úředník.

Maminka Božena byla z tradiční pražské měšťanské rodiny a také pracovala jako státní úřednice.

Šťastné dětství Jiřího Tretery bylo několikrát narušeno vnějšími zásahy do života jeho rodičů. Na sklonku roku 1944 byl jeho otec zatčen gestapem a do konce války vězněn. V roce 1949 byl propuštěn z redakce sokolských časopisů a hrozilo mu opětovné zatčení. V březnu 1951 byl v rámci „akce 77 500“ postižen odesláním „do výroby“. Deset let pak „zpytoval své nepoddajné svědomí ve výhni ocelářenských konvertorů v hutích na Kladně“. Nepřestal však být svému synu učitelem národních a politických dějin, v nichž byl skvělým odborníkem. V roce 1961 odešel do důchodu, v roce 1963 na cestě do práce v cukrovaru zemřel.

Jiří Tretera navštěvoval od roku 1946 obecnou školu v Praze-Vršovicích, kde byl také v roce 1954 přijat na jedenáctiletku a v roce 1957 maturoval. Toužil léta po studiu geografie, dokonce už do knihovny tehdejší Geologicko-geografické fakulty Univerzity Karlovy docházel. Avšak ředitelství jedenáctiletky rozhodlo jinak. Pedagogické obory jako je geografie prý v socialistickém státě nepřísluší studovat konfirmandovi z českobratrského evangelického sboru. Proti případnému přijetí ke studiu práv nemělo námitek.

A tak v letech 1957–62 náš jubilant absolvoval denní studium na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze; v letech 1960–62 souběžně se studiem specializace mezinárodního práva. Na konci studia obhájil diplomovou práci na téma „Mezinárodněprávní subjektivita Organizace Spojených národů a mezinárodních odborných organizací“. Jeho učiteli byli především prof. JUDr. Vladimír Outrata a prof. JUDr. Rudolf Bystrický.

Dalším oborem, k němuž měl náš jubilant během svého studia na právnické fakultě mimořádně silný vztah, byly dějiny státu a práva, a to jak obecné (světové), tak československé. V rámci obecných dějin státu a práva slyšel čtyři hodiny přednášky prof. JUDr. Josefa Turečka o středověkém kanonickém právu. K témuž profesoru, dřívějšímu ordináři církevního práva na fakultě, chodil po čtyři roky také na výběrový seminář o vztahu státu a církvi, držený ve večerních hodinách v rozsahu dvou hodin týdně. Neměl však tušení, že jednou se sám bude těmito obory zabývat jako učitel.

Po promoci v roce 1962 nebyl mladý promováný právník Jiří Tretera přijat do podniku zahraničního obchodu, a to navzdory doporučení z fakulty, která vycházela z toho, že absolvoval specializaci mezinárodního práva, a to na výbornou. O motivu svého nepřijetí do místa, kam byl již půl roku předtím srdečně zván, se nikdy nedověděl. Nakonec našel místo ve Správě operací zahraničních Státní banky československé, pozdější Československé obchodní bance, a.s., kde setrval až do roku 1966. Tehdy poprvé změnil své zaměstnání. Od otevírání akreditivů pro země jihovýchodní Asie přešel k mnohostrannější činnosti hospodářského právníka v n.p. ZPA DP v Praze-Nuslích. V té době, po vydání zákona znovu připouštějícího akademické tituly, dosáhl na jaře 1967 na Právnické fakultě Univerzity Karlovy doktorátu práv.

Během své základní vojenské služby se v roce 1963 v Litoměřicích a v blízké Chotiněvsi seznámil s některými představiteli hnutí Nová orientace, třináctičlenné skupiny evangelických farářů i laiků, kteří byli kritičtí k „prezimovací“ taktice vedení své církve a rozhodli se angažovat pro právo a spravedlnost navzdory vyhrožování a tlakům vládnoucí totality. Zúčastnil se přípravy podpisové akce, již byl režim odvrácen od veřejně (v novinách) oznámeného úmyslu stanovit v připravovaném novém zákoně o rodině povinnost rodičů vychovávat děti v tzv. „vědeckém“ světovém názoru (ve skutečnosti ateistickém), a to dokonce se sankční možností odnětí dětí (!) rodičům, kteří by zákon neuposlechli (včetně rodičů, kteří byli faráři a farářkami).

V letech 1964–67 Jiří Tretera dojížděl studovat Starý zákon u seniora Zdeňka Souška v „bytovém semináři“ na evangelické faře v Libici nad Cidlinou. Sezná-

mil se tehdy s činností pracovní skupiny, která připravovala Český ekumenický překlad Písma svatého, a nepřestal ani v následujících letech studovat tento překlad i jeho podrobné poznámky.

V téže době byl silně ovlivněn životním příběhem svého staršího přítele, statečného československého letce plukovníka Ing. Stanislava Rejthara, účastníka bitvy o Anglii, výcviku pilotů v Sovětském svazu ve válce proti nacistům, i Slovenského národního povstání. Ten pracoval v té době v dělnické profesi a byl postižen v rámci akce „B“ (byty) tak, že byl nucen se sestěhovat se svou širokou rodinou do malého bytečku v Praze–Vršovicích, který nazýval „pastouškou“. Svě osudy za světové války poutavě líčil i v evangelické nedělní škole, kde se s Jiřím Treterou spřátelili.

Manželka plukovníka Rejthara prof. Vlasta Rejtharová M.A. (Oxon.), jedna z předních odbornic v oboru výuky anglického a francouzského jazyka a později autorka známých učebnic, v padesátých letech konduktérka pražských tramvají, byla v té době již opět přijata k intelektuální práci, a sice na katedře jazyků Československé akademie věd. Upozornila Jiřího Treteru, marně ještě tehdy na jaře 1967 usilujícího o přijetí za vědeckého aspiranta, ať již na právnické fakultě, nebo na jiném vědeckém pracovišti, na místo, které se otevřelo pro zájemce o právní dějiny na afrikanistickém oddělení Orientálního ústavu ČSAV.

Přihlásil se a byl v létě roku 1967 přijat jako externí vědecký aspirant pro obor právní dějiny Afriky. Překážku, kterou byl nesouhlas vedení podniku ZPA s touto činností, překonal snadno, a sice přechodem na místo hospodářského právníka v n.p. ČKD DUKLA v Praze–Karlíně. Nebylo to místo lukrativní, ale skýtalo souhlas zaměstnavatele se studiem.

Byl natolik plně zaujat svým novým studiem, že se v nastávajícím bouřlivém roce 1968 politického života neúčastnil. Po příchodu okupačních vojsk dost otevřeně projevoval svůj nesouhlas a byl ve svém podniku zvolen do stávkového výboru.

V září roku 1969 se mu podařilo odjet na třicetidenní pobyt v Anglii a Walesu. Byla to jeho první a bohužel až do roku 1990 jediná cesta do západní, svobodné ciziny. Navštívil univerzity v Oxfordu, v Cambridge a v Londýně, metodistická centra v Coventry a v Newcastlu upon Tyne–Durhamu, a na několik dnů také anglikánský seminář v Lincolnu. Týden pobyl na Atlantické koleji v Llanalltud Fawr poblíž Cardiffu u svého přítele, učitele na uvedené koleji Alana Halla, biologa a specialisty na dějiny pedagogiky.

V závěru svého pobytu v Anglii se JUDr. Jiří Tretera zúčastnil mezinárodní afrikanistické konference v Londýně, na kterou ho pozval profesor afrického práva A. J. Allot z fakulty pro orientální a africká studia londýnské univerzity.

Na doporučení svého londýnského příznivce byl přijat do *African Studies Association of the United Kingdom* jako „associated member“.

Návrat domů, za železnou oponu, byl spojen s pokusem zůstat na trvalo v cizině. Avšak tuto myšlenku odmítl. O to bolestnější bylo pozdější trvalé zamítání státních úřadů povolit mu ještě jednou cestu na Západ. Každým rokem, až do poloviny osmdesátých let, si podával žádost o výjezdní doložku, nikdy ji však už nedostal. Důvody sdělovány nebyly. Po prvé se znovu do západní ciziny dostal až po převratu, v průběhu roku 1990.

Roku 1971 složil na Orientálním ústavě ČSAV úspěšně zkoušky na kandidátská minima z právních dějin Afriky, před komisí, které předsedal jeho školitel a vedoucí afrického oddělení ústavu PhDr. Ivan Hrbek, redaktor dvousvazkových Dějin Afriky, vydaných roku 1966. O několik měsíců později obdržel sdělení, že v pokračování ve studiu se mu neumožňuje. Obor byl zrušen v důsledku politických restríkcí.

V letech 1968–1978 působil jako člen „právního odboru poradního“ synodní rady Českobratrské církve evangelické. Po nástupu nového synodního seniora roku 1978 mu bylo za jeho činnost poděkováno. Jistě v tom hrálo úlohu to, že se odmítl podílet na „umravňování“ některých mladých farářů a bohoslovců, z režimového hlediska „odbojných“.

V těchto letech však byl stržen příkladem mnohostranně činného katolického faráře v Praze-Vršovicích Jiřího Hájka a hluboce se přiblížil druhému centru duchovního života v českém národě, který tehdy výrazně představovala katolická církev. Jiný známý kazatel, redemptorista Jan Blesík, kdysi obžalovaný v monstrprocesu s řeholníky a po celá padesátá léta žalářovaný, od roku 1974 opětovně bez státního souhlasu, seznámil Jiřího Tretera s předním českým odborníkem na církevní právo prof. Jaroslavem Josefem Michalem. K prof. Michalovi se Jiří Tretera hlásí jako ke svému učiteli. Byl jeho „soukromým“ žákem. Hodiny dostával v Blesikově bytě v ulici Nový svět na Hradčanech.

V letech 1976–1990 působil Jiří Tretera jako vedoucí právního útvaru stavební investorské organizace VHMP, Výstavba inženýrských staveb, v Praze 4.

Od roku 1980 studoval teologii u dominikána ThLic. Dominika Duky v Plzni, v té době již postiženého ztrátou státního souhlasu k výkonu duchovenské činnosti a působícího jako dělník ve Škodovce. Studium bylo přerušeno po dobu Dukova věznění v letech 1981–1982.

V roce 1984 byl požádán, aby vyučoval na generálním studiu dominikánského řádu, tehdy působícího v skrytu, jako lektor církevního práva. Přeložil do češtiny učebnici *Das Recht der katholischen Kirche* od prof. Norberta Rufa

z Freiburgu i. B. Přednášel církevní právo pro tajné adepty kněžství v několika neveřejně činných řeholních řádech, z českých zemí i ze Slovenska, na dvou místech: v Praze-Lysolajích a v Brně na Slévačské ulici.

Doba „svítání“, kdy u našeho východního souseda a mocného vládce východoevropského impéria byly hlášány zásady „perestrojky“ a „glasnosti“, přinesla naděje i do českého prostředí. Tehdy se, od poloviny roku 1988, zapojil i náš jubilant do činnosti dvou podzemně organizovaných skupin právníků, připravujících se na možné legislativní změny. Jednu vedl z iniciativy teologa ThDr. Oty Mádra právník pražského arcibiskupství JUDr. Josef Plocek, rovněž známý vězeň svědomí z padesátých let. Druhou zformoval JUDr. Vladimír Mindl, právník Pražské stavební obnovy, u něhož a jeho manželky Ing. Jany Mindlové, CSc., trávil čtvrtěční večery tak pravidelně, že se mu dostalo přezdívky „kamarád čtvrtek“.

Převrat v listopadu 1989 otevřel našemu jubilantovi cestu k naplnění života jak v oblasti pedagogické, tak duchovní.

Od roku 1990 přednáší na Právnické fakultě Univerzity Karlovy církevní právo, a to jako člen katedry právních dějin. Až do své docentury v roce 1993 pracoval souběžně také v duchovní správě při dominikánském kostele sv. Jiljí v Praze 1 a při výuce náboženství na čtyřech středních školách v jeho okolí. V letech 1992–1999 působil jako ochránce spravedlnosti u Interdiecézního církevního soudu v Praze.

Byl sekretářem dominikánské provincie v době, kdy úřad provinciála zastával ThLic. Dominik Duka, a účastnil se jednání zástupců Konference vyšších řeholních představených s představiteli vlády ČSFR o přípravě zákona o navrácení části klášterů, které byly nutné pro obnovu svobodného řeholního života, otevření noviciátů a založení církevních škol. Společně s PhDr. Karlem Dolistou připravil podklady. V bouřlivé době (nikoliv euforické, jak někteří mylně tvrdí) se jim podařilo, navzdory časovému tlaku, během jednoho měsíce, přílohy zákonů připravit.

Začátkem roku 1993 se náš jubilant pro obor církevního práva na právnické fakultě UK habilitoval a v září 1993 nastoupil jako docent na plný úvazek. Postupně rozvinul „vějíř“ pěti církevněprávních oborů: V úvodním „církevním právu“ se vyučuje obecným normám kanonického práva a ústavnímu právu všech církví působících v ČR. „Právní dějiny církví“ obsahují jak dějiny kanonického práva, tak i vztahu státu a církví, včetně dějin židovské pospolitosti. Další obory tvoří „manželské a procesní právo církevní“, „správní a majetkové právo církevní“ a „konfesní právo“.

„Církevní právo“ náš jubilant vyučoval v polovině devadesátých let také na Právnické fakultě Masarykovy univerzity v Brně a na Teologické fakultě Jiho-

české univerzity v Českých Budějovicích. Několik let vedl postgraduální výuku církevního práva na Husitské teologické fakultě Univerzity Karlovy v Praze.

Od konce devadesátých let přednáší na pražské právnické fakultě také ve světových právních dějinách, a od roku 2007 přednáší právní dějiny některých asijských, afrických a jihoamerických zemí.

Založil spolu se svými studenty v roce 1994 Společnost pro církevní právo, která pořádá pro veřejnost přednášky a vydává třikrát ročně odborný časopis *Revue církevního práva*.

V letech 1999–2002 byl členem expertní komise při odboru církví Ministerstva kultury ČR za vysoké školy a je trvalým spolupracovníkem tohoto odboru dodnes.

Je členem řady zahraničních odborných organizací, jako je *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo* (Roma), *Société Internationale de Droit Canonique et de Législations Religieuses Comparées* (Paris), *Centre for Law and Religion* (Cardiff) a *Österreichische Gesellschaft für Kirchenrecht* (Wien).

Účastní se od roku 1998 činnosti badatelské organizace *European Consortium for Church and State Research* a byl na jejím zasedání v Taormině v roce 2006 přijat za jejího řádného člena zastupujícího Českou republiku.

V roce 2006 byl jmenován profesorem právních dějin na Právnické fakultě Univerzity Karlovy, kde působí dosud.

Přednášky v zahraničí:

- 19. 10. 1995: Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät
- 17. 10. 1997: Graz, Theologische Fakultät der Universität Graz
- 27. 08. 1998: Spišské Podhradie, VIII. medzinárodne sympóziu kánonického práva
- 13. 09. 1999: Sandomierz, Mezinárodní konference o financování církví
- 17. 11. 2000: Klingenthal (Francie), mezinárodní konference „Le statut des cultes des pays candidats à l'Union Européenne“
- 22. 1.–24. 1. 2001: Milano, Università Cattolica del Sacro Cuore
- 25. 2.–1. 3. 2002: Leuven (Belgie), Katholieke Universiteit, Faculteit Kerkelijk Recht
- 18. 6. 2002: Passau, Universität Passau, Theologische Fakultät
- 03. 9. 2002: Warszawa, III. mezinárodní konference Kultura a právo
- 14. 1. 2003–16. 1. 2003: Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien
- 2. 9. 2003: Lublin, Katolická univerzita Lublin
- 12. 1.–16. 1. 2004: Wien, Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien

Curriculum vitae Professor Jiří Rajmund Tretera

Záboj Horák

“As lions we fight cages...”
From a poem by Jan Neruda

Jiří Rajmund Tretera was born on 8 June 1940 in Prague; his youth and most of his life have been connected with the Prague district of Vršovice.

His father, František Tretera, was from Nové Město nad Metují from a family of 19th century national revivalists from the border areas of Kladsko. He learned typography, and upon his return from World War I he studied at the Free School of Political Science, in both its Journalistic and Diplomatic Departments. He worked as an editor and a civil servant.

Tretera’s mother, Božena, came from a traditional Prague burgher family and also worked as a civil servant.

Tretera’s happy childhood was interrupted several times by outside interference into the lives of his parents. His father was arrested by the Gestapo at the end of 1944 and remained imprisoned until the end of the war. In 1949 he was fired from the office of the journals of the patriotic and democratic sports organization *Sokol* and was threatened with another arrest. In March 1951 in the infamous “Action 77,500” he was ordered to go work in a factory; for the next ten years he “questioned his intractable consciousness in the heat of the steelwork convertor in the steel mills in Kladno.” He never stopped teaching his son about national and political history, which he mastered. He retired in 1961 and died in 1963, while walking to his work in a sugar factory.

Beginning in 1946 Tretera went to an elementary school in Prague-Vršovice, where he was accepted in 1954 into an eleven-year program from which he graduated in 1957. For years he wanted to study geography; he was a frequent visitor to the library of the Geological-Geographical School of Charles University. However, the leaders of his school decided otherwise; they claimed that a

pedagogical field such as geography should not be studied in a socialistic country by a confirmand of the Evangelic Church of the Czech Brethren Congregation. They were not opposed, however, to his studying law.

Tretera entered law school; in 1957–1962 he studied in the full-time program at the Law School of Charles University in Prague, and in 1960–1962 he specialized in international law. At the end of his studies he defended his thesis on “International Legal Personality of the United Nations and International Expert Organizations.” His primary mentors were Professor JUDr. Vladimír Outrata and Professor JUDr. Rudolf Bystrický.

Another field that was very important for Tretera during his studies at the Law School was the history of state and law, comprising both general law (world) and Czechoslovak law. In a course on general history of state and law he attended four lectures on medieval canon law by Professor JUDr. Josef Tureček, a former ordinary of church law at the School. For four years Tretera also attended Tureček’s special seminar on the relations between state and church, which took place two evening hours per week. Tretera had no idea that one day he would focus on these issues as a professor.

Following his graduation from the Law School in 1962, Tretera was not accepted to a position as a lawyer in the Foreign Trade Corporation, notwithstanding a recommendation from the School that was based on his specialization in international law. He never learned why he was not accepted, despite prior sincere invitations to apply. He eventually found a position in the Administration of Operations of the State Czechoslovak Bank, later called the Czechoslovak Commercial Bank, where he remained until 1966. This was the first time he changed jobs. From opening bills of credit to countries in Southeastern Asia he moved to the more versatile activities of a commercial lawyer in the state company ZPA DP in Prague–Nusle. After the law was passed that allowed academic degrees to be used again, he was awarded the degree of doctor of laws at the Law School of Charles University in the spring of 1967.

During his military service in 1963 in Litoměřice (North Bohemia) he became acquainted with representatives of the movement New Orientation, a thirteen-member group of evangelic parish priests and lay members who criticized the “hibernation” tactics of the leadership of the Evangelic Church, and decided to fight for law and justice despite threats and pressure from the governing totalitarian regime. Tretera participated in the organization of a petition that convinced the regime not to adopt a new family law statute that would have imposed an obligation on parents to raise their children under the so-called “scientific” world

theory (an atheistic theory) or face the sanction of the removal of their children from their custody if they did not obey the provision (parents who were parish priests would also have been subject to the statute).

In 1964–1967 Tretera commuted to study the Old Testament with the senior Zdeněk Soušek in an “apartment seminar” at the evengelical parish in Libice nad Cidlinou. Here he learned about the activities of a working group that was preparing an ecumenical translation of the Scriptures into Czech; he continued to study the translation and its detailed notes in future years.

At this point Tretera was strongly influenced by the life of an older friend, a brave Czechoslovak pilot, colonel Ing. Stanislav Rejthar, a fighter pilot in the Battle of England, a trainer of pilots in the Soviet Union in the war against the Nazis, and a participant in the Slovak National Uprising in 1944–1945. After 1948 Rejthar was a workman and was persecuted in action “B” (for “byty”, meaning “apartments”) in such a manner that he had to move his entire large family into a small apartment in Prague-Vršovice, which he called a “pastouška” (a small shepherd house). Rejthar talked about his experience during World War II in the evengelical Sunday school that Tretera attended and where they became friends.

Colonel Rejthar’s wife, Professor Vlasta Rejtharová M.A. (Oxon), was one of the greatest Czechoslovak experts in teaching English and French and later authored several famous textbooks. In the 1950s she was forced to work as a Prague streetcar conductor, but in the 1960s was permitted to do intellectual work and worked in the Department of Languages of the Czechoslovak Academy of Sciences. She pointed out to Tretera, who in 1967 attempted to find an assistant position at a law school or other academic institution, that there was an opening for anyone interested in legal history at the Africanist Department of the Oriental Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences.

Tretera applied and in the summer of 1967 was hired as an external scientific candidate in the field of African legal history. Because the management of ZPA did not agree with his work for the Institute, Tretera changed his job and became a commercial lawyer in the state corporation ČKD DUKLA in Prague-Karlín. It was not a well-paid position but the employer was amenable to Tretera’s research activities.

Tretera was so involved in his studies that he did not participate in the politics of the dramatic year of 1968. After the occupation forces arrived in August 1968 he openly voiced his disagreement with the occupation and was elected to the strike committee in his corporation.

In September 1969 Tretera succeeded in leaving for a 30-day stay in England and Wales. It was his first, and unfortunately until 1990, his only trip to the free West. He visited universities in Oxford, Cambridge, and London, the Methodist centers in Coventry and Newcastle upon Tyne-Durham, and spent several days in the Anglican seminary in Lincoln. He spent one week at Atlantic College in Llanalltud Fawr close to Cardiff, where he joined his friend Alan Hall, who was a teacher at the college, a biologist and a specialist in the history of pedagogy.

At the end of his trip to England Tretera took part in an international Africanist conference in London on the invitation of professor of African law A. J. Allot from the School for Oriental and African Studies of the University of London. A recommendation by the professor led to Tretera's acceptance as an "associated member" of the *African Studies Association of the United Kingdom*.

Before returning to his home behind the iron curtain, Tretera was tempted to remain abroad permanently; however, he rejected the idea. It was painful for him that state officials later denied him another trip to the West. Each year until the mid-1980s he filed a request for a permit to travel to the West; however, his requests were denied without any reason being given. He first traveled to the West again in 1990 after the Velvet Revolution.

In 1971 Tretera successfully passed the examination in African legal history at the Oriental Institute of the Czechoslovak Academy of Sciences; the chair of the committee was PhDr. Ivan Hrbek, his primary adviser and the Head of the Africanist Department of the Institute and the editor of the two-volume *History of Africa* published in 1966. A few months later Tretera received a note that his further studies would not be permitted; his field was abolished because of political restrictions.

In 1968–1978 Tretera served as a member of the "advisory legal department" of the Synod Council of the Evangelic Church of Czech Brethren. After a new synod senior was appointed in 1978 Tretera was told that he was no longer needed. This action was probably connected with Tretera's refusal to participate in the "re-education" of some young priests and theology students who were considered "rebellious" by the regime.

In this period Tretera followed the activities of Jiří Hájek, a Catholic priest in Prague-Vršovice, and became very close to the second center of spiritual life in the Czech nation, which at that time was the Catholic Church. Another famous preacher, the redemptorist Jan Blesík, who was once accused in a great trial against the clergy and imprisoned during the entire decade of the 1950s, and who in 1974 again lost state approval to conduct clerical activities, introduced

Tretera to the leading Czech expert on church law, Professor Jaroslav Josef Michal. Tretera calls Professor Michal his mentor; Tretera was his private student in classes held in Blesík's apartment in Nový Svět Street in Prague-Hradčany.

In 1976-1990 Tretera worked as the head of the legal department of a construction investment organization, VHMP, Construction of Engineering Projects, in Prague 4.

Beginning in 1980 Tretera studied theology in Pilsen with Dominican ThLic. Dominik Duka, who at that time had lost his state approval for conducting clerical activities and worked as a workman in a Škoda factory. The studies were interrupted by Duka's imprisonment in 1981–1982.

In 1984 Tretera was asked to teach as an instructor of church law in the general program of the Dominican order, which at that time was active only in the underground. He translated into Czech the textbook *Das Recht der katholischen Kirche* by Professor Norbert Ruf from Freiburg i. B. and lectured on church law for secret candidates of the priesthood in several secretly active orders in Bohemia, Moravia and Slovakia; the lectures took place in two locations, Prague-Lysolaje and Slévačská Street in Brno.

The period of the “dawn,” during which the principles of “Perestroika” and “Glasnost” were promoted in the Soviet Union, brought new hope to Czech society. In mid-1988 Tretera became involved in the activities of two underground groups of lawyers who were working on possible legislative changes. One group, organized on the initiative of theology expert ThDr. Oto Mádr, was led by the lawyer for the Prague Archdiocese, JUDr. Josef Plocek, a well-known “prisoner of conscience” from the 1950s. The second group was formed by JUDr. Vladimír Mindl, a lawyer for the Prague Reconstruction Company. Tretera spent so many Thursdays with Mindl and his wife, Ing. Jana Mindlová, CSc., that he acquired the nickname “my friend Thursday”.

The 1989 revolution opened for Tretera new doors to fulfillment in his life, both in the area of pedagogical work and in the spiritual area.

Tretera has taught church law since 1990 at the Law School of Charles University, where he is a member of the Department of Legal History. Until he was appointed a docent in 1993 he also worked in the ecclesiastical administration at the Dominican Church of St. Giles in Prague 1 and taught religion in four high schools in the neighborhood of the church. In 1992–1999 Tretera worked as a promoter of justice at the Interdiocesan Church Tribunal in Prague.

Tretera was the secretary of the Dominican Province when the Provincial was ThLic. Dominik Duka, and he participated with the representatives of the

Conference of Major Superiors in Czechoslovakia in meetings with the representatives of the government of the Czech and Slovak Federative Republic that concerned the draft law on the return by the Czechoslovak state of part of the monasteries that were needed for the renewal of religious life, the opening of novitiates and the establishment of church schools. Tretera worked on the records of the real estate register for the meetings together with PhDr. Karel Dolista. In this revolutionary period (although the period was not as euphorical as some mistakenly claim) they were successful, despite time pressure, in preparing the draft law in one month.

In 1993 Tretera was appointed a docent in the field of church law at the Law School of Charles University and in September 1993 began his full-time academic work. Eventually he enlarged the scope of his teaching into five church law subjects: Introductory Church Law, which focuses on general norms of canon law and constitutional law of all churches active in the Czech Republic; The Legal History of Churches, which includes the history of both canon law and church-state relations, including relations with the Jewish community; Marriage and Procedural Church Law; Administrative and Property Church Law; and State Law on Churches and Religious Societies.

In the mid-1990s Tretera also taught Church Law at the Law School of Masaryk University in Brno and the Theological Faculty of the University of South Bohemia in České Budějovice. For several years Tretera led the postgraduate program in church law at the Hussite Theological School of Charles University in Prague.

Since the end of the 1990s Tretera has also taught world legal history, and since 2007 he has lectured on the legal history of selected Asian, African and South-American countries.

In 1994 Tretera and his students founded the Church Law Society, which organizes lectures for the public and publishes the Church Law Review three times a year.

In 1999-2002 Tretera was a member of the expert commission at the Department of Churches of the Ministry of Culture of the Czech Republic; he represented universities in the commission and remains its permanent cooperator.

Tretera is a member of a number of expert organizations, such as *Consociatio Internationalis Studio Iuris Canonici Promovendo* (Rome), *Société Internationale de Droit Canonique et de Législations Religieuses Comparées* (Paris), *Centre for Law and Religion (Cardiff)* and *Österreichische Gesellschaft für Kirchenrecht* (Vienna).

Since 1998 Tretera has participated in the activities of the research organization *European Consortium for Church and State Research*, and he was appointed its member representing the Czech Republic at the meeting of the organization in Taormina in 2006.

In 2006 Tretera was appointed Professor of Legal History at the Law School of Charles University, where he continues his work.

Lectures Outside the Czech Republic:

19 October 1995: Vienna, Rechtswissenschaftliche Fakultät

17 October 1997: Graz, Theologische Fakultät der Universität Graz

27 August 1998: Spišské Podhradie (Slovakia), VIII. International Conference of Canon Law

13 September 1999: Sandomierz (Poland), International Conference on Financing of Churches

17 November 2000: Klingenthal (France), international conference “Le statut des cultes des pays candidats à l’Union Européenne”

22-24 January 2001: Milan, Università Cattolica del Sacro Cuore

25 February–1 March 2002: Leuven (Belgium), Katholieke Universiteit, Faculteit Kerkelijk Recht

18 June 2002: Passau, Universität Passau, Theologische Fakultät

3 September 2002: Warsaw, III international conference Culture and Law

14–16 January 2003: Vienna, Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien

2 September 2003: Lublin, Catholic University of Lublin

12–16 January 2004: Vienna, Rechtswissenschaftliche Fakultät der Universität Wien

Translation: Markéta Trimble Landová, Gary Trimble

Ediční středisko Právnické fakulty Univerzity Karlovy

Vám nabízí tyto publikace:

***Veronika Bílková: Odpovědnost za ochranu (R2P)
(Nová naděje nebo staré pokrytectví?)***

Vědecká monografie se zabývá v české literatuře dosud nezpracovaným tématem odpovědnosti za ochranu (Responsibility to Protect, R2P) a jeho významem a pojetím v soudobém mezinárodněprávním prostředí.

***Senta Radvanová (ed.): Náhradní rodinná péče – představy
a skutečnost (Realita a východiska v ČR) – Kolokvium II***

Jde o soubor příspěvků z kolokvia na téma „Náhradní výchova dětí – představy a skutečnost (Realita a východiska v ČR)“, které uspořádala katedra občanského práva Právnické fakulty UK.

Nabídku dalších titulů naleznete na e-shopu PF UK:

http://www.pfuk-shop.cz/shop_PRF/e-products.nsf/prf?OpenFrameset

Ius divinum

Michal Skřejpek

Pražákladem římského práva, stejně jako dalších starověkých právních řádů, byly představy o tom, co je a co není v rozporu s vůlí bohů, případně co je božstvům milé. Jinými slovy, jak se mají lidé chovat, aby nevyvolali jejich hněv a byla tak zachována téměř ideální situace, kdy soužití s nimi probíhalo bez jakýchkoli rušivých momentů. *Pax deorum*, jak je takovýto stav nazýván, je samozřejmě téměř nedosažitelným cílem, neboť se vždy objeví určité rušivé momenty, ať již spočívá jejich původ v jednání lidí, nebo například v přírodních úkazech, které ho narušují. Jde však o to, aby takovéto případy byly nejen co nejméně časté, ale zároveň také, aby jejich intenzita nevyvolala hněv bohů (*ira deorum*), který mohl mít, podle představ příslušníků archaické římské společnosti, fatální následky. Bylo tedy nutné učinit příslušná opatření, které by nepřízeň bohů minimalizovala.

Okruh norem, které by měly být zachovávány, aby byl udržen takovýto vyvážený poměr mezi Římány a jejich ochrannými božstvy, nese označení *ius divinum*.¹ Různým aspektům římského náboženského práva se věnovala již ve starověku celá řada autorů, např. M. Claudius Marcellus napsal pojednání nazvané *Auguralis disciplina*, Q. Fabius Maximus je autorem *Iuris pontifici libri*, nebo C. Atteius Capito *De iure sacrificiorum*, abychom uvedli alespoň několik.

Vzhledem k tomu, že se jedná o klíčový problém, jehož pochopení může osvětlit samotnou podstatu vzniku i fungování římského práva, pokusme se vymezit, jaký je obsah tzv. božského práva, tak aby bylo možné vystihnout jeho podstatu.² Takovýchto možností se nabízí samozřejmě více a při stanovení obsahu zkouma-

---

¹K tomu zejména článek BERGER, Adolf, *Ius divinum* (RE 10, 1212–1215). BOHÁČEK, Miroslav, *K historii pojmu „ius divinum“*, Všeherd, 22, 1941, s. 23–24. Tato krátká črta je jedinou prací, která byla zkoumané problematice v naší odborné literatuře věnována.

²K problematice římského archaického práva např. VOCI, Pasquale, *Diritto sacro romano in età arcaica*, SDHI, 19, 1953.

ného termínu vyjděme z jeho charakteristik obsažených v některých standardních encyklopediích a slovnících římského práva, přičemž jako východisko použijme jeho vymezení obsažené u nás v nejdostupnější Encyklopedii římského práva.

M. Bartošek³ v příslušném hesle říká, že *ius divinum* je „platné právo vztahující se na *res divini iuris*“, tedy na takovou kategorii věcí vyloučených z právního obchodu, které mají vztah k náboženství, „nebo opírající se o náboženské představy.“ Jinak řečeno, má Bartošková definice dvě části.

První z nich vychází patrně ze známého textu justiniánských Institucí, kde se říká: „Nikomu nepatří věci posvátné, zasvěcené a svaté: to co je božského práva, nenáleží nikomu“ (*Nullius autem sunt res sacrae et religiosae et sanctae: quod enim divini iuris est, id nullius in bonis est*).⁴ Více méně stejná charakteristika věcí vyloučených z právního obchodu, které mají vztah k náboženství, je zahrnuta také do Digest. Jedná se o citaci z Gaiových Institucí: „Základní rozdělení věcí je na dvě skupiny. Jedny jsou totiž podle božského práva a druhé podle práva lidského. Věci božského práva jsou například věci posvátné a zasvěcené“ (*Summa rerum divisio in duos articulos deducitur: nam aliae sunt divini iuris, aliae humani. Divini iuris sunt veluti res sacrae et religiose*).⁵ K uvedeným definicím musíme doplnit ještě další úryvek z justiniánských Institucí, které doplňují toto základní vymezení. Říká se v něm následující: „Také věci svaté, jako například městské hradby a brány, jsou v určitém smyslu věci božského práva, a proto nikomu nepatří“ (*Sanctae quoque res, veluti muri et portae, quodammodo divini iuris sunt et ideo nullius in bonis sunt*).⁶ Tuto definici ostatně nalezneme také v Gaiových Institucích.⁷

Výše uvedené vymezení tzv. božského práva je sice v zásadě správné, i když značně zužující. Příliš je neobjasňuje ani druhá část výše zmíněné definice, neboť z její dikce vyplývá, že se jedná o dvě odlišné oblasti. Ve své podstatě proti sobě staví právní úpravu věcí božského práva a normy, jejichž základem byly nejrůznější představy vycházející z náboženského myšlení starých – pohanských – Římanů. Právě ty však nejen stanovily, které věci jsou *divini iuris*, ale zároveň také jaký budou mít právní režim. Jinými slovy úprava věcí božského práva je pouze částí, i když jistě významnou, této oblasti římského práva.

³BARTOŠEK, Milan, *Encyklopedie římského práva*, Praha, 1994, s. 141.

⁴Inst. 2, 1, 7.

⁵Gai D. 1, 8, 1pr. (Gai lib. 2 inst.).

⁶Inst. 2, 1, 10.

⁷Gai. 2, 8–9.

Ještě více otázek do zkoumané problematiky vnáší poněkud nejasné Bartoškovy konstatování, že *ius sacrum*⁸ je soubor právních zásad a institucí, které se týkají kultu, a částečně jsou shodné s *ius pontificium*, o němž hovoří jako o právních předpisech o životě a činnosti pontifiků.⁹ *Ius sacrum* však byly, jednoduše řečeno, předpisy spíše technické povahy, které se týkaly vlastního výkonu kultu, jako například ty, které upravovaly způsob obětování, chrámů, zasvěcování nebo stanovení svátků a svou povahou patřily do veřejného práva.¹⁰ Připomeňme na tomto místě, že pro označení této části náboženských norem se někdy používá také označení *ius sacratum*.¹¹

Tzv. pontifikální právo pak tvořil nesourodý souhrn norem, které se týkaly nejen vlastní činnosti tohoto kněžského kolegia, ale především je daleko častěji pod tím rozuměna ta část *ius civile*, která měla vztah k náboženství. Velmi výstižně vyjádřil samotnou podstatu tzv. pontifikálního práva Cicero ve svém díle „O zákonech“: ... *inquit Publii filius, ex parte audivi pontificem neminem bonum esse nisi qui ius civile cognoscet. Totumne? Quid ita? Quid enim ad pontificem de iure parietum aut aquarum aut ullo omnino nisi eo, quod cum religione coniunctum est?*¹² (... Publiův syn říká, že často slyšel od svého otce, že není nikdo dobrým pontifikem, ledaže by znal dobře civilní právo. A celé? Ale proč? Co je pontifikovi do práva zdí a vody a vůbec do všeho takového, neboť on zná pouze to právo, které souvisí s náboženstvím). Typicky se jednalo například o obřadný způsob podřízení se manželské moci (*confarreatio*), nebo předpisy dědického práva, které měly rozhodující vliv na to, kdo převezme po zemřelém otci rodiny výkon rodového kultu (*sacra familiaria*).¹³

Ius pontificium ostatně nebylo jediným takovýmto souborem norem, obdobné měly také ostatní kněžská kolegia starověkého Říma, a tak se auguři nejen řídili, ale také vytvářeli *ius augurium*, označované také jako *ius augurale*, případně

⁸BARTOŠEK, s. 143.

⁹BARTOŠEK, s. 142.

¹⁰GUARINO, Antonio, *Profilo del diritto romano*, 8. vyd., Napoli, 1994, s. 67.

¹¹K etymologii tohoto termínu obšírně viz KOFANOV, Leonid, *Žřečeskije kollegii v rannem Rime*, Moskva, 2001, s. 58.

¹²Cic. De leg. 2, 19, 47.

¹³Cic. De leg. 2, 19, 47: *Hoc posito haec iura pontificum auctoritate consecuta sunt, ut ne morte patris familias sacrorum memoria occideret, iis est ea adiuncta, ad quos eiusdem morte pecunia venerit.*

ius augurum.¹⁴ Jiným příkladem je kněžský sbor *fetialů*, který se specializoval na náboženské úkony mající vztah k mezinárodnímu veřejnému právu, jako bylo zejména vyhlášení války, uzavírání míru nebo mezinárodních smluv, ten se řídil *ius fetialium/fetiale*.¹⁵ Soubor těchto předpisů přitom spadal do onoho „božského práva“. Nemůžeme sice říci, že by ho tvořil, ale byl pouze jeho částí, i když relativně významnou. *Ius divinum* totiž bylo založeno na *fas*, a tvořilo jen jednu jeho část.

V jedné z nejnovějších příruček italské proveniencí pak sice nenalezneme vymezení „božského práva“, ale je zde obsažena definice *ius sacrum*. Říká se zde, že to byl komplex norem řídící vztahy mezi lidmi a božstvy.¹⁶ Ani tuto definici za příliš zdařilou považovat nemůžeme, neboť jak již bylo výše vysvětleno, podstatou tohoto druhu náboženských norem bylo v antickém Římě něco jiného. S mylným výkladem obsahu pojmu *ius divinum* se však nesetkáváme pouze v encyklopediích, kde je tato skutečnost částečně vysvětlitelná zstručněním textu jednotlivých hesel. Stává se tak i v pracích monografického charakteru renomovaných autorů. Například přední odborník na problematiku římského náboženství J. Rüpke chápe *ius divinum* jako dispoziční právo bohů k jejich majetku,¹⁷ tedy ve velmi zúženém významu.

Daleko zdařilejší vymezení božského práva nabízí A. Berger. Podle něho to je totiž právo vytvořené bohy a upravující vztahy mezi lidmi a bohy.¹⁸ Snad nejvýstižněji vymezil termín *ius divinum* J. Kamiński ve stejnojmenném hesle polského slovníku, kde říká, že se jedná o božské právo, vytvořené bohy a zavazující lidi, opírající se o božskou autoritu. Klade ho do protikladu k *ius humanum*, které bylo vytvořeno lidmi a dodržování těchto norem zajišťovala autorita lidí (státních orgánů). Zahrnovalo nejen ryze náboženské a kultovní předpisy, ale upravovalo také vztahy člověka k bohům a týkalo se rovněž institucí a věcí stojících pod ochranou bohů. *Ius divinum* je tedy širší než *ius sacrum* a *ius pontificium*.¹⁹ Navíc zahrnuje také ostatní speciální oblasti římských norem,

¹⁴Např. Cic. Cato m. de senect. 4, 12; De domo 15, 39; De leg. II, 12, 39.

¹⁵Např. Cic. De off. II, 36; II 29, 108; Liv. 9, 9, 3.

¹⁶Dizionario giuridico romano, 3. vyd., Napoli, 2003, s. 270–271.

¹⁷Náboženství Římanů, Praha, 2007, s. 132.

¹⁸BERGER, Adolf, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, 1953, s. 527 (Laws created by the gods and governing the relations of men to the gods).

¹⁹Prawo rzymskie. Słownik encyklopedyczny, Warszawa, 1986, s. 82.

keré se vztahují k náboženství, jako je ještě také například *ius parietum*, což byly předpisy týkající se zdí a hradeb.

Ius divinum nepochybně hrálo v běžném, ale také v právním životě starých Římanů důležitou úlohu. Jeho nesmírný význam si dnes již přes propast staletí, které nás dělí od dob, kdy se město nad Tiberou vydalo na cestu za ovládnutím tehdejší oikuméné, ani nedokážeme plně představit a docenit ho. Je proto do jisté míry překvapující, že v Digestech se s tímto označením setkáváme pouze sporadicky. Na druhou stranu je třeba připomenout, že Digesta jsou dílem křesťanského panovníka a přílišný akcent na pohanské náboženství předků snad ani nelze očekávat. Zároveň pojem *ius divinum* nalezneme na samotném začátku tohoto zákoníku, kam byla umístěna slavná Ulpianova definice *Iuris prudentia est divinarum atque humanarum rerum notitia, iusti atque iniusti scientia* (Právní věda je znalost věcí božských a lidských, znalost o tom co je spravedlivé a nespravedlivé).²⁰ Jestliže se toto dělení zdálo důležité pro právníka působícího na přelomu 2. a 3. století, kdy náboženské citění Římanů již nebylo tak silné jako dříve, muselo mít na počátku římských dějin zcela výjimečný význam. Domitius Ulpianus byl samozřejmě právníkem pohanským a *ius divinum* pojímal v jeho původní, řekněme „klasické“, podobě. Zařazení tohoto fragmentu jistě nemůžeme chápat jako přehlédnutí kodifikátorů. Zvláště, když zcela shodnou větu nalezneme také na úplném počátku justiniánské učebnice práva.²¹ Tato skutečnost je snad vysvětlitelná tím, že Digesta byla vytvořena nejen jako zákoník, ale také měla plnit funkci památníku velikosti římského práva klasické doby. *Institutiones* pak byly základním učebním textem, úvodem do studia práva, a proto různých archaismů nalezneme v jeho textu celou řadu.

Také druhé místo, kde se v Digestech hovoří o „božském právu“, má obdobnou povahu jako Ulpianův fragment a možná ještě daleko vyhraněnější: „Ale také jeden z nejučenějších stoických filosofů Chrysippus²² začíná svou knihu O zákonech takto: „Zákon je králem všech božských i lidských věcí. Jeho povinností totiž je, aby řídil jak dobro, tak i zlo, byl vládcem a vůdcem těch živých tvorů, kteří žijí jako občané a ve shodě s tím byl mírou práva i bezpráví tak, že přikáže, co se dělat má a zakáže, co se nemá.“²³ Mohlo by se zdát, že právník

²⁰Ulp. D. 1, 1, 10, 2. (Ulp. lib. 1 reg.).

²¹Inst. 1, 1, 1.

²²Řecký filosof (asi 281/277–208/204 př. n. l.), stál v čele staré stoické školy. Z jeho díla se dochovaly pouze zlomky.

²³Marci. D. 1, 3, 2 (Marci. lib. 1 inst.).

Marcianus zde Chrysippovými slovy nadřazuje zákon vůli bohů, avšak jeho výrok musíme chápat tak, že veškeré chování podléhá regulaci normou, ať již se jedná o náboženské záležitosti, tak pochopitelně také o jednání profánní.

Konečně je třeba uvést ještě jedno místo v Digestech, kde je *ius divinum* zmíněno: *Interdicta competunt vel hominus causa vel divini iuris*²⁴ (Interdikta se týkají buď záležitostí lidí, nebo božského práva). Toto Paulovo konstatování se týká skutečnosti, že praetorské příkazy se užívaly jak k ochraně zájmů jednotlivců, tak byly jejich pomocí chráněny i věci mající vztah ke kultu římských bohů. Druhá zmíněná funkce přitom byla starší a právě v ní je právem spatřován samotný počátek tohoto druhu mimosoudních prostředků ochrany, která byla poskytována římskými úředníky.

Hovoříme-li o tzv. „božském právu“, nelze nezmínit také další termín, a to *fas*,²⁵ který je s ním ve velmi úzkém vztahu. Jednoduše můžeme říci, že *fas* označuje čin nebo úkon, který neútočí na božstvo.²⁶ Jedná se tedy o okruh činnosti lidí, který je z hlediska náboženství povolen, který se nepřičí žádnému náboženskému zákazu. Běžně bývá, a to dokonce i v antických pramenech, stavěno *fas* do kontrapozice k *ius*. Například gramatik Servius, působící v období pozdní antiky říká ve svém komentáři k Vergilioví: *ad religionem fas, ad homines iura pertinent*²⁷ (*fas* se vztahuje na náboženství, právo na lidi). Takto pojatý vztah je však velmi zjednodušený, neboť *fas*, jako představy o tom, co je bohům milé a tedy lidem dovoleno činit, samozřejmě nejen *ius* ovlivňovaly, ale především právě z těchto pravidel se právo jako takové zrodilo. Navíc zde nalezneme, kromě mnoha dalších, ještě další výrazný společný rys, který spočívá v ochraně obou okruhů norem. *Fas* je totiž samozřejmě nejen chráněno lidmi, ale zároveň také pomocí prostředků, které zná *ius*, tedy žalobami, nebo jak již bylo řečeno, také interdikty.

Pro naše úvahy je pak daleko zajímavější, na první pohled tautologická definice sevillského biskupa Isidora: *fas lex divina, ius lex humana est*²⁸ (*fas* je božský zákon, *ius* je zákon lidský). Nedělá nic jiného, než že ztotožňuje *fas* s *ius divinum*. Takto totiž onen „božský zákon“ musíme chápat. Isidor při sestavování

²⁴Paul. D. 43, 1, 2, 1 (Paul. lib. 63 ad ed.).

²⁵Etymologii termínu *fas* se podrobně věnoval například DUMÉZIL, Georg, *La religione romana arcaica. Miti, leggende, realtà*, Milano, 2001, s. 127nn.

²⁶KASER, Max, *Storia del diritto romano*, Milano, 1977, s. 53.

²⁷Serv. Georg. I 269.

²⁸Isid. Orig. V 2, 2.

své Etymologie vycházel a používal mnoho pramenů, a to nejen děl pocházejících od pohanských autorů, i když jejich významu ne vždy a zcela porozuměl, ale také například Lactancia nebo Augustina. *Lex divina* je v jeho pojetí sice samozřejmě Bible, avšak vlastně nechtěně tento raně středověký vzdělanec ze 7. století skoro vystihl skutečnou podstatu „pohanského“ problému. Přesto pojímá v rámci svých výkladů *fas* poněkud zúženě, je totiž nutné ho chápat jako prazáklad „božského práva“, z něhož se *ius divinum* postupem doby zrodilo díky formulacím jeho uživatelů. K tomu je navíc třeba přiřadit vše, co je obsaženo ve *fas*, a bylo tedy do této oblasti práva zahrnuto. Něco z *fas* přešlo do *ius* a další jeho části, zejména ryze etické normy chování, zůstaly mimo oblast práva, a to v jakékoli jeho podobě.

V Digestech je specifický okruh norem označovaný jako *fas* zmíněn velmi málo, setkáme se s ním pouze na třech místech. Domitius Ulpianus tak činí v souvislosti s výklady o nečestnosti.²⁹ Iulius Paulus v případě vědomé koupě svobodného člověka.³⁰ Tentýž autor pak na jiném místě podotýká, že užívání věcí majících vztah k náboženství je rovněž *contra fas*.³¹

Pro všechny uvedené případy je přitom společné, že se jedná o použití tohoto termínu v jeho, dalo by se říci, prapůvodním smyslu, tedy v záporu. Právě tak byly totiž formulovány normy jak v královské době, jak o tom alespoň vypovídají zachované zmínky o *leges regiae*, tak i v zákoně dvanácti desek. *Fas* je v zásadě v pramenech vymezeno pouze negativně. Téměř nikde se neříká, co je povoleno – *fas est*, ale naopak co je zakázáno – *nefas est*. Nikde však není řečeno, co to *fas* je. Není to totiž třeba, každý Říman, a nejen právník, totiž věděl, co to je.

Ius divinum však může mít ještě jednu významovou polohu, kterou nám nabízejí justiniánské Institute: *Sed naturalia quidem iura, quae apud omnes*

---

²⁹*Cum autem factum notetur, etiamsi cum ea quis nuptias vel sponsalia constituat, quam uxorem ducere vel non potest vel fas non est, erit notatus.* – Ulp. D. 3, 2, 13, 4 (Ulp. lib. 6 ad ed.).

³⁰*Liberum homines scientes emmere non possumus. Sed nec talis emptio aut stipulatio admitenda est: „cum servus erit“, quamvis dixerimus futuras res emi posse: nec enim fas est eiusmodi casus expectare.* – Paul. D. 18, 1, 34, 2 (Paul. lib. 33 ad ed.).

³¹*Sic et si non proximo meo praedio servitutum vicinus debeat, sed ulteriori, agere potero ius esse mihi ire agere ad illum fundum superiorem, quamvis servitutum ipse per fundum meum non habeam, sicut interveniente via publica vel flumine quod vado transiri potest. sed loco sacro vel religioso vel sancto interveniente, quo fas non sit uti, nulla eorum servitus imponi poterit.* – Paul. D. 39, 3, 17, 3 (Paul. lib. 16 ad plaut.).

*gentes peraeque servantur, divina quadam providentia constituta, semper firma atque immutabilia permanent: ea vero quae ipsa sibi quaeque civitas constituit, saepe mutari solent vel tacito consensu populi vel alia postea lege lata.*³² (Zásady přirozeného práva, které dodržují všechny národy, však vytvořila skutečná božská prozřetelnost a zůstanou platné a použitelné navždy. Naproti tomu právní zásady, které si stanoví každá obec, se často mění, a to buď mlčky provedeným souhlasem národa, nebo jinými zákony později přijatými). „Božské právo“ je zde vlastně ztotožněno s přirozeným právem.

Závěrem dodejme, že *ius divinum* není jediným označením vyhrazeným v antických pramenech pro okruh náboženských norem. Setkáváme se také s termínem *ius religionum/religionis*.³³ Pokud však hovoříme o náboženských normách, musíme mít na paměti, že se jedná o oblast označovanou jako *fas* a ostatní termíny jsou vždy pojmenováním pouze pro jeho určitou část.

Resumé

Studium archaického římského práva není možné bez pochopení jeho náboženských kořenů. „*Ius divinum*“, které vychází z „*fas*“, je souhrnem všech norem s náboženským obsahem a zahrnuje nejen „*ius sacrum*“, ale také partikulární úpravy činnosti jednotlivých kněžských kolégií.

Summary

Ius Divinum

Research of archaic Roman law cannot be conducted without an understanding of its religious roots. “*Ius divinum*,” which stems from “*fas*” is a complex of all norms with religious content and includes not only “*ius sacrum*” but also the particular regulation that relates to individual clerical colleges.

³²Inst. 1, 2, 11.

³³Cic. De domo 1, 4; 12, 32; 49, 127; De leg. II 17, 42.

Zusammenfassung**Ius divinum**

Das Studium des archaischen Römischen Rechts ist kaum möglich ohne Verständnis seiner religiösen Wurzeln. „Ius divinum“, dessen Grundlage das „fas“ darstellt, ist ein Inbegriff von Normen mit dem religiösen Inhalt, es schließt nicht nur „ius sacrum“, sondern auch Partikularregelungen der Tätigkeit von Priesterkollegien ein.

Riassunto**Ius divinum**

Lo studio dell'archaico diritto romano non è possibile senza aver capito le sue radici religiose. Ius divinum che esce dal fas è un complesso delle norme di contenuto religioso ed include non solo ius sacrum ma anche regolamentazioni particolari delle attività di diversi collegi sacerdotali.

O autorovi

Prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc., narozen 4. listopadu 1957 v Praze. Po ukončení studia na Právnické fakultě Univerzity Karlovy působí nepřetržitě na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. Římské právo studoval také na Univerzitě La Sapienza v Římě. Je ordinářem římského práva, vedoucím Katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy, členem vědecké rady Právnické fakulty Univerzity Karlovy a vědecké rady Univerzity Karlovy v Praze a členem několika vědeckých společností v České republice a v zahraničí.

Professor JUDr. Michal Skřejpek, DrSc. was born in Prague on November 4, 1957, and has taught at the Law School of Charles University since he finished his studies there. He studied Roman law not only in Prague but also at the La Sapienza University in Rome. He is an ordinary of Roman law, the Head of the Legal History Department at the Law School of Charles University, and a member of the Scientific Council of the Law School of Charles University and the Scientific Council of Charles University in Prague; he is also a member of several scientific associations in the Czech Republic and in other countries.

Prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc., geb. 1957 in Prag. Seit dem Abschluss der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag ist er ununterbrochen an derselben Fakultät tätig. Römisches Recht studierte er auch an der Universität La Sapienza in Rom. Er ist Ordinarius für Römisches Recht und leitet den Lehrstuhl für Rechtsgeschichte der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität, er ist auch Mitglied des wissenschaftlichen Rates der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität, des wissenschaftlichen Rates der Karlsuniversität und mehrerer wissenschaftlichen Gesellschaften in Tschechien und im Ausland.

Prof. JUDr. Michal Skřejpek, DrSc., nato il 4 novembre 1957 a Praga. Dalla sua laurea alla Facoltà di Giurisprudenza della Università di Carlo a Praga è ininterrottamente attivo alla medesima facoltà. Il diritto romano ha studiato anche alla Università La Sapienza a Roma. E' ordinario del diritto romano, direttore della cattedra della storia di diritto alla Facoltà di Giurisprudenza UK, membro del consiglio scientifico della stessa facoltà e del consiglio scientifico della Università di Carlo a Praga ed anche membro di alcune società dotte attive nella Repubblica Ceca e all'estero.

Nadobudnutie príslušnosti k cirkvi vlastného obradu v Československu (1918–1983)

Miroslav Konštanc Adam OP

Nadobudnutie príslušnosti k cirkvi vlastného obradu podľa Kódexu kánonického práva z r. 1917

Zriadením Posvätej kongregácie *pro Ecclesia Orientali* dňa 1. mája 1917¹ a promulgovaním Kódexu kánonického práva dňa 27. mája 1917² východné katolícke obrady získali nové právne postavenie. V Kódexe z r. 1917 sa vyriešil problém príslušnosti k cirkvi. Kán. 87 totiž určil, že prostredníctvom krstu sa človek stáva *osobou* v Kristovej cirkvi, so všetkými povinnosťami a právami, a podľa kán. 12 je *podriadený* voči všetkým jej zákonom. Zákonodarca v predpise kán. 87 chcel zdôrazniť, že *len* prostredníctvom sviatostného krstu vodou je možné stať sa osobou v cirkvi, byť podmetom práv a záväzkov v cirkvi, takisto mal v úmysle dať najavo, že *každý* platný sviatostný krst vodou, od kohokoľvek a kdekoľvek, vyslužený s úmyslom konať to, čo koná cirkev, spôsobuje, že pokrstený sa stáva *osobou v cirkvi*, konfesiónálne identifikovanej s katolíckou cirkvou.³

Okrem toho, tento Kódex v piatich paragrafoch kán. 98 stručne zhrnul predpisy predchádzajúcej legislatívy, ktoré sa týkali legitimacy obradu každého veriaceho:

§ 1. *Inter varios catholicos ritus ad illum quis pertinet, cuius caeremoniis baptizatus fuit, nisi forte baptismus a ritus alieni ministro vel fraude collatus fuit, vel ob gravem necessitatem, cum sacerdos proprii ritus praesto esse*

---

¹Porov. BENEDICTUS XV, *Motu proprio Dei providentis*, 1. Maii 1917, in AAS 9 (1917), s. 529–531.

²Porov. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, in AAS 9 (1917-II), s. 5–521.

³Porov. CORONELLI, Renato, *Linee di sviluppo della dottrina in tema di appartenenza alla Chiesa: dal CIC/1917 al CIC/1983*, in *Periodica* 89 (2000), s. 203–204.

non potuit, vel ex dispensatione apostolica, cum facultas data fuit ut quis certo quodam ritu baptizaretur, quin tamen eidem adscriptus maneret.

- § 2. *Clerici nullo modo inducere praesumant sive latinus ad orientalem, sive orientalem ad latinum ritum assumendum.*
- § 3. *Nemini licet sine venia Apostolicae Sedis ad alium ritum transire, aut, post legitimum transitum, ad pristinum reverti.*
- § 4. *Integum est mulieri diversi ritus ad ritum viri, in matrimonio ineundo vel eo durante, transire; matrimonio autem soluto, resumendi proprii ritus libera est potestas, nisi iure particulari aliud cautum sit.*
- § 5. *Mos, quamvis diuturnus, sacrae Synaxis ritu alieno suscipiendae non cumfert ritus mutationem.*

Zo všetkých vyššie uvedených piatich paragrafov kán. 98 vyplýva, že príslušnosť veriaceho k nejakému obradu podľa Kódexu z r. 1917 nezávisela od jeho vlastného úsudku, ale riadila sa zákonmi, vydanými najvyššou autoritou cirkvi pre všetky katolícke obrady. Príslušnosť k nejakému obradu musela byť teda legitímna a trvalá. Každá zmena obradu musela byť schválená pápežom kvôli hierarchickej nezávislosti jednotlivých biskupov navzájom medzi sebou. Preto bolo nevyhnutné čítať predpisy uvedené v kán. 98 vo svetle predpisov kán. 756:

- § 1. *Proles ritu parentum baptizari debet.*
- § 2. *Si alter parentum pertineat ad ritum latinum, alter ad orientalem, proles ritus patris baptizetur, nisi aliud iure speciali cautum sit.*
- § 3. *Si unus tantum sit catholicus, proles huius ritu baptizanda est.*

Kán. 98, § 1 Kódexu z r. 1917 výslovne predpisoval o krstných obradoch, t.j., že niekto patrí k cirkvi toho katolíckeho obradu, v ktorom bol pokrstený. Avšak, zákonodarca tu mal na mysli len krstné obrady jurisdikčne povolené, pretože vlastne jurisdikcia kňaza, ktorý vysluhoval krst, mala aj ten účinok, že udelila obradovú príslušnosť pokrstenému.

Kódex pripúšťal tri možnosti, kedy deti mohli byť pokrstené v inom obrade, než ku ktorému patrili ich rodičia:

1. pretože bol oklamáný kňaz, ktorý mal vysluhovať krst;
2. pretože nebolo kňaza toho istého obradu, akého boli rodičia krstenca;
3. pretože rodičia (alebo otec) požiadali, aby dieťa bolo pokrstené v inom obrade, než bol ich (alebo jeho) vlastný obrad, s podmienkou, že dieťa dostalo taký obrad, v akom bolo krstené.

Pokiaľ ide o prvé dve možnosti, tak krstné obrady nemali moc udeliť obradovú príslušnosť a preto každé dieťa pokrstené za spomínaných podmienok získavalo

obrad svojho otca. Je jasné, že v prvom prípade pokrstený nezískaval obrad tej cirkvi, v ktorej bol pokrstený, ale získaval obradovú príslušnosť svojho otca. Tam, kde nebolo kňaza vlastného obradu, sa nemyslelo len na neprítomnosť kňaza vo chvíli krstu na nejakom mieste, ale aj na špecifickú situáciu, kedy napr. v nebezpečenstve smrti nebolo možné čakať za príchodom kňaza vlastného obradu. V spomínanom prípade bolo vždy dovolené kňazom iného obradu krstiť, pričom pokrstený nezískaval obradovú príslušnosť k cirkvi, v ktorej bol pokrstený, ale obrad svojho otca.

Pokiaľ ide o tretiu možnosť, platilo špeciálne právo, t.j., ak išlo o dieťa rodičov latinského obradu, nebolo dovolené nechať ho pokrstiť v nejakom východnom obrade. V praxi to bolo tak, že liturgický krstný obrad nebol rozhodujúci: každé dieťa rodičov latinského obradu bolo zapísané do katolíckej cirkvi latinského obradu (porov. kán. 756, § 1 CIC 1917).⁴

Ak išlo o dieťa katolíckych rodičov nejakého východného obradu, bolo treba rozlišovať:

a) keď boli obaja italo-gréckeho obradu, vtedy mohli dať pokrstiť svoje dieťa v latinskom obrade „po predchádzajúcom súhlase Ordinára“;⁵

b) keď otec dieťaťa bol italo-gréckeho obradu a matka latinského obradu, vtedy mohli dať pokrstiť svoje dieťa v latinskom obrade aj bez toho, aby bolo treba predtým žiadať súhlas Ordinára;⁶

c) keď jeden z rodičov dieťaťa bol latinského obradu a druhý byzantsko-slovenského obradu z oblasti Haliče, vtedy miestne zákony, potvrdené Apoštolskou Stolicou, priznávali obrad otca všetkým chlapcom a obrad matky všetkým dievčatám, s výnimkou detí gréckokatolíckeho kléru, ktoré museli byť pokrstené v obrade otca;⁷

d) buď obaja katolícki rodičia patrili k nejakému inému z východných, zatiaľ nespomínaných, obradov, vtedy nebolo dovolené vyhovieť žiadosti rodičov, aby

⁴Porov. BENEDICTUS XIV, Const. *Etsi pastoralis*, § 2, n. 9, in *Benedicti XIV Bullarium*, t. I, Prati 1845, s. 200; porov. BROGI, Marco, *I cattolici orientali nel Codex Iuris Canonici*, in *Antonianum* 58 (1983), s. 222.

⁵„accedente Ordinarii consensu“ (BENEDICTUS XIV, Const. *Etsi pastoralis*, § 2, n. 8, in *Benedicti XIV Bullarium*, t. I, s. 200).

⁶Porov. *Ibid.*, § 2, n. 10, in *Benedicti XIV Bullarium*, t. I, Prati, 1845, s. 200.

⁷Porov. S. CONGREGATIO DE PROPAGANDA FIDE, Decretum, 6 Octobris 1863, comma D, c) in *Collectanea S. Congregationis de Propaganda Fide seu Decreta, Instructiones, Rescripta pro Apostolicis Missionibus*, v. I, Romae, 1907, s. 687.

ich dieťa bolo pokrstené v latinskom obrade, bez predchádzajúceho súhlasu Apoštolskej Stolice (porov. kán. 756, § 1).⁸

Je dobré poznamenať, že Kódex z r. 1917 nedovoľoval ani rodičom, „*nisi aliud jure speciali cautum sit*“ (kán. 756, § 2 *CIC* 1917),⁹ aby dali pokrstiť svoje dieťa v obradom odlišnom od svojho. Ak by jeden z rodičov, okrem prípadov, ktoré predvídalo univerzálne alebo partikulárne kánonické právo, dal pokrstiť svoje dieťa v obrade odlišnom od svojho, pokrstené dieťa by nezískalo obradovú príslušnosť v cirkvi, v ktorej bolo pokrstené, ale získalo by obrad svojho otca. Toto starobylé právo, postavené na otcovskej *potestas*, prevzal aj Kódex kánonického práva z roku 1917 a, nakoľko sa jednalo o pozitívne právo v disciplinárnej oblasti z vôle najvyššieho zákonodarcu, preto nemohlo byť porušené ani jedným z rodičov.

Promulgácia 558 kánonov, ktoré sa zaoberali obradmi a osobami a ktoré boli obsahom *motu proprio* pápeža Pia XII. *Cleri sanctitati* z 2. júna 1957,¹⁰ a ktoré vstúpili do platnosti dňa 25. marca 1958, pre gréckokatolíkov v Československu začali byť aktuálne až po 13. júni 1968.¹¹

Zmienim sa len o kán. 16 („*Baptismate homo constituitur in Ecclesia Christi persona*“) tohto normatívu (*Cleri sanctitati*), ktorý bol prevzatý z kán. 87 Kódexu kánonického práva z r. 1917, a o kán. 6 tohto „*motu propria*“, ktorý zaväzoval všetkých veriaciach východných obradov a týkal sa nadobudnutia príslušnosti k cirkvi vlastného obradu, ktorá však nezávisela od krstných obradov:

§ 1. *Inter varios ritus ad illum quis pertinet, cuius caeremoniis legitime baptizatus fuit.*

⁸„D. – Utrum qui ad preces parentum, contra praescriptum canonis 756, a ritus alieni ministro baptizati sunt, pertineant ad ritum in quo sunt baptizati, vel ad ritum in quo, iuxta praescriptum canonis 756, baptizari debuissent. R. – Prout casus exponitur, negative ad primam partem, affirmative ad secundam. Die 16 Octobris 1919“ (Odpoveď Pápežskej komisie na autentický výklad Kódexu zo 16. októbra 1919, in *AAS* 11 [1919], s. 478; *Codicis Iuris Canonici interpretationes authenticae*, Typis Polyglottis Vaticanis, 1935, s. 77).

⁹Predpisy partikulárneho práva, ktoré umožňovali aj iné možnosti, než tie, ktoré obsahoval kán. 756, § 2, sa vzťahovali len na Italo-Grékov a Ruténov z Haliče. Spomínané predpisy partikulárneho práva boli v platnosti ešte pred Kódexom z roku 1917, v súčasnosti už neplatia.

¹⁰Porov. PIUS XII, *Motu proprio Cleri sanctitati*, 2 Junii 1957, in *AAS* 49 (1957), s. 433–603.

¹¹Na základe vládných dekrétov č. 205/68 a č. 70/68 z 13. júna 1968 bolo povolené obnovenie Gréckokatolíckej cirkvi v Československu, zrušenej v r. 1950 (porov. *Kalendár gréckokatolíkov* 1969, Bratislava, 1969, s. 49–50).

§ 2. *Si baptismus a ritus diversi ministro vel ob gravem necessitatem cum sacerdos proprii ritus praesto esse non potuit, vel ob aliam iustam causam de licentia proprii Hierarchae, vel ob fraudem collatus fuit, ita baptizatus illi ritus adscriptus habeatur cuius caeremoniis baptizari debuit.*

Uvedený normatív *Cleri sanctitati* v tomto prípade takmer kopíroval kán. 98, § 1 Kódexu z r. 1917, s výnimkou, že vynechal slovo „*catholicos*“. Formulácia Kódexu „*inter varios catholicos ritus*“ bola nahradená slovami „*inter varios ritus*“. Touto zmenou, normatív *Cleri sanctitati*, vzťahujúci sa na obradovú príslušnosť, sa teda netýkal len katolíkov, ale všetkých pokrstených. Kán. 6, § 2 *Cleri sanctitati* predpisoval, že nie Apoštolská Stolica, ale vlastný hierarcha „*ob aliam iustam causam*“ bol kompetentný dať povolenie na vyslúženie krstu v inom obrade.¹²

Prakticky, mohli nastať dôvody, kvôli ktorým dieťa rodičov latinského obradu bolo pokrstené, *ipso iure* alebo s povolením Apoštolskej Stolice, v inom obrade. Takýto krst však nespôsobil zápis dieťaťa do cirkvi iného obradu, dieťa sa stalo príslušníkom latinského obradu. Podľa normatívu *Cleri sanctitati* to isté platilo aj vtedy, ak obaja rodičia patrili k nejakému východnému obradu. Ich dieťa mohlo byť pokrstené, v istých prípadoch, v latinskom obrade, nemohlo však byť zapísané do cirkvi latinského obradu.

V období pred Druhým vatikánskym koncilom, ako napísal Clemens Pujol, profesor kánonického práva na Pápežskom orientálnom inštitúte v Ríme, mnohí mali o cirkvi „príliš úzku predstavu a chceli, niekedy aj nevedomky, identifikovať ju s jednou jej časťou. V niektorých prípadoch to bolo horšie, najmä ak sa niečo nezhodovalo s kategóriou, ktorú si sami vytvorili, vtedy to považovali za bludárske a cudzie pre cirkev. Avšak, cirkev je oveľa väčšia než naša predstava! Kompletnejší a dokonalejší obraz cirkvi nám poskytol Druhý vatikánsky koncil.“¹³

„Svätá katolícka cirkev, tajomné telo Kristovo, sa skladá z veriacych, čo sú organicky spojení v Duchu Svätom tou istou vierou, tými istými sviatosťami a tou istou správou a ktorí, zoskupení do rozličných hierarchicky spojených celkov, tvoria miestne cirkvi a či obrady.“¹⁴ „A tak cirkev, ustanovená Kristom,

¹²Porov. WOJNAR, Meletius M., *The Code of Oriental Canon Law, De Ritibus Orientalibus and De Personis, Part I/General Characteristics*, in *The Jurist* 19 (1959), s. 231–232; porov. POSPISHIL, Victor J., *Code of Oriental Canon Law, The Law on Persons*, Ford City, PA, 1960, s. 30–31.

¹³Porov. PUJOL, Clemens, *La conoscenza dei riti*, in *Unitas* 26 (1971), s. 103.

¹⁴DRUHÝ Vatikánsky koncil, Dekrét o východných katolíckych cirkvách *Orientalium Ecclesiarum*, 21. novembra 1964, č. 2, in *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu* (ed. POLČIN, Stanislav), II, Trnava: Spolok sv. Vojtecha, 1993, s. 13–14.

nie je latinskou cirkvou, ako ňou nie sú ani východné cirkvi. Kristus vo chvíli založenia cirkvi nemyslel len na východných alebo len na západných veriacich, pretože dokonajúc dielo vykúpenia za všetkých, chcel, aby v jeho cirkvi bolo miesto pre všetkých. Kristus chcel, aby jeho cirkev bola katolícka, t.j., univerzálna a určená pre všetkých ľudí (porov. *LG* 2; 3; 5). Koncil potvrdil, že obradové rozdiely nie sú podstatné a nedotýkajú sa podstaty cirkvi (porov. *OE* 2). Okrem toho, koncil zdôrazňuje, že ani latinská cirkev nemá pre svoj obrad (porov. *OE* 3) prednosť pred východnými cirkvami, ani nijaká východná cirkev nemá prednosť pred ostatnými, ani všetky východné cirkvi spolu nemajú prednosť pred latinskou cirkvou. Všetky cirkvi sú rovnocenné, hoci v niektorých historických obdobiach, z toho alebo onoho dôvodu, niektorá cirkev bola viac činná a účinnejšia než iné cirkvi. Preto obrady, hoci sú druhoradé, sú súčasťou cirkvi, ktorá sa dnes skladá z rozličných miestnych cirkví, avšak zjednotených pod právomocou rímskeho pápeža.¹⁵

K tomuto dodáva iný profesor kánonického práva Pápežského orientálneho inštitútu v Ríme Mons. Dimitrios Salachas, že „podľa Druhého vatikánskeho koncilu, to, čo ekleziologicky vytvára nejakú ‘miestnu cirkev alebo obrad’, je zoskupenie veriacich trvalého charakteru (klérus, mnísi, mníšky, rehoľníci, rehoľnice a laici), organicky spojené pod vlastnou hierarchiou, ktoré v jednote s univerzálnou cirkvou žije a zveľaduje svoje liturgické, teologické, disciplinárne a duchovné dedičstvo. Koncilový dekrét *Orientalium Ecclesiarum*, keď pojednáva o východných katolíckych cirkvách, používa výraz, ktorý bol veľmi diskutovaný, t.j., ‘miestne cirkvi alebo obrady’, identifikujúc takto pojem ‘miestnej či partikulárnej cirkvi’ – akou sú najmä patriarchálne, vyššie arcibiskupské a metropolitné cirkvi – s tým, čo je ‘obrad’, pričom je to nepresné.“¹⁶

Nadobudnutie príslušnosti k cirkvi vlastného obradu v Československu

Obmedzím sa na to, aby som poukázal na niektoré medziobradové predpisy, ktoré boli v platnosti po roku 1918 v Československu, najmä však na Slovensku, a v medzivojnovom období aj na Podkarpatskej Rusi.

Pokiaľ ide o zachovávanie predpisu kán. 756, § 2 Kódexu z r. 1917, t.j., „... *si alter parentum pertineat ad ritum latinum, alter vero ad orientalem, proles ritu patris baptisetur*“, na Slovensku s tým neboli problémy. Tento nový kódexový

¹⁵Porov. PUJOL, Clemens, *La conoscenza dei riti*, in *Unitas* 26 (1971), s. 103; 104.

¹⁶Porov. SALACHAS, Dimitrios, *Istituzioni di diritto canonico delle Chiese cattoliche orientali*, Roma-Bologna: Edizioni Dehoniane, 1993, s. 62.

predpis nezmenil zvyk, ktorý bol zavedený vo vzťahoch medzi rímskokatolíckimi a gréckokatolíckimi v Uhorsku približne v polovici 18. st. a takisto sa stal súčasťou uhorského konfesného práva kráľovským nariadením z roku 1814 a zákonným článkom Uhorského snemu č. XXXII z r. 1894 a zákonným článkom č. XLIII z r. 1895. Na základe spomínaných predpisov všetky deti katolíckych rodičov rozdielnych obradov sa na Slovensku krstili v obrade otca. Hoci kódexový normatív, vzťahujúci sa na zachovávanie obradov bol bez problémov prijatý slovenskými rímskokatolíckimi i gréckokatolíckimi, predpisy československého konfesného práva spôsobili v tejto oblasti chaos a zmätok počas celého medzivojnového obdobia. Pokiaľ ide o náboženskú a obradovú príslušnosť občanov, tak túto v Československu povinne registrovali aj civilné matričné úrady, a to až do 27. júla 1954,¹⁷ pričom tieto údaje slúžili pre potreby škôl, armády, zamestnávateľov a pod.

Po zániku Rakúsko-Uhorska, civilné zákony, aj tie konfesného charakteru, ktoré boli vydané v období monarchie, platili ešte niekoľko rokov aj v Československu a to tak, že v Čechách, na Morave a v Sliezske platili i naďalej rakúske ríšske zákony a na Slovensku a Podkarpatskej Rusi uhorské kráľovské zákony.¹⁸ A tak počas prvých siedmich rokov Československej republiky v Čechách, na Morave a v Sliezske bol v platnosti rakúsky zákon č. 49 o medzináboženských vzťahoch (*Interconfessionelle Verhältnisse*) z 25. mája 1868¹⁹ a vyhláška Ministerstva vnútra z 18. januára 1869.²⁰ Napokon vyhláška toho istého ministerstva zo 7. februára 1870 považovala prestup z jedného katolíckeho obradu na druhý

¹⁷Porov. HRDINA, Antonín Ignác, *Texty ke studiu konfesního práva*, III. Československo, Praha, Karolinum, 2006, s. 261–262.

¹⁸Zákon zo dňa 15. apríla 1920, č. 277 Sb. zák. a nar., ktorý zmenil niektoré ustanovenia rakúskeho ríšskeho zákona zo dňa 25. mája 1868 č. 49 zbierky rakúskych ríšskych zákonov, podľa výslovného nariadenia § 3 tohto zákona na Slovensku a Podkarpatskej Rusi nemal platnosť. Na Slovensku a Podkarpatskej Rusi boli v zmysle nariadenia citovaného paragrafu bez zmeny platné: zák. čl. LIII z r. 1868, zák. čl. XXXII z r. 1894 a zák. čl. XLIII z r. 1895. Porov. ŽUPNÝ ÚRAD V BRATISLAVE-A BRATISLAVAI MEGYEI HATÓSÁG, *Platné manželskoprávne zákony a nariadenia. Systematická zbierka-Hatályos házasságjogi törvények és rendeletek. Rendszeres gyűjteménye*, úradné vydanie-hivatalos kiadás, Bratislava: Nakladateľstvo «Academia» Könyvkiado, 1924, s. 248.

¹⁹Porov. PAULY, Jan, *Právní rádce pro duchovní správu v Čechách, na Moravě a ve Sliezku*, Praha 1902, s. 11–12; 93; tiež porov. HRDINA, Antonín Ignác, *Texty ke studiu konfesního práva*, III. Československo, Praha, Karolinum, 2006, s. 13–17.

²⁰Porov. TAUBER, Alexander, *Manuale Iuris canonici continuo respectu habito ad Hungariam*, t. I, Sabariae (Szombathely), 1912⁴, s. 78, pozn. 2.

obrad za zmenu náboženskej príslušnosti (*jeder Wechsel des Ritus gilt als Confessionswechsel*).²¹

Na Slovensku a Podkarpatskej Rusi však zostal v platnosti uhorský zákonný článok XXXII z r. 1894 o náboženskej príslušnosti detí z nábožensky miešaných rodín a zákonný článok XLIII z r. 1895 o náboženskej slobode, takisto vyhláška Ministerstva vnútra č. 7663 z 11. februára 1896 a vyhláška Ministerstva kultu a školstva č. 13.831/IX zo 14. februára 1898.²² Na základe týchto zákonov a vyhlášok verejná štátna správa registrovala len jednu katolícku cirkev s tromi rozličnými obradmi, a to latinským, gréckym a arménskym,²³ pričom katolícki rodičia rozdielnych obradov nemohli rozhodnúť o obradovej príslušnosti svojich detí, nakoľko prestup z jedného obradu na druhý regulovali univerzálne predpisy katolíckej cirkvi a kráľovské nariadenie č. 23.034 zo 4. októbra 1814.²⁴ Problém nastal až s interpretáciou československého zákona č. 96 z 23. apríla 1925 o vzájomných vzťahoch medzi náboženskými vyznaniami, ktorý v prvom paragrafe predpisoval:

„Deti narodené v manželstve alebo im na roveň postavené, ak sú obaja rodičia toho istého vyznania, nasledujú v náboženstve svojich rodičov. Ak tomu tak nie je, deti mužského pohlavia nasledujú otca, deti ženského pohlavia matku. Manželia však môžu zmluvou určiť, že to má byť opačne, alebo určiť, k akému vyznaniu majú deti patriť. Vyznanie nemanželských detí sa riadi podľa matky.

²¹ Porov. List Pavla Petra Gajdiča, prešovského gréckokatolíckeho biskupa, adresovaný Ministerstvu vnútra v Bratislave, n. 1410/1155-1944 z 22. mája 1944 (ARCHÍV PREŠOVSKÉJ ARCHIEPARCHIE, fond „prezidiálne spisy“, inventárne č. 79, rok 1944, signatúra 50).

²² Porov. ŽUPNÝ ÚRAD V BRATISLAVE-A BRATISLAVAI MEGYEI HATÓSÁG, *Platné manželskoprávne zákony a nariadenia. Systematická zbierka-Hatályos házasságjogi törvények és rendeletek. Rendszeres gyűjteménye*, úradné vydanie-hivatalos kiadás, Bratislava, Nakladateľstvo «Academia» Könyvkiado, 1924, s. 184; 248.

²³ „A latin, o görög és az örmény szertartásu katholikus... egyházakra és hivekre...“ (*Corpus Juris Hungarici*, zák. čl. XLIII z 22. novembra 1895, § 6, in 1894–1895. Évi Törvényzikkerek, Budapest, 1897).

²⁴ Porov. *Extractus Benignarum Resolutionum Normalium in Objectis Publico-Ecclesiasticis edictarum (ad annum 1833 inclusive productus)*, Tyrnaviae 1834³, s. 68–72. Tiež porov. *Magyarországi rendeletek tára 1898*, v. I, Budapest, 1898, s. 229–232.

Ak sú rodičia neznámi, o náboženskom vyznaní dieťaťa rozhodne ten, kto má právo dieťa vychovať²⁵.

Dňa 1. mája 1930 bolo publikované nariadenie Krajinského úradu pre Slovensko č. 13.824/7/1930 z 1. marca toho istého roku, ktoré sa tykalo náboženskej príslušnosti detí, narodených z katolíckych rodičov rozdielnych obradov. Týmto spôsobom bol úradne oznámený dekrét Ministerstva vnútra č. 35.742/8/1928 zo 17. januára 1930,²⁶ ktorý bol aplikáciou spomínaného zákona č. 96 z roku 1925 v zmysle predchádzajúcich rakúskych ríšskych zákonov. Inými slovami, každý katolícky obrad sa mal považovať za samostatné náboženstvo. V dôsledku toho, podľa druhého paragrafu tohto zákona všetky deti mužského pohlavia katolíckych rodičov rozdielnych obradov museli byť zapísaní k obradu otca a všetky deti ženského pohlavia k obradu matky. Tento zákon tiež dovoľoval rodičom, aby dali zapísať všetky svoje deti k tomu istému obradu, avšak rodičia museli podpísať prehlásenie o obradovej príslušnosti ich detí do 14 dní od narodenia dieťaťa na príslušnom civilnom matričnom úrade. Toto nariadenie Krajinského úradu, ktoré bolo publikované aj Obežníkoch všetkých rímskokatolíckych a gréckokatolíckych biskupských úradov na Slovensku a Podkarpatskej Rusi,²⁷ vyvolalo hneď podozrenie o mylnej interpretácii zákona.²⁸

²⁵ „Děti v manželství zrozené nebo jim na roveň postavené, jsou-li oba rodiče téhož vyznání, následují ve vyznání své rodiče. Není-li tomu tak, následují děti mužského pohlaví otce, děti ženského pohlaví matku. Manželé mohou však smlouvou stanovití, že tomu má býti opačně, nebo určití, kterému vyznání děti mají příslušetí. Vyznání děti nemanželských řídí se podle matky. Jsou-li rodiče neznámi, rozhodne o náboženském vyznání dítěte, kdo má právo dítě vychovávatí“ Zákon č. 96/1925 Sb. z. a n. ze dne 23. dubna 1925 o vzájemných poměrech náboženských vyznání, in *Sbirka zákonů a nařízení státu československého*, částka 40., vydána dne 9. května 1925, Praha: Státní tiskárna 1925, s. 497; Porov. RUSSNÁK, Nicolaus, *Codex juris canonici respectu habito edendi pro jure Ecclesiae catholicae orientali Codicem juris canonici*, in *Časopis katolického duchovenstva* 72 (1931), s. 414.

²⁶ Porov. FUNCZIK, Emil, *K jakému rítu patria deti katolíckych rodičov rôzneho rítu?*, in *Časopis katolického duchovenstva* 71 (1930), s. 835; porov. RUSSNÁK, Nicolaus, *Codex Codex juris canonici respectu habito edendi pro jure Ecclesiae catholicae orientali Codicem juris canonici*, in *Časopis katolického duchovenstva* 72 (1931), s. 414–415.

²⁷ Porov. ARCHÍV KOŠICKEJ ARCIDIECÉZY, *Circulares Curiae Episcopalis Dioecesis Cassoviensis*, rok 1930, č. VI/1653; takisto rok 1931, č. 478; porov. ARCHÍV PREŠOVSKÉJ ARCHIEPARCHIE, *Circulares Curiae Episcopalis Dioecesis Fragopolitanae*, rok 1931, č. 308, takisto *Circulares Curiae Episcopalis Dioecesis Munkacsiensis*, rok 1933, č. 933.

²⁸ Porov. FUNCZIK, Emil, *K jakému rítu patria deti katolíckych rodičov rôzneho rítu?*, in *Časopis katolického duchovenstva* 71 (1930), s. 835–837.

Rímskokatolícki a aj gréckokatolícki biskupi, aby vylúčili protirečenie medzi predpismi kánonického práva a konfesnými zákonmi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, nariadili, aby „matka a otec dievčaťa, do 14 dní od jeho narodenia, podpísali na civilnom matričnom úrade spoločné prehlásenie o tom, že ich dieťa bude patriť k obradu otca“.²⁹ Pokiaľ ide o narodených chlapcov, tak títo *ipso facto*, aj podľa civilného zákona, boli zapísaní k obradu otca. Ak by otec bol býval umrel pred narodením svojho potomka, tak matka bola povinná podpísať prehlásenie, že narodené dieťa bude patriť k obradu otca. Ak by nejaká matka bola bývala odmietla splniť túto povinnosť, musel tak učiniť farár jej obradu. Z toho je zrejmé, že záležitosť nebola jednoduchá a nie všetci boli schopní podstúpiť predpísanú procedúru. V tridsiatych a štyridsiatych rokoch 20. st. sa preto často stávalo, že kvôli nedodržaniu nariadenia biskupov, mnohé dievčatá mali dvojakú obradovú príslušnosť; t. j., jednu podľa obradu otca, ako predpisoval Kódex z r. 1917 a druhú podľa obradu matky, ako predpisovala výkonná výhlaška k zákonu č. 96 z r. 1925. V dôsledku toho, takéto dievčatá mali administratívne problémy v škole, nakoľko škola, na základe civilnej legislatívy, ich nútila chodiť na vyučovanie náboženstva iného obradu. Oveľa väčšie komplikácie prichádzali vo chvíli sobáša. Preto rímskokatolícki a gréckokatolícki biskupi na Slovensku a Podkarpatskej Rusi opakovane vydávali nariadenia, ktorými pripomínali rodičom ich povinnosť, t. j., aby nezanedbali vykonať spomínané prehlásenie na civilných matričných úradoch.³⁰

Profesor Emil Funczik, známy slovenský kanonista z medzivojnového a vojnového obdobia, sa zaoberal týmto vážnym právnym problémom a odhalil chybu Ministerstva vnútra, pokiaľ ide o interpretáciu zákona č. 96 z r. 1925. Publikoval svoj odôvodnený názor, ktorým poukázal na to, že *fictio iuris*, použitá vo výkonávacom dekréte kompetentného ministerstva, bola nepoužiteľná v študovanom probléme. Krok za krokom dokázal, že pred zákonom č. 96 z r. 1925, ktorým sa regulovali len medzináboženské vzťahy, všetky deti katolíckych rodičov rozdielnych obradov na Slovensku a Podkarpatskej Rusi aj podľa civilných zákonov patrili k obradu otca; a tak pokiaľ ide o medziobradové vzťahy katolíkov, zostávala v platnosti predchádzajúca legislatíva. V dôsledku toho,

²⁹ „... mater et pater infantis foeminae usque 14. diem post nativitatem ad Matricarium civilem unam declarationem porrigunt de communi consensu, ut infans ritum patris sequatur“ (ARCHÍV KOŠICKEJ ARCIDIECÉZY, *Circulares Curiae Episcopalis Dioecesis Cassoviensis*, rok 1931, č. II/5341).

³⁰ Porov. ARCHÍV KOŠICKEJ ARCIDIECÉZY, *Circulares Curiae Episcopalis Dioecesis Cassoviensis*, rok 1934, č. VI/3045 a takisto rok 1935, č. XI/4612.

nariadenie Ministerstva vnútra č. 35.742/8/1928 zo 17. januára 1930 sa mohlo aplikovať len v Čechách, na Morave a v Sliezske, avšak nemalo nijakú účinnosť na Slovensku a ani Podkarpatskej Rusi. Preto aj po vydaní zákona č. 96 z roku 1925, všetky deti katolíckych rodičov rozdielnych obradov na Slovensku a Podkarpatskej Rusi mali byť zapísaní k obradu otca, v súlade s kánonickým a aj civilným konfesným právom.³¹

Ministerstvo vnútra v Prahe nikdy neuznalo a neopravilo svoju chybu v interpretácii zákona č. 96 z r. 1925, pokiaľ ide o územie Slovenska a Podkarpatskej Rusi. V zmysle Funczikovho návrhu tak učinilo až Ministerstvo vnútra vojnovvej Slovenskej republiky, keď vydalo Obežník č. 234.287/3-1942 z 10. júla 1943. Keď aj napriek tomu, na civilných matričných úradoch pretrvával predchádzajúci absurdný právny stav, prešovský gréckokatolícky biskup Pavel Peter Gojdič v r. 1944 dvakrát po sebe poslal na Ministerstvo vnútra do Bratislavy istý návrh, aby sa viac tento problém neopakoval.³² Spomínaný problém prestal byť aktuálnym až s príchodom vojnového frontu v rokoch 1944–1945 a kvôli náboženskému prenasledovaniu v Československu po skončení Druhej svetovej vojny.

V úplne novej situácii, keď komunistický štát v roku 1950 rozpútal prenasledovanie cirkvi a všetkých gréckokatolíkov v Československu, a keď na základe štátneho administratívneho dekrétu boli všetci gréckokatolíci vyhlásení za pravoslávnych,³³ apoštolský administrátor košickej diecézy biskup Jozef Čársky dňa 10. novembra 1950 poslal do všetkých farností svojej diecézy obežník, v ktorom okrem iného oznamoval:

„Upozorňujem vd. duchovenstvo, že po 28. apríli 1950 všetci bývali gréckokatolíci majú byť považovaní za pravoslávnych, lebo za takých ich považuje aj štátna verejná správa. V dôsledku toho aplikujú sa na nich v pomere ku rímskokatolíkom zákony (predpisy) platné o pomere medzi rôznymi konfesiami. Via-

---

³¹Porov. FUNCZIK, Emil, *K jakému ritu patria deti katolíckych rodičov rôzneho ritu?*, in *Časopis katolíckého duchovenstva* 71 (1930), s. 835–837; tiež porov. ID., *Cirkevno-právna kazuistika*, Trnava, Spolok sv. Vojtecha, 1940, s. 15–19.

³²Porov. List prešovského gréckokatolíckeho biskupa Pavla Petra Gojdiča, adresovaný na Ministerstvo vnútra v Bratislave, č. 1410/1155–1944 dňa 22. mája 1944 a takisto list bez protokolu zo dňa 16. júna 1944, in ARCHÍV PREŠOVskej ARCHIEPARCHIE, fond „Prezidiálne spisy“, inventárne č. 79, rok 1944, signatúra 50.

³³Porov. FEDOR, Michal, *Z dejín gréckokatolíckej Cirkvi v Československu 1945–máj 1950*, Košice, 1993, s. 331.

cerí duchovní, ktorí tieto predpisy nedodržali, mali z toho veľké neprijemnosti. Pripomínam vd. duchovným, aby v svojom pôsobení boli si toho vedomí.“³⁴

V tejto súvislosti je dobré zdôrazniť, že keď biskup Čársky pripravoval vyššie uvedený text, už od júna 1950 žil v izolácii, strážený a kontrolovaný jedným komunistickým komisárom. Z textu je však možné vydedukovať, že bol pripravený veľmi dôsledne. Z prvej vety malo byť všetkým jasné, že nie biskup Čársky, ale verejná štátna správa považovala a nútila považovať všetkých gréckokatolíkov za pravoslávnych. V posledných dvoch vetách nechával farárom slobodu správania voči gréckokatolíkom. Tým, že upozornil na neprijemnosti, ktoré mali niektorí rímskokatolícki farári kvôli tomu, že sa v duchovnej oblasti starali o gréckokatolíkov, ich nepriamo povzbudzoval k tomu, aby hľadali nové formy pastoračnej starostlivosti o veriacich katolíkov byzantsko-slovanského obradu. Hoci nerád akceptoval rozhodnutie štátu, predsa sa snažil duchovne pomôcť gréckokatolíkom, ktorí nechceli prestúpiť na Pravoslávie, a tak vytvoril istú „právnú fikciu“. Slová biskupa, že „aplikujú sa na nich v pomere ku rímskokatolíkom zákony (predpisy) platné o pomere medzi rôznymi konfesiami“, boli určené predovšetkým pre štátnu správu, aby sa v budúcnosti dala ospravedlniť duchovná pastoračná pomoc rímskokatolíckych farárov všetkým tým, čo prechádzali z „Pravoslávia“ do katolíckej cirkvi. Nakoľko všetci museli akceptovať takýto svojím spôsobom ilegálny stav nespravodlivo vnútený zo strany štátu, v dôsledku toho všetci gréckokatolícki veriaci, na základe spomínaného predpokladu, mohli prestupovať z pravoslávnej cirkvi, ktorej členmi nikdy neboli, do katolíckej cirkvi, z ktorej, v sile svojho krstu, nikdy neboli odišli.

Ako biskup Čársky, takisto aj ostatní rímskokatolícki ordinári v Československu vedeli, že všetci gréckokatolícki veriaci, ktorí počas obdobia rokov 1950–1968 formálne nevystúpili z gréckokatolíckej cirkvi, prináležali k jedinej katolíckej cirkvi. Ba viac, aj naďalej patrili ku gréckokatolíckej cirkvi, a preto nemali robiť nijaký prestup z Pravoslávia do rímskokatolíckej cirkvi. Keďže však zostali bez vlastných duchovných pastierov, rímskokatolícki ordinári so svojimi farármi mali právo a povinnosť vziať ich do svojej pastoračnej starostlivosti. A tak je možné tvrdiť, že:

– dočasným „zrušením“ gréckokatolíckej cirkvi v Československu neboli zrušené a ani zmenené zásady Kódexu kánonického práva z r. 1917, ktoré sa týkali vzťahov medzi rozličnými katolíckymi obradmi;

---

³⁴VNUK, František, *Vládni zmocnení na biskupských úradoch v rokoch 1949–1951*, Martin: Matica Slovenská, 1999, s. 180.

– poskytovanie pastoračnej starostlivosti veriacim gréckokatolíkom v latinskom obrade neznamenalo, že by bolo bývalo došlo k zmene ich obradovej príslušnosti;

– keď bolo povolené gréckokatolíckym kňazom, aby sa vrátili ku svojim vlastným veriacim, v tom okamihu práva a povinnosti rímskokatolíckych farárov prešli na gréckokatolíckych farárov.

Predpisy kánonov Kódexu kánonického práva z r. 1917, ktoré sa týkali obradovej príslušnosti, platili pre rímskokatolíkov v Československu do Prvej adventnej nedele 27. novembra 1983, kedy vstúpil do platnosti nový Kódex kánonického práva.³⁵ Tento nový Kódex hneď v 1. kánone jasne predpisuje, že jeho kánony „sa vzťahujú iba na latinskú cirkev“. Katolícki veriaci latinského obradu promulgovaním nového Kódexu teda spoznali svoje práva a povinnosti. Pre gréckokatolíckych veriacich, pokiaľ ide o medziobradovú oblasť, vysluhovanie krstu deťom a pod., zostali v platnosti predpisy Kódexu z r. 1917 a „motu proprio“ *Cleri sanctitati* a, samozrejme, predpisy ich vlastných liturgických kníh, a to až do promulgovania Kódexu kánonov východných cirkví dňa 18. októbra 1990.³⁶

Resumé

Autor sa pokúsil analyzovať spôsob nadobudnutia príslušnosti k cirkvi vlastného obradu po promulgácii Kódexu kánonického práva z r. 1917 v Československu, kde žilo dosť veľa gréckokatolíkov, najmä na Slovensku a Podkarpatskej Rusi. Kódexová norma predpisovala: „Ak jeden z rodičov patrí k latinskému obradu a druhý k nejakému východnému obradu, ich deti musia byť pokrstené v obrade otca“ (porov. kán. 756, § 2 CIC 1917). Chaos v tejto oblasti spôsobila mylná interpretácia československého civilného zákona č. 96 z r. 1925 o vzájomných pomeroch medzi náboženskými vyznaniami. V dôsledku toho, všetky deti mužského pohlavia katolíckych rodičov rozdielneho obradu museli byť zapísaní k obradu otca a všetky deti ženského pohlavia k obradu matky. Tento problém, diskutovaný v tridsiatych a štyridsiatych rokoch 20. st., sa vyriešil až likvidáciou gréckokatolíckej cirkvi v Československu v r. 1950 a zrušením evidencie náboženského vyznania a obradovej príslušnosti československých občanov dňa 27. júla 1954.

---

³⁵Porov. *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, in *AAS* 75 (1983/II), s. III–XXX; 1–317.

³⁶Porov. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium*, in *AAS* 82 (1990), s. 1033–1363.

Summary

The Ascription of a Certain Church *sui iuris* in Czechoslovakia (1918-1983)

The author intends to analyze the discipline of the ascription of a certain Church *sui iuris* after the promulgation of the *Codex Iuris Canonici* of 1917 in Czechoslovakia in which many Greek-Catholics, mainly in Slovakia and Subcarpathian Rus lived. The norm of the Code prescribed: “*If one of the parents belongs to the Latin Rite and the other to the Eastern Rite, their offspring must be baptized according to the father’s Rite*” (cf. can. 756 § 2 CIC 1917). The obfuscation in this matter commenced with the erroneous interpretation of n. 96 of Czechoslovakian civil law (1925) regarding the inter-ecclesial relations. Consequently, all male offspring of Catholics parents of a different Rite had to be ascripted to the father’s Rite and all female offspring to the mother’s Rite. In fact, the problem discussed in the 1930’s and 1940’s has been resolved by the suppression of Greek-Catholic Church in Czechoslovakia in 1950 and the abolition of the civil register insofar as religious affiliation was concerned and the rituals of the Czechoslovakian citizens on 27 July 1954.

Zusammenfassung

Erwerb der Kirchenzugehörigkeit zu einer Kirche *sui iuris* in der Tschechoslowakei (1918-1983)

Autor analysierte, wie die Kirchenzugehörigkeit zu einer Kirche *sui iuris* in der Tschechoslowakei nach der Veröffentlichung des Kodex des kanonischen Rechtes 1917 erworben wurde, wo viele griechisch-katholische Mitglieder insbesondere in der Slowakei und in Subkarpathisch-Ruthenien lebten. Die Kodexnorm schrieb vor: „Wenn ein Elternteil zum lateinischen Ritus und der andere zu einem der östlichen Riten zugehört, muss ihr Kind im Ritus des Vaters getauft werden.“ (siehe Kan. 756, § 2CIC 1917). Einen Chaos brachte in diese Problematik das tschechoslowakische Gesetz Nr. 96/1925 über die Beziehungen zwischen den Konfessionen. Auf dessen Grundlage haben alle Kinder des männlichen Geschlechtes von katholischen Eltern mit verschiedenen Ritenzugehörigkeit den Ritenstatus des Vaters und die Kinder des weiblichen Geschlechtes den Ritenstatus der Mutter gefolgt. Dieses Problem wurde in den dreißiger und vierziger Jahren des 20. Jahrhunderts diskutiert und mit dem Verbot der griechisch-katholischen Kirche im Jahre 1950 als auch mit der Auflösung des Bekenntnis- und Ritenzugehörigkeitsregisters am 27. Juli 1954 gelöst.

Riassunto

L'ascrizione ad una determinata Chiesa sui iuris in Cecoslovacchia (1918–1983)

L'Autore intende analizzare la disciplina sull'ascrizione ad una determinata Chiesa sui iuris dopo la promulgazione del CIC del 1917 in Cecoslovacchia dove vivevano molti greco-cattolici, soprattutto in Slovacchia e Rutenia Subcarpatica. La normativa codiciale prescriveva: "se uno dei genitori appartiene al rito latino e l'altro ad un rito orientale la prole si deve battezzare nel rito del padre" (cfr. can. 756 § 2 CIC 1917). Il caos in questo campo cominciò con l'interpretazione erronea della legge civile cecoslovacca n. 96 del 1925 sui rapporti interecclesiali. Di conseguenza, tutti i figli maschi dei genitori cattolici di rito diverso dovevano essere ascritti al rito del padre, e tutte le femmine al rito della madre. Infatti, il problema discusso negli anni '30 e '40 del secolo XX si risolse con la soppressione della Chiesa Greco-Cattolica in Cecoslovacchia nel 1950 e con l'abolizione dell'obbligo del registro civile per quanto riguarda l'appartenenza confessionale e anche rituale dei cittadini cecoslovacchi il 27 luglio 1954.

O autorovi

Prof. ICDr. Mgr. MVDr. Miroslav Konštanc Adam OP (1963) študoval veterinárnu medicínu, teológiu a kánonické právo. Bol prvým provinciálom rehole dominikánov na Slovensku (2001–2005). Prednášal kánonické právo na Teologickej fakulte Trnavskej univerzity v Bratislave (2001–2010) a na Teologickom inštitúte sv. T. Akvinského v Kyjeve (2004). V r. 2005 bol vymenovaný za profesora kánonického práva na Fakulte kánonického práva Pápežskej univerzity sv. T. Akvinského (Angelicum) v Ríme, na ktorej sa v r. 2009 stal dekanom a aj prorektorom. Prednáša kánonické právo na Fakulte kánonického práva i na Teologickej fakulte Pápežskej univerzity sv. T. Akvinského a na Fakulte východného kánonického práva Pápežského orientálneho inštitútu v Ríme. V r. 2006 bol ustanovený za externého sudcu Prvej inštancie Interdiecézneho tribunálu pre oblasť Lazia.

Prof. ICDr. Mgr. MVDr. Miroslav Konštanc Adam OP (1963), studied veterinary medicine, theology and canon law. Was the first Dominican provincial in Slovakia (2001–2005). Moreover, he taught canon law at the Faculty of Theology at the University of Trnava in Bratislava (2001–2010) and at the Theological Institute of St. Thomas Aquinas in Kiev (2004). In 2005, he was appointed

professor of canon law at Faculty of Canon Law at Pontifical University of St. Thomas Aquinas (Angelicum) in Rome where in 2009 he became dean and vice rector. Adam teaches canon law at the Angelicum's Faculties of Canon Law and Theology and the Faculty of Eastern Canon Law at the Pontifical Oriental Institute in Rome. In 2006 he has been appointed external judge of the First Instance Inter-Diocesan Tribunal of Lazio.

Prof. ICDr. Mgr. MVDr. Miroslav Konštanc Adam OP (geb. 1963) studierte Veterinärmedizin, Theologie und kanonisches Recht. Er war Provinzial des dominikanischen Ordens in der Slowakei (2001–2005) und las kanonisches Recht an der Theologischen Fakultät der Trnava Universität in Bratislava (2001–2010) und am Thomas von Aquin Theologischen Institut in Kiew (2004). Im Jahre 2005 wurde er zum Professor des kanonischen Rechtes an der Fakultät des kanonischen Rechtes der Päpstlichen Universität des hl. Thomas von Aquin in Rom (Angelicum) bestellt, wo er zum Dekan und Prorektor in 2009 wurde. Er liest kanonisches Recht an der Fakultät des kanonischen Rechts als auch der Theologischen Fakultät der Päpstlichen Universität des hl. Thomas von Aquin und an der Fakultät des östlichen kanonischen Rechts des Päpstlichen orientalischen Instituts in Rom. Im Jahre 2006 wurde er zum externen Richter der Ersten Instanz des Interdiözesangerichts für das Gebiet Lazio bestellt.

Prof. ICDr. Mgr. MVDr. Miroslav Konštanc Adam OP (1963) studiò la medicina veterinaria, la teologia e il diritto canonico. Fu il primo provinciale dei domenicani in Slovacchia (2001–2005). Insegnò il diritto canonico alla Facoltà di Teologia della Università di Trnava a Bratislava (2001–2010) e all'Istituto Teologico di S. Tommaso d'Aquino a Kiev (2004). Nel 2005 è stato nominato professore del diritto canonico alla Facoltà di Diritto Canonico della Pontificia Università S. Tommaso d'Aquino (Angelicum) in Roma di cui divenne anche il decano e vice rettore (2009). Insegna il diritto canonico alla Facoltà di Diritto Canonico e a quella di Teologia dell'Angelicum e alla Facoltà di Diritto Canonico Orientale del Pontificio Istituto Orientale in Roma. Nel 2006 è stato istituito giudice esterno della Prima Istanza del Tribunale Interdiocesano del Lazio.

Vývoj kanonické legislativy v uplynulém desetiletí

Antonín Ignác Hrdina

Úvodem

Když bývalý profesor teorie a filosofie práva na Harvard Law School Lon L. Fuller (1902–1978) ve svém dnes už klasickém díle *The Morality of Law*¹ vypočítával způsoby, jimiž lze neuspět při tvorbě práva, nemohl opomenout příliš časté změny právní úpravy. Jeho král Rex, právní kutil bez znalosti teorie práva a bez legislativních zkušeností, měl ambice vypracovat pro své poddané dokonalý všeobsahující zákoník. Jedna z překážek, na kterou během kodifikačních prací narazil, bylo zaostávání právní úpravy za faktickými poměry – za ekonomickými a institucionálními změnami, k nimž docházelo; citujme: „Aby bylo možno se těmto změněným podmínkám přizpůsobit, bylo zapotřebí mnoha podstatných změn práva. Od okamžiku, kdy nabyl účinnost, byl proto nový kodex denodenně novelizován a doplňován. Nesouhlas lidu opět rostl; na ulicích se objevil anonymní leták s karikaturou krále a článkem pod titulem: „Právo, které se každý den mění, je horší než vůbec žádné právo.““

My v Čechách jsme na tom ovšem ještě o něco hůř, než poddaní onoho krále Rexe. Našim zákonodárcům sice začasť nechybí Rexova legislativní neobratnost; co jim zato schází téměř úplně, je jeho upřímná snaha dát lidem dobré zákony. A tak jsou jejich zákonodárné výtvoř – a zřetelné je to právě vždy před volbami – výsledkem momentálního mocenského rozložení sil mezi jednotlivými politickými stranami v zákonodárném sboru i míř „zlobování“ jednotlivých zastupitelů. Není potom divu, že naše zákonodárství postrádá potřebnou míř stability, zákony a jejich změny jsou přijímány chaoticky a nekoncepčně, čemuž odpovídá jejich efektivita. Existují u nás zákony, které byly novelizovány více než stokrát, některé ještě před tím, než nabyly účinnosti.

---

¹První vydání 1964. U nás kniha vyšla česky v Praze v nakladatelství OIKOYMENH roku 1998. V následujícím textu je citována s. 40.

Tím více vynikne mimořádná stabilita kanonického právního řádu. Jeho hlavní zákoník pro západní katolickou církev, Kodex kanonického práva z roku 1983, byl za dobu své platnosti přímo novelizován jen dvakrát, a i jeho nepřímé novelizace by se daly spočítat na prstech jedné ruky. Jakkoli každý církevní zákon (přirozeně všeobecný, tj. nikoli partikulární) nutně obráží teologické a právní vědomí stávajícího papeže, přesto z povahy věci nikdy nejde o normy přijímané nekonceptně, protože jsou neseny jediným a jednotícím legislativním principem, koncentrovaně vyjádřeným na samém konci Kodexu kanonického práva: „Suprema lex salus animarum“.²

Podívejme se nyní na tyto jeho novelizace jakož i na další kanonické právní předpisy vydané v uplynulém desetiletí (2000–2009).³ Omezím se ovšem zásadně jen na církevní zákony, vydávané jako *motu proprio* (žádná apoštolská konstituce nebyla ve sledovaném období vydána – s výjimkou konstituce *Anglicanorum coetibus* z roku 2009,⁴ která má ovšem jen lokální význam). Spíše výjimečně budou zmíněny i některé normy římských kongregací, které navzdory svému označení mají materiální znaky církevních zákonů. Přehled bude podán nikoli chronologicky, nýbrž systematicky podle jednotlivých odvětví kanonického práva, třebaže některé předpisy mají meziodvětvový charakter a zasahují do více právních odvětví.

Ústavní právo

Jedinou normou z odvětví kanonického ústavního práva je stručné *motu proprio* Benedikta XVI. **Constitutione apostolica** ze dne 11. 6. 2007 o některých změnách v normách o volbě římského biskupa. Toto *motu proprio* přímo novelizuje rozsáhlý zákon Jana Pavla II. o papežské volbě z roku 1996, jmenovitě jeho čl. 75, když stanoví, že k platnému zvolení papeže je vždy nutná kvalifikovaná,

²Srv. kán. 1752 CIC.

³Pokud jde o starší kanonickou legislativu po promulgaci západního kodexu, mohu zde odkázat na svůj článek *Pokodexová kanonická legislativa*, in: KUBÍN, Petr, MIKULICOVÁ, Mlada, SVOBODA, David (eds.), *Sborník Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*, 7 (2005), Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, s. 232–245.

⁴Zde ani u dalších novějších zákonů nejsou uváděny odkazy na příslušnou částku AAS. Ačkoli Královská kanonie premonstrátů na Strahově, služeb jejíž knihovny využívám, sice akta v Římě řádně objednala a dokonce zaplatila, nicméně od roku 2006 včetně jejich dodávky ustaly a nebyly obnoveny ani přes několikeré urgency. Autor jen doufá, že se jejich obsah mezitím nestal tajným...

a to dvouřetinová (tedy nikoli už jen prostá) většina hlasů přítomných kardinálů i v případě, že se rozhoduje mezi dvěma kandidáty, kteří v posledním skrutiniu obdrželi nejvyšší počet hlasů.

Sanktifikační právo

V odvětví sanktifikačního (a to sakramentálního) práva spadá do sledovaného období motu proprio Jana Pavla II. **Misericordia Dei**⁵ ze dne 7. 4. 2002, jímž se vysvětlují některé zásady slavení svátosti smíření.

Jak už z názvu vyplývá, tento zákon nepřináší zásadně žádnou novou právní úpravu, nýbrž pouze vysvětluje a s novou naléhavostí připomíná platné principy slavení svátosti smíření, jak jsou obsaženy v Kodexu kanonického práva i v Katechismu katolické církve. Podnětem k vydání tohoto zákona byla skutečnost, že – jak papež uvádí – „v některých provinciích se objevuje tendence opouštět individuální vyznání a (...) udílet jakousi »generální« či »kolektivní absoluci«. Zákon zdůrazňuje (a to je jeho tenorem), že jediným řádným způsobem smíření křesťana s Bohem a církví je a nadále zůstává jednotlivé a úplné vyznání hříchů.

Všem milovníkům tridentské liturgie vyšel papež Benedikt XVI. velkoryse vstříc, když dne 7. 7. 2007 vydal motu proprio **Summorum pontificum** (ve znění doplňující noty ze dne 5. 2. 2008), jímž široce umožnil jak celebraci, tak udílení ostatních svátostí i modlitbu breviáře podle posledních „předkoncilových“ liturgických knih z počátku šedesátých let 20. století.

Konečně chronologicky posledním zákonem z oblasti sanktifikačního práva, který se ovšem úzce dotýká práva ústavního, je motu proprio Benedikta XVI. **Omnium in mentem** ze dne 26. 10. 2009. Papež v něm „podtrhuje esenciální rozlišení mezi všeobecným kněžstvím věřících a služebným kněžstvím, a zároveň poukazuje na rozdíl mezi biskupským, kněžským a jáhenským stupněm této svátosti.“ Zatímco s biskupským a kněžským svěcením je spojeno poslání a moc jednat v osobě Krista – Hlavy („in persona Christi“), jáhenské svěcení naproti tomu uschopňuje ke kvalifikované službě Božímu lidu při liturgii, službě slovu a charitě.

Na tomto místě je třeba zmínit ještě podzákonný právní předpis, a sice generální dekret Kongregace pro bohoslužbu a svátosti **Regulae servandae ad**

---

⁵AAS 94 (1998), 641–658.

nullitatem sacrae Ordinationis declarandam ze dne 16. 10. 2001⁶ (viz kán. 1708–1712 CIC). Tento právní předpis, který nahradil obsáhlý dekret téže kongregace ze dne 9. 6. 1931,⁷ sice není důvěrný (je řádně promulgován), nicméně představuje určitý pendant ke kodexovým normám o prohlášení neplatnosti manželství (viz kán. 1671–1691) a zdá se, že by si býval zasloužil inkorporaci do sedmé knihy Kodexu kanonického práva.

Manželské právo

Manželské právo je jedním z nejfrekventovanějších kanonických právních odvětví, které je – navzdory své mnohasetleté existenci – v některých svých oblastech stále „ve vývoji“. Svědkem toho je manželská legislativa.

Nejprve bud'těž zmíněny nové normy stanovící postup pro dosažení tzv. privilegia Petrina, přesněji zrušení nesvátostného manželství in favorem fidei. Není zde místo na obsáhlejší rozbor této problematiky.⁸ Současnou parapravní normativní úpravu (chybí promulgace!) představují zásadně neveřejné **Normae de conficiendo processu pro solutione vinculi matrimonialis in favorem fidei** (podle prvních slov označované jako **Potestas Ecclesiae**) Kongregace pro nauku víry ze dne 30. 4. 2001, které nahradily (rovněž v AAS nepublikovanou) směrnici téže kongregace *Ut notum est* (*Instructio pro solutione matrimonii*) a navazující *Normae procedurales*.⁹ Jde o značně frekventovanou problematiku, která se zpravidla bolestně dotýká postižených věřících toužících po svátostech. A třebaže není nutné a ani prospěšné, aby s obsahem této směrnice byli seznamováni již snoubenci během přípravy na uzavření manželství, měli by ji nepochybně znát (či spíše: měli by ji mít k dispozici) alespoň všichni duchovní správci.

Významnou změnu v kanonickém manželském právu přineslo zmiňované již motu proprio papeže Benedikta XVI. **Omnium in mentem**, když odstranilo zákonné výjimky ze zásady „semel catholicus, semper catholicus“. Ze tří kánonů západního kodexu (1086 § 1, 1117 a 1124) se vypouštějí slova o formálním odpadu od katolické církve („formalis defectus ab Ecclesia catholica“), takže od této právní úpravy se při uzavírání manželství (i smíšeného) hledí na

⁶AAS 94 (2002), 292–300.

⁷Ut locorum Ordinarii, AAS 23 (1931), 457–492.

⁸Zde mohu odkázat na svůj článek *Právní jistota křes'tana v katolické církvi*, *Revue církevního práva – Church Law Review* 20 (2001), no. 3, s. 191n.

⁹Uveřejněny in: OCHOA, Xaverius, *Leges Ecclesiae V*, no. 4244.

apostatu od církve jako na (nadále) katolického křesťana. De lege ferenda byla tato změna právní úpravy už delší dobu navrhována,¹⁰ a to zvláště po nepřilíš podařeném sdělení předsedy Papežské rady pro výklad textů zákonů předsedům biskupských konferencí ze dne 13. 3. 2006, v němž bylo stanoveno, jak má být tento „*formalis defectus*“ ve správní i soudní praxi interpretován.

S ohledem na značný význam pro soudní praxi nelze opomenout normativní instrukci Papežské rady pro výklad textů zákonů **Dignitas connubii** o manželském procesu v katolické církvi¹¹ ze dne 25. 1. 2005, vydanou ve spolupráci s některými dalšími dikasterii Římské kurie. Tato instrukce nestanoví nové normy procesního práva, nýbrž má usnadnit používání těch stávajících. A je to skutečně zapotřebí s ohledem na v praxi nepřilíš vyhovující systematiku kanonického procesního soudního práva, jak ji obsahuje stávající Kodex kanonického práva. Souvisle je v něm totiž (v kán. 1501–1670) upraveno pouze řízení sporné (*iudicium contentiosum*), které se ovšem v praxi v této krystalicky čisté podobě nikdy nevyskytuje. Naproti tomu pro nulitní řízení v manželských věcech, které v kodexu patří mezi tzv. řízení zvláštní (*processus speciales*), je stanoveno jen dvacet kánonů majících povahu speciálního zákona (*lex specialis*), a v ostatním kán. 1691 odkazuje na normy o řádném řízení sporném, „*nisi rei natura obstat*“.¹² Kdy tomu tak ovšem je, nemusí být vždycky zřejmé; tím užitečnější je proto tato normativní instrukce.

Školské právo

Katolický „vysokoškolský zákon“, apoštolská konstituce **Sapientia christiana**¹³ z roku 1979, se dočkal přímé novelizace, když generálním dekretem Kongregace pro katolickou výchovu ze dne 2. 9. 2003,¹⁴ schváleným papežem Janem Pavlem II., byl čl. 76 této konstituce o fakultách kanonického práva

¹⁰K tomu z poslední doby srv. např. KOLÁŘOVÁ, Marie, *Právní a pastorační aspekty formálního odpadu od katolické církve*, *Studia theologica* 37 (2009), č. 3, s. 77–87.

¹¹Latinsko-německý text s komentářem in: LÜDICKE, Klaus, *Dignitas connubii*. Die Eheprozessordnung der katholischen Kirche, Münsterischer Kommentar zum Codex iuris canonici, Beiheft 42, Essen: Ludgerus Verlag 2005.

¹²Zcela analogicky je tomu ovšem i v řízení trestním – viz kán. 1728 § 1 CIC.

¹³AAS 71 (1979), 469–499. Obě konstituce (*Sapientia christiana* i *Ex corde Ecclesiae*) vydala v česko-latinské verzi Křesťanská akademie Řím (*sine anno*).

¹⁴Č. 1133/96. AAS 95 (2003), 281–285. Dekret nabyl účinnosti počátkem akademického roku 2003/04, tak jak v jednotlivých zemích začíná.

nahrazen novým (kanonickopravní studia zpřísňujícím) textem. Obdobně se týmž dekretem změnila pasáže o fakultách kanonického práva v navazujících *Ordinationes*.¹⁵

Dne 28. 6. 2008 vydala Kongregace pro katolickou výchovu dokument **Istruzione sugli istituti superiori di scienze religiose**, pojednávající o vyšších institutech náboženských věd zmíněných v kán. 821 CIC/1983 a v kán. 404 § 2 CCEO.

Kanonizační právo

V oblasti kanonizačního práva je třeba zmínit stručně **sdělení**¹⁶ prefekta Kongregace pro záležitosti svatých ze dne 29. 9. 2005. Jeho hlavní novinkou je, že rituálu blahorečení (beatifikace) Božích služebníků už nemusí předsedat osobně papež, nýbrž také jím jmenovaný zástupce, zpravidla prefekt zmíněné kongregace.

Ze dne 17. 5. 2007 pochází naproti tomu rozsáhlá instrukce téže kongregace **Sanctorum mater**¹⁷ o postupu při diecézních a eparchiálních šetřeních v kauzách svatořečení. Jak známo, kanonizační proces se rozpadá do dvou fází. Ta první se odehrává v místní církvi (diecézi, eparchii), obvykle té, na jejímž území kandidát zemřel, a jejím cílem je shromáždění dostatečného počtu hodnověrných důkazů (druhá fáze pak probíhá v Římě před Kongregací pro záležitosti svatých a jejím cílem je jednak verifikace důkazů provedených v diecézní fázi, jednak další šetření kauzy odborníky až ke konečnému předložení návrhu na svatořečení papeži). Instrukce, která rovněž nepřináší žádnou novou právní úpravu, má diecézním biskupům a ostatním osobám, které se na přípravě svatořečení na diecézní rovině podílejí, napomoci k dodržení zákonem stanoveného postupu, aby se již tak dlouhé šetření ještě více neprotahovalo v důsledku vrácení spisu (tzv. *trasumptu*) kongregací pro nějaké procesní závady. Tato instrukce má tedy v oblasti kanonizačního procesu obdobné určení, jako instrukce „*Dignitas connubii*“ v oblasti manželského procesního práva.

¹⁵Plným názvem: *Ordinationes Sacrae Congregationis pro institutione catholica ad constitutionem Apostolicam „Sapientia christiana“ rite exsequendam* (AAS 71 (1979), 500–521, čl. 56 a 57).

¹⁶*Congregationis de Causis Sanctorum communicatio* (die 29 m. Septembris A. D. 2005).

¹⁷*Instructio ad peragendas Inquisitiones dioecesananas vel eparchiales de Causis Sanctorum* (die 17 m. Maii, A. D. 2007).

Trestní právo

Největších změn ovšem doznalo kanonické právo trestní hmotné. A to je na pováženou, protože to vypovídá o růstu (nebo snad jen o důslednějším stíhání?) kriminality v určitých oblastech církevního života. Vždyť k žádné novelizaci stávající právní úpravy se v rozumné společnosti (a tedy ani ve společnosti církve) nepřikročí proto, aby se vykázala určitá žádoucí míra legislativní aktivity („ut saltem aliquid fieri videatur“), nýbrž aby se zákonem reagovalo na jisté negativní jevy v této společnosti.

Prvním z těchto zákonů ve sledovaném období je motu proprio papeže Jana Pavla II. o vyhrazení některých závažnějších trestných činů Kongregací pro nauku víry **Sacramentorum sanctitatis tutela** ze dne 30. 4. 2001,¹⁸ jakož i navazující list této kongregace.¹⁹ Motu proprio s odvoláním na čl. 52 apoštolské konstituce *Pastor bonus*²⁰ potvrzuje, že tribunálu Kongregace pro nauku víry jakožto speciálnímu soudu Apoštolského stolce jsou vyhrazeny²¹ závažnější trestné činy proti slavení svátostí (zejména eucharistie a pokání) a proti mravům. List kongregace, na který motu proprio odkazuje, pak tyto delikty vypočítává, přičemž částečně doslova reprodukuje skutkové podstaty obsažené v šesté knize kodexu,²² částečně uvádí jejich další znaky (a tím vlastně vytváří speciální

---

¹⁸AAS 93 (2001), 737–739.

¹⁹AAS 93 (2001), 785–788.

²⁰„Delicta contra fidem necnon graviora delicta tum contra mores tum in sacramentorum celebratione commissa, quae ipsi delata fuerint, cognoscit atque, ubi opus fuerit, ad canonicas sanctiones declarandas aut irrogandas ad normam iuris, sive communis sive propriae, procedit.“

²¹Vedle projednávání učení směřujícího proti víře; srv. *Agendi ratio in doctrinarum examine* ze dne 29. 6. 1997, AAS 89 (1997), 830–835.

²²Tak v případě trestného činu pohození eucharistických způsob nebo jejich odnesení či ponechání ke svatokrádežnému účelu (kán. 1367 CIC), trestného činu pokusu či předstírání celebrace osobou bez kněžského svěcení (kán. 1378 § 2 odst. 1 ve spojení s kán. 1379 CIC), trestného činu *absolutionis complicitis* (kán. 1378 § 1 CIC) a trestného činu přímého vyvržení zpovědního tajemství (kán. 1388 § 1 CIC).

skutkové podstaty)²³ a v jednom případě dokonce zavádí zcela novou skutkovou podstatu trestného činu.²⁴

Dne 19. 12. 2007 bylo podepsáno²⁵ **obecně závazné nařízení** Kongregace pro nauku víry, jímž je do kanonického trestního práva zavedena nová skutková podstata pokusu o udělení svátosti svěcení ženám.²⁶ Samočinný trest exkomunikace vyhrazené Apoštolskému stolci postihuje jak atentátora ordinace, tak ženu, která by se pokusila svátost svěcení přijmout.

Nepřímou novelizaci trestněprávních norem Kodexu kanonického práva představují rovněž **normy** Kongregace pro klérus ze dne 18. 4. 2009. Týkají se většinou nových možností vyslovení trestu propuštění z duchovního stavu podle kán. 1336 § 1 odst. 5 CIC, který až doposud bylo možno uložit pouze po provedeném soudním (nikoli tedy správním) trestním řízení. Nyní však bude možno vyslovit trest ztráty duchovního stavu za určitých okolností také správním rozhodnutím Kongregace pro klérus. Jedná se o tři okruhy případů.

První případ postihuje duchovní, kteří uzavřeli pouze civilní manželství a ani po napomenutí se nenapравили a setrvávají v nelegitimním a pohoršlivém životě, jakož i ty, kteří se provinili nějakými vnějšími závažnými těžkými hříchy contra Sextum Decalogi. Těm může být kongregací ve správním řízení vysloven trest propuštění z duchovního stavu, který k účinnosti vyžaduje schválení papežem in forma specifica. Spolu s tím má být udělena dispens od závazků vyplývajících ze svěcení včetně celibátu. Ratio legis je zde jasná: Buď budeš žít jako duchovní, nebo jako manžel – obojí najednou není možné. Tuto normu je třeba uvítat už proto, že nechyběly případy, kdy duchovní žijící v kanonicky neplat-

²³Tak v případě trestného činu zakázaného spoluslavení eucharistické oběti se služebníky církevních společenství, kteří nemají apoštolskou posloupnost a neuznávají svátostnou důstojnost kněžského svěcení (srv. trestný čin communicatio in sacris podle kán. 1365 CIC), trestného činu sollicitace, pokud směřuje ke spáchání hříchu se zpovědníkem samým (srv. kán. 1387 CIC) a trestného činu duchovního proti šestému přikázání Dekalogu s osobou mladší 18 let (srv. kán. 1395 § 2 CIC).

²⁴Tak je tomu v případě proměnění jedné způsobu bez druhé se svatokrádežným záměrem při slavení eucharistie nebo také obou způsobů mimo eucharistickou slavnost. Transsubstanciace jedné látky bez druhé nebo obou beze mše zakazuje striktně kán. 927 CIC, takové jednání však doposud nebylo trestné. Nyní jde o trestný čin vyhrazený tribunálu kongregace, je-li naplněn i další obligatorní znak skutkové podstaty, a sice motiv (svatokrádežný záměr).

²⁵Promulgováno bylo výjimečně nikoli v Aktech Apoštolského stolce, nýbrž otištěním (dne 30. 5. 2008) v polooficiálním tiskovém médiu Svatého stolce L'Osservatore Romano.

²⁶Decretum Generale de delicto attentatae sacrae ordinationis mulieris, die 19 m. Decembris, A. D. 2007.

ném (pouze civilním) manželství nežádali o laicizační indult a ponechávali si tak jakási „zadní vrátka“ k případné reaktivaci (rehabilitatio) – bez ohledu na svou partnerku a zpravidla proti jejím zájmům.

Naproti tomu druhý případ sotva lze označit jinak, než jako tahání kostlivce ze skříně. Jedná se o probuzení doposud „spící“ normy kánonu 1399, podle níž lze uložit kanonický trest i v případech, kdy předmětné jednání není definováno v trestním zákoně, nakolik (conjunctim) závažnost zvláštního porušení vyžaduje trest a naléhá nutnost předejít nebo napravit pohoršení. Tato sama o sobě krajně problematická norma, která je v přímém rozporu s obecně (alespoň v civilizovaných právních řádech) uznávaným principem „nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege“, zůstává nadále v platnosti. Změna spočívá v tom, že na jejím základě lze nyní kněžím a jáhnům uložit i trvalý trest včetně propuštění z duchovního stavu, a to tak, že trest buď vysloví ordinář a kongregace ho potvrdí, nebo ho uloží sama kongregace – v obojím případě musí odsuzující výrok opět schválit papež. Lze si představit, že trestem propuštění z duchovního stavu bude takto potrestán duchovní, který by se např. dopustil závažné majetkové trestné činnosti, vyvolávající značné pohoršení.

Třetí případ, který je obsahově příbuzný s prvním, umožňuje Kongregaci pro klérus vyslovit ztrátu duchovního stavu a současně udělit dispens od kněžských závazků včetně celibátu těm duchovním, kteří opustili kněžskou službu na dobu delší než pět po sobě jdoucích let a u nichž bylo po pečlivém šetření (nakolik je toto možné) zjištěno, že setrvávají v takovém dobrovolném a nedovoleném vykonávání své služby. Schválení výroku papežem se zde nevyžaduje. Ratio legis zde sleduje, aby „zásah Apoštolského stolce zaručil pořádek v církevním společenství a uchránil věřící od upadnutí do obecného omylu (...) ohledně platnosti svátostí“.

Závěrem

Výše provedený přehled nevyčerpává všechny církevní zákony vydané za poslední desetiletí. Jen od současného papeže by bylo možno uvést zmíněnou již apoštolskou konstituci *Anglicanorum coetibus* ze dne 4. 11. 2009 o zřízení osobních ordinariátů pro anglikány, kteří hodlají vstoupit do plného společenství s katolickou církví, nebo motu proprio *Antiqua ordinatione* ze dne 22. 6. 2008, jímž se vyhláší vlastní zákon pro Nejvyšší soud Apoštolské signatury, či motu proprio *Ecclesiae unitatem* ze dne 2. 7. 2009 o činnosti Papežské komise „*Ecclesia Dei*“, jež má v referátu jednání s tradicionalistickým bratrstvem sv.

Pia X. (Ifebvrovci), a několik dalších – ty všechny jsou však omezeny ať už věčným nebo teritoriálním hlediskem, proto není třeba jimi se zde zabývat.

I tak podaný přehled svědčí o skutečnosti, že současné kanonické právo je právem stabilním, které při úpravě vztahů uvnitř církve nezahlučuje své adresáty množstvím rozsáhlých a často málo kvalitních právních předpisů, jak tomu bývá u nás, kde by se Sbírka zákonů za posledních deset let musela měřit na metry; proto je také právem přehledným a jasným, což je dalším přínosem jak k jeho účinnosti, tak i k právní jistotě jeho adresátů. A o to by mělo zákonodárcům jít, jestliže ona Ciceronova²⁷ zásada „Salus rei publicae suprema lex esto“, z nějž je odvozen i ten výše zmíněný kanonický princip, nemá v našich poměrech znít jen jako trpká ironie...

Resumé

Článek se zaměřuje na kanonickou legislativu během posledních deseti let. Podle jednotlivých právních odvětví seznamuje čtenáře s nejdůležitějšími papežskými zákony (ve formě motu proprio), jakož i s dalšími právními předpisy římských dikasterií, jejichž obsah je významný pro celou katolickou církev.

Summary

The Evolution of Canon Legislation in the Past Decade

The article focuses on canon legislation of the past decade. It familiarizes the readers with the most important Papal laws issued in the form of motu proprio in individual areas of law and with other regulations of Roman dicasteries; the content of the regulations is important for the entire Catholic Church.

Zusammenfassung

Die Entwicklung der kanonistischen Gesetzgebung in den letzten zehn Jahren

Der Artikel befasst sich mit der kanonistischen Gesetzgebung in den letzten zehn Jahren. Es werden nach einzelnen Rechtsgebieten die wichtigsten päpstlichen Gesetze (in Form motu proprio) und andere Rechtsvorschriften der Dikasterien der römischen Kurie mit der Bedeutung für die ganze katholische Kirche dargestellt.

---

²⁷De legibus 3, 3, 8.

Riassunto**Lo sviluppo della legislazione canonica nel decennio passato**

L'articolo si concentra sulla legislazione canonica durante gli ultimi dieci anni. Dividendola secondo diversi settori di diritto, orienta il lettore tra le leggi papali più importanti (in forma di *motu proprio*) ed altre norme di rilievo per tutta la Chiesa cattolica, emesse dai dicasteri romani.

O autorovi

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem., přednáší na Katolické teologické fakultě UK v Praze teorii a filosofii práva, kanonické právo a konfesní právo, na Fakultě právnické ZČU v Plzni kanonické právo. Je předsedou Metropolitního církevního soudu v Praze.

Professor JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem. teaches theory and philosophy of law, canon law and state law on churches and religious societies at the Catholic Theological Faculty of Charles University in Prague; he also teaches canon law at the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen. He is the chairman of the Metropolitan Church Court in Prague.

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem., liest Rechtslehre und -philosophie, kanonisches Recht und Staatskirchenrecht an der Katholischen theologischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag und kanonisches Recht an der Juristischen Fakultät der Westböhmisches Universität in Pilsen. Er ist auch Vorsitzender des Metropolitangerichts in Prag.

Prof. JUDr. Antonín Ignác Hrdina, DrSc., O. Praem insegna la teoria e filosofia di diritto, il diritto canonico ed ecclesiastico dello Stato alla Facoltà di Teologia Cattolica UK a Praga e il diritto canonico alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň. Mantiene l'incarico del Presidente del Tribunale Ecclesiastico Metropolitano a Praga.

*Společnost českých, německých, slovenských
a rakouských právníků*

pořádá ve dnech 17. a 18. června 2010

XVIII. konferenci „Karlovarské právnícké dny“.

Konference se koná v hotelu Thermal v Karlových Varech.

Bližší informace jsou dostupné na internetové stránce www.kjt.cz.

*Prostřednictvím internetu lze rovněž hlasovat v soutěži o nejlepší právní-
ký časopis ČR a SR za období 2009–2010 a o Poctu judikátu.*

Idea dobré a spravedlivé vlády ve freskové výzdobě radnice v italské Sieně

Karolina Adamová

„spravedlnost a soud základ trůnu jeho“
Žalm XCVII, 2

Princip obecného dobrého a dobré vlády v prolnutí se světskou a božskou spravedlností neovlivnil jen dobovou literaturu, ale pronikl i do umění výtvarného. Jasně je například znázorněn ve freskové výzdobě radnice v Sieně. Mezi léty 1337–1339 tu vyzdobil stěny sálu Míru alegorií dobré a špatné vlády jeden z vůdčích představitelů sienské školy Ambrogio Lorenzetti.¹

Ve výjevu dobré vlády dominuje Spravedlnost, která je na výjevu zobrazena vlastně dvakrát. Představuje ji rovněž žena – Iustitia, která společně s ostatními světskými ctnostmi² Mírem, Moudrostí ve spojení s Obezřetností, Udatností, Velkodušností a Uměřeností sedí na lavici, na které je mezi nimi zobrazen panovník. Postava trůnícího vládce je podstatně větší než postavy ctností. Trůn s vyvýšeným opěradlem splývající s lavicí symbolizuje jednotu a rovnovážnost ctností a jejich nedílné sepětí a rovněž vyústění v osobnosti dobrého vládce.

Pax má světlý oděv a odklání se poněkud od své přímé osy. Pravou rukou, podpírajíc si hlavu, se loktem dotýká podušky. V levé ruce drží na znamení míru a pokoje olivovou ratolest. Tvoří jakési ohnisko mezi postavou panovníka a trůnící Spravedlností umístěné napravo celého výjevu. Slova nad Spravedlností směřují k vládě – vyber si spravedlnost ty, který řídíš zem.

¹K sienské výzdobě radnice srv. FELDGES-HENNING, U., *The pictorial programme of the salls della pace: A new interpretation*, Journal of the Wartburg and Courtland Institutes 35, 1972, s. 145–162. Srv. ADAMOVÁ, Karolina, *Spravedlnost v českém výtvarném umění*, Praha, 2004, s. 24 a násl.

²CHODURA, Radko, KLIMEŠOVÁ, Věra, KŘIŠŤAN, Alois, *Slovník sakrálního výtvarného umění*, Kostelní Vydří, 2001, s. 20. Je zde uvedeno, že ctnosti jsou „vlastností, jimiž by se měla řídit mravní konání a vůle člověka“.

Iustitia po vladařově levici drží v pravé ruce vztyčený meč, přitom se dotýká hlavy Krista, jehož jménem a pod jehož patronací dobrý král vykonává spravedlnost. Není bez zajímavosti, že zobrazení Spravedlnosti se nachází napravo i nalevo výjevu. Ve spravedlnosti je jakýsi počátek, ale zároveň i konec.

Nad hlavou panovníka vidíme tři teologické ctnosti – Víru, Naději a Lásku. Tyto ctnosti představují duchovní sféru, ke které má dobrý vladař směřovat. Víra, Naděje a Láska jsou tou pravou korunou spravedlivého vládce. Spravedlnost podle biblického pojetí je „kvalita božského původu, která byla formou přirozeného zákona vložena do lidských srdcí“.³

V popředí fresky přebírá 24 sienských „občanů“ – měšťanů města Sieny od dominující Spravedlnosti prostřednictvím Svornosti provaz a předává jej panovníkovi, který představuje cíl jejich cesty. Co tito lidé hledají, co chtějí? Hledají a přejí si dobrou a spravedlivou obec.

Mezi vládcem a Spravedlností se pomocí provazu utváří silné pouto. Provaz Spravedlnosti se na její straně dělí na dva konce. Jeden je ovínut kol anděla stojícího na jedné z misek Spravedlnosti, která je osou vah. Anděl zde zastupuje distributivní spravedlnost. Na druhé misce vah stojí rovněž anděl, kol něhož se ovíjí druhý konec rozdvojeného provazu. Ten ztělesňuje komutativní spravedlnost. Odraz Aristotelova pojetí spravedlnosti je zde zcela zřejmý. Celou konstrukci vah přidružuje pak alegorie Moudrosti.⁴

Důležitý je nápis, který charakterizuje spojení panovníka se spravedlností – kdekoli tato svatá spravedlnost panuje, vede mnoho duší k jednotě a tyto pak sjednoceny učiní obecné dobré svým pánem. Svatá spravedlnost eventuálně aequitas je nezastupitelnou složkou dobré vlády a správy.

Další freska líčí důsledky dobré a spravedlivé vlády ve městě-ideálním městě, které má vyvolat představu Nebeského Jeruzaléma. Lidé se v míru a pokoji věnují práci. Nad vším bdí okřídlená žena – Securitas. V pravé ruce drží malou šibenici (alegorie Spravedlnosti mívá obvykle v pravé ruce meč), na které visí lotr. Nápis na okraji pak říká: „Ty, který vládneš, podívej se dobře na tu, která je zde ku Tvé slávě zobrazena a korunována. Ona vždy každému dá, co jeho jest – spravedlivého odmění, nespravedlivého potrestá. Pohleď, jak mnoho dobrého

³HRDINA, Ignác Antonín, *Bonum et aequum – pohled do právních dějin*, In: Revue církevního práva, 2006, č. 2, s. 115.

⁴Srv. ADAMOVÁ, Karolina, *Pojem Koruna česká*, Plzeň, 1995. Viz též VALIGI Cinzia, *Siena und seine Landschaft*, Narni-Terni, 1986, s. 14 a násl.

z ní pochází a jak sladký a mírný život je ve městě, kde panuje. Chrání ty, kteří ji uctívají, a ty, kteří činí dobro.“ *Securitas* tu splývá se spravedlností.

Důležitým motivem důsledků dobré vlády je na fresce tanec. Jedná se tu snad o alegorii múz. Tanec, který Aristoteles považoval stejně jako hudbu za něco, bez čeho nemohou lidé žít, je spojován s dobrou vládou a spravedlností. Vzpomeňme Giotta, který zobrazil v padovské Aréně přímo před svojí Iustitií trio tanečníků. Ve šťastném městě – státu – lidé tančí a zpívají.⁵

Na protější straně sálu Míru nalezneme alegorii špatné vlády a jejich následků. U nohou démona s rohy a kančími tesáky, který panuje městu, se svíjí porobená, spoutaná Iustitia. Její váhy leží nepovšimnuty na zemi. Rozpadajícímu se městu s kostelem v ruinách vládnou Nectnosti. Spravedlnost podřízena Tyranii, je držena na uzdě, a proto se lidé nespojují k tomu, aby dosáhli obecného dobrého. Mír je v tomto špatném městě narušován válkou. Navrch tu mají Lež, Závist, Zrada a Hrůza. Ti, kteří chtějí zachránit Spravedlnost, jsou pronásledováni a trestáni.

Součástí sienské výzdoby jsou i medailony, které rovněž odkazují k dobré a špatné vládě. Slunce na jednom z nich značí spravedlnost. Na jiných medailonech byli patrně znázorněni římscí tyrani – čitelné je jméno císaře Nera.

V Sieně zdobí radnici i freska madony, na níž je vyobrazena postava se dvěma tvářemi symbolizujícími Starý a Nový zákon. Nese nápis: *Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, Fides, Spes a Caritas*. Jsou to tatáž slova, která označují na fresce dobré vlády světské a teologické ctnosti.⁶

Fresku s madonou vytvořil na počátku 15. století Martino di Bartolomeo a zdůraznil v jejím ideovém programu zejména ideu spravedlnosti jako klíčové hodnoty dobré vlády.

Ve výzdobě sienské radnice se odráží politické myšlení 14. století, jehož součástí jsou i názory na spravedlnost, přičemž se tu koncepce dobré a spravedlivé vlády stává ideálním cílem, ke kterému je třeba směřovat.

Sienská freska nebyla zcela ojedinělá. Pod vlivem Lorenzettiho alegorie dobré vlády existují ztvárnění s ústřední postavou Spravedlnosti i na jiných radničních domech. Setkáme se s nimi například v slavnostním sále radniční

⁵Uvedme v této souvislosti, že ve známé pohádce *Potrestaná pýcha* otec princezny Krasomily podlehne radám špatných vládců a zakáže lidem tančit a zpívat.

⁶Srv. CIANETI, E., *Il Campo di Siena e Il Palazzo Pubblico*, Firenze, 1921, s. 22 a násl.

budovy v Lüneburgu (Daniel Freese, Dobrá vláda, sedmdesátá léta 16. století) a v Řezně⁷ (Isaac Schwendtner, Dobrá vláda 1592).

V tomto kontextu uveďme, že na balkoně nad jižním portálem kostela Panny Marie-Mühlhausen v Thüringen se nachází naklánějící se postava Karla IV. přes roubení balkonu. Panovník se tak dostává do přímého kontaktu s radou svobodného říšského města, která každoročně pod balkonem skládala přísahu, že bude vykonávat správu města ku prospěchu jeho obyvatel. Podobně jako měšťané sienští přichází rada města k vladaři, který je jako ztělesnění zákona a spravedlnosti, cílem její cesty. Nad postavou Karla IV. umístili tvůrci plastické výzdoby kostela Krista v mandorle jako nejvyššího soudce.⁸ Připomeňme propojení Krista s Iustitií na sienské fresce. Ideový program tohoto výjevu v mariánském kostele ukazuje, že Božský zákon se dostal na zem prostřednictvím Krista a panovník jako jeho zástupce na zemi seznamuje s tímto zákonem městskou radu.

Drobnou stať k počtě profesora J. R. Tretery zakončíme přáním jubilantovi: quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit.

Resumé

Autorka se ve své stati zabývá reflexí idejí dobré vlády a spravedlnosti jako jejího pilíře ve výtvarném umění. Svou pozornost upírá zejména na freskovou výzdobu sienské radnice. Zdůrazňuje, že dominantou výjevu dobré vlády v Sále míru je postava Spravedlnosti. Do jejího pojetí se promítá učení Aristotela o distributivní a komutativní spravedlnosti. Spravedlnost nemůže existovat bez Moudrosti, která na fresce podpirá konstrukci vah, jejichž osou je právě Spravedlnost.

Postava panovníka na fresce je propojena se Spravedlností a obklopena světskými (kardinálními) a teologickými ctnostmi.

Vladař takto vybavený pak může být skutečným dobrým a spravedlivým vladařem vykonávajícím obecné dobré.

Stať dokumentuje skutečnost, že nejenom zákon či literatura odráží myšlení konkrétní doby, ale i výtvarné umění je jím ovlivněno a naopak ono samo pak zpětně působí na dobové myšlení, které se týká i podstaty dobrého „státu“ a ideálního vladaře.

---

⁷Umělec vyjádřil ideu dobré vlády právě v sále odpočinku a zábavy. I tehdy si účastníci mají uvědomit sílu a dopady dobré vlády. I nositelé správy města jsou i tady upomínáni, že nesmí zapomínat na výkon dobré správy a spravedlnost.

⁸Srv. ADAMOVÁ, Karolina, *Pojem Koruna Česká*, cit. dílo, s. 55.

Summary

The Depiction of Good and Just Government in the Frescoes of the City Hall in Siena, Italy

The author discusses artistic depictions of ideas of good government and the role of Justice as a foundation of good government; she focuses on the frescoes in the City Hall of Siena. The central point of good government is the figure of Justice in the Peace Hall of the Siena City Hall; the portrayal of the figure is influenced by Aristotle's teachings on distributive and commutative justice. Justice cannot exist without Wisdom, which is shown in the frescoes as the support for the foundation of the scale; Justice is the axis of the scale. The figure of the ruler is connected with Justice and surrounded by secular, cardinal and theological virtues; a ruler who is equipped with these virtues can be a truly good and just ruler who will provide for the common good. The article points out that law and literature reflect the thinking of a particular period and that the visual arts are also influenced by and impact the thinking of the period; this thinking includes ideas on the essence of a good state and an ideal ruler.

Zusammenfassung

Die Idee einer guten und gerechten Regierung in der Freskomalerei des Rathauses in Siena

Autorin befasst sich mit der Widerspiegelung der Idee einer guten und gerechten Regierung in der bildenden Kunst; dies wird am Beispiel der Freskomalerei des Rathauses in Siena illustriert. Sie betont, dass im Rahmen der Gestaltung der guten Regierung im Friedenssaal die Gestalt der Gerechtigkeit eine zentrale Rolle spielt. Deren Auffassung ist von der Aristotelischen Lehre über die distributive und kommutative Gerechtigkeit beeinflusst. Für Gerechtigkeit ist unentbehrlich die Weisheit, die an der Abbildung die Waagenkonstruktion unterstützt, deren Achse gerade die Gerechtigkeit ist. Die Person des Herrschers ist mit der Gestalt der Gerechtigkeit verbunden und ist von den grundlegenden weltlichen und theologischen Tugenden umringt. So ausgerüsteter Herrscher kann ein wirklich guter und gerechter das Allgemeinwohl durchzuführender Herrscher sein. Der Beitrag zeigt uns, dass nicht nur die Gesetze oder Literatur die Denkweise bestimmter Epoche widerspiegeln kann, sondern auch die bildende Kunst ist davon beeinflusst und kann umgekehrt diese Denkweise, was das Wesen des „guten Staates“ und des Idealherrschers angeht, mitgestalten.

Riassunto**L'idea del Buon governo e del Mal governo agli affreschi del Palazzo Pubblico a Siena**

L'autrice nel suo brano riflette l'idea del buon governo e della giustizia come il suo pilastro nell'arte figurale. Il suo interesse concentra sugli affreschi del Palazzo Pubblico di Siena. Sottolinea che la figura principale sull'affresco del Buon governo nella Sala della Pace è Giustizia. Nel suo aspetto si proietta la teoria di Aristotele sulla giustizia distributiva e commutativa. La giustizia non può esistere senza la Sapienza che sull'affresco sorregge la costruzione della bilancia la cui asse è Giustizia.

La figura del monarca sull'affresco è connessa con la Giustizia e circondato dalle Virtù cardinali. Il principe dotato in questo modo può diventare un monarca buono e giusto che lavora al buono comune.

L'articolo mette in rilievo che il pensiero dell'epoca si fa vedere non solo tramite leggi o letteratura ma trova un riflesso notevole nella pittura che non è meno influenzata e al contrario la stessa pittura influenza al modo di pensare dell'epoca il che vale anche per la sostanza del buon "Stato" e un principe ideale.

O autorce

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc., profesorka právních dějin, působí na Ústavu právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy v Praze; je vedoucí Katedry právních dějin Fakulty právnické Západočeské univerzity v Plzni a vědeckou pracovníci Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky. Publikovala řadu studií a monografií zejména v oborech české a československé právní dějiny a politologie.

Professor JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc., a professor of legal history, teaches in the Legal History Institute of the Law School of Charles University in Prague; she is also the head of the Legal History Department at the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen and a scientist in the Institute of State and Law of the Academy of Sciences of the Czech Republic. She has published a number of articles and books, particularly in the areas of Czech and Czechoslovak legal history and political science.

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc., Professorin der Rechtsgeschichte. Sie ist am Institut für Rechtsgeschichte der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität in Prag tätig, leitet den Lehrstuhl für Rechtsgeschichte an der Juristischen Fakultät der Westböhmischen Universität in Pilsen und ist Wissenschaftlerin des Instituts für Staat und Recht der Akademie der Wissenschaften der Tschechischen Republik. Sie ist Autorin von vielen Studien und Monographien im Bereich der tschechischen und tschechoslowakischen Rechtsgeschichte und der Politologie.

Prof. JUDr. PhDr. Karolina Adamová, DSc., professoressa della storia di diritto. Lavora all'Istituto della Storia di diritto della Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina a Praga, è cattedratica della storia di diritto della Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň ed impiegato scientifico dell'Istituto dello Stato e del diritto della Accademia delle Scienze della Repubblica Ceca. Ha pubblicato molti studi e monografie soprattutto nei brani della storia di diritto ceco e cecoslovacco e di politologia.

**BULLETIN SPOLEČNOSTI
PRO CÍRKEVNÍ PRÁVO
PRAHA – BRNO – OLMOUC**

je periodikum o rozsahu jedné až několika stran, které členové SPCP
dostávají
několikrát do roka elektronickou poštou.

Poskytuje
nejnovější informace z oborů církevního práva,

podává
podrobnější zprávy o dění ve Společnosti pro církevní právo,

upozorňuje
na připravované akce.

Připomínáme členům SPCP, kteří BULLETIN dosud nedostávají,
aby sdělili svůj e-mail
na adresu spcp@prf.cuni.cz

Vztah státu a církve v anglických koloniích v severní Americe

Radim Seltenreich

Hned úvodem je třeba poznamenat, že následující pojednání se už vzhledem k svému zamýšlenému rozsahu chce omezit pouze na několik poznámek vztahujících se k tématu uvedenému v nadpisu. I když se však nejedná o komplexní studii, je přesto autorovým cílem načrtnout základní kontury vztahu státu a církve v koloniálním období severní Ameriky a zdůraznit ty rysy této problematiky, které považuje pro takto vymezené období za určující.

Pod tímto zorným úhlem je především třeba vyzvednout, že státní moc v každé kolonii prosazovala ve vztahu k církvím vždy poněkud odlišné pojetí, které vyplývalo z úkolů, před které byla postavena, a že stejně tak se tyto vzájemné vztahy proměňovaly i v čase – existuje nepochybný rozdíl mezi zakladatelským údobím v 17. století a situací o sto let později, kdy se již poměry v koloniích do značné míry stabilizovaly.

Stejně tak diferencovaný přístup je pak zapotřebí zaujmout i k termínu „církev“, neboť ani zde se pochopitelně nejednalo o jedinou instituci, tak jako tomu bylo v západní Evropě v údobí středověku, ale o vícero náboženských uskupení, která – kromě často velmi bojovného vymezování se vůči státní moci – spolu navzájem sváděla i rozhodné zápasy o duše křesťanských věřících.

Přesto může být právě zmíněný příměr s evropským středověkem pro počátky anglických kolonií v severní Americe v určitém ohledu i inspirující. Zde pak mám na mysli především oblast novoanglických kolonií, kde snaha puritánů o plné podřízení si státní moci pro účely budování vysněného „města na hoře“ („city upon a hill“) nabývala nezřídka i velmi dramatických poloh. Právě zde se tak stýkala původní snaha o očistu anglikánské církve dle kalvínského vzoru s utopickým projektem vytvoření nového státního uspořádání, jež by bylo nesené právě touto výzvou evangelia. Netřeba přitom jistě připomínat, že od zátěže hříšné minulosti oproštěný „Nový svět“ představoval v tomto ohledu pro puritány jedinečnou příležitost k uskutečnění právě takového díla.

A skutečně se již velmi záhy setkáváme s postoji, které v této ideální „nulté hodině“ směřují na zatím neprozkoumaném druhém břehu Atlantického oceánu jednoznačně k tomuto cíli. Za jejich předního nositele pak bývá považován především John Winthrop (1588–1649), který se z iniciativy „Společnosti massachusettské zátoky“ stává roku 1629 prvním guvernérem kolonie Massachusetts. A právě zmíněný stoupenec neseperatistických puritánů je tak i tím, kdo ve svých projevech jednoznačně zdůrazňuje, že státní moc má sloužit moci církevní při uskutečňování jejích záměrů. Snad nejznámějším je v tomto ohledu právě jeho proslov z roku 1629 „Vzor křesťanské lásky“ („A Model of Christian Charity“) přednesený na palubě lodi Arbella, v němž Winthrop přímo říká, že veřejný zájem musí převážet nad všemi zájmy soukromými.

A o tom, jak chápe a pojímá tento „veřejný zájem“, pak nenechává nikoho na pochybách. Klíčová je v tomto pojetí především smlouva s Bohem, s níž uzavřeli kolonisté závazek o vybudování vysněného „města na hoře“. V ryze „právnícké argumentaci“ tak Winthrop přímo říká – „uzavřeli jsme s Ním slavnostní úmluvu o tomto díle; přijali jsme závazek a Pán ponechává na nás, jak jej naplníme. ... zpečetí náš Závazek a bude očekávat přísný výkon ujednání v něm obsažených. Pokud však budeme zanedbávat tato ujednání, jimiž jsou cíle, které jsme předložili, a odvrátíme se od svého Boha ... , Pán nás jistě stihne svým hněvem, pomstí se křivopřísežníkům a dá jim poznat, jakou cenu je třeba zaplatit za porušení takové úmluvy.“ Jediný způsob, jak zamezit takovému ztroskotání, je pak nutnost stmelit se pro plnění daného úkolu „jako jeden muž“ – „vždy je pak třeba mít před očima naši slavnostní úmluvu a úkol naší obce, kterou tvoří údy jednoho těla“.¹

Nejedná se tak logicky jen o smlouvu mezi kolonisty a Bohem, ale také o jakousi „společenskou smlouvu“ mezi kolonisty, která je pojí do nového politického společenství založeného na plnění nábožensky definovaných úkolů. Tento druh „covenantu“ přitom v náboženství prosyceném ovzduší Nové Anglie není nijak zvlášť překvapivým; co na raných dějinách kolonie Massachusetts fascinuje především, je způsob proměny původně anglické obchodní společnosti v provinční vládu. Podmínkou přijetí mezi svobodné osadníky zde není akciové podílnictví, ale členství v církevním sboru založené na intenzivních náboženských prožitcích předurčujících jednotlivce ke spáse a k označení „viditelný svatý“. Poměrně jedinečně je tak valná hromada akcionářů právě společenstvím

---

¹HALL, K. L., WIECEK, W. M., FINKELMAN, P., *American Legal History (Cases and Materials)*, Oxford University Press, 1991, s. 12–13.

puritánských svatých, přičemž ostatní jsou z přístupu na všeobecné shromáždění – jakož i z možnosti volit a být volen do zastupitelských funkcí – vyloučeni.²

Není tak ani divu, že toto prolínání se církevní a světské moci v koloniálních počátcích Nové Anglie – přičemž cíle a působení veřejné moci mají být v nemalé míře odvozovány od záměrů církvi – vyvolává i kritiku, kterou zřejmě nejvýstižněji formuluje pastor Roger Williams (1603-1683). Právě tento stoupenec separatistických puritánů je totiž i vůdčí postavou kolonie Rhode Island, která je pod jeho vedením i jedinou novoanglickou kolonií bez oficiálně určeného státního náboženství. Nedosti na tom – Roger Williams je navíc i autorem stanoviska formulovaného roku 1644 pod názvem „Krvavý princip pronásledování“ („The Bloody Tenent of Persecution“), v němž se zcela rozhodně zasazuje o nové definování vztahu státu a církve v anglických koloniích severní Ameriky.

Williams tak přímo konstatuje, že „Bůh si nepřeje, aby bylo v jakémkoli světském státě vynucováno jednotné náboženství, neboť vynucená jednota se stává nejlepší záminkou k vyvolání občanské války, prznění svědomí, pronásledování Ježíše Krista v jeho služebnících a k přetvářce a zničení miliónů duší“. Navíc pak takto vynucená jednota náboženství „vede ke směšování světského a náboženského, popírá principy křesťanství i státnosti“.

Východisko, které se nabízí, je pro Williamse přitom zjevné – důsledné oddělení státu a církve, tak jak je i navrhuje v další části svého textu: „Úředníci tedy nemají pravomoc rozhodovat o formě vedení církve, volit církevní představitele ani udílet církevní tresty, ale mohou dohlížet na to, aby církev sama plnila tyto povinnosti. Stejně tak platí, že církve nemají moc zřizovat nebo měnit světskou vládu, volit světské úředníky, udílet světské tresty ... neboť ačkoli členové církvi, kteří jsou rovněž veřejnými činiteli světského státu, mohou násilím potlačit samozvané uchvatitele moci, ... toto nekonají jako členové církve, nýbrž jako činitelé světského státu“³.

Snad by tak bylo možno říci, že pastor Roger Williams byl mezi prvními, kdož položili základy proslulé „zdi oddělení“ („wall of separation“), na níž – jako na jednom z vůdčích principů – byly později založeny i Spojené státy americké. Nebyl přitom jediným – podobné úvahy můžeme sledovat i v úvodu k sebrání do té doby vydaného massachusettského práva „Práva a svobody Massachusetts“ („The Laws and Liberties of Massachusetts“) z roku 1648, kde můžeme číst

²RAKOVÁ, S., *Dobrodruzi, puritáni a Indiáni. Angličané v Novém světě*, Praha, Libri 1998, s. 190–198..

³*American Legal History*, s. 13–15.

následující větu: „Šlo o poctu a výsadu pro naši Novou Anglii nikoli nepodstatnou, že naše církve a světský stát byly společně zasazeny a vyrostly (jako dva vinné keře) v pustině v Izraeli, na níž jsme byli upomenuti (jako na příležitost vloženou do našich rukou) ... a máme také podle pravidel jeho nejsvětějšího slova tvořit světskou politiku a zákony, aby jedno pomáhalo druhému a posilovalo jej (církve světskou autoritu a světská autorita církve) a aby obě tyto složky co nejlépe prospívaly bez vzájemného soupeření o výsady a přednosti, což – jak se již na jiných místech ukázalo – oběma uškodilo (a může přivodit i jejich zkázu).“⁴

V „moralistické subkultuře“ Nové Anglie⁵ – definované snahou o dosažení obecného dobra, které má být prvotním životním úkolem každého jednotlivce a kdy každý je povinen účastnit se budování již zmiňovaného „města na hoře“ – je přitom jistě i pozitivní, že vedle snah o oddělení státu a církve se objevují také pokusy o zvýšení podílu demokratických prvků v samotných církvích.

Tak kupříkladu pastor John Wise působící v Connecticutu a Massachusetts je autorem působivého pojednání „Demokracie je založena v Písmu“ („Democracy Is Founded in Scripture“) z roku 1717, v němž tento svůj náhled na potřebu demokratického modelu uspořádání v církvi zdůvodňuje právě samotnou Biblií, jakož i principy přirozeného práva založeného na nově se prosazujícím racionálním pojmání. John Wise je přitom zajímavý i tím, že roku 1687 vedl revoltu proti daním uloženým královským guvernérem a strávil tak i určitou dobu ve vězení.⁶

Právě s otázkou finanční podpory pak souvisí i jiný problém týkající se církevních záležitostí v koloniálním období. Jako jeho ukázkový příklad může sloužit případ „Giddings v. Brown“ projednávaný roku 1657, v němž šlo o možnost státní moci stanovit odvod povinných finančních dávek ve prospěch městského pastora. Není přitom bez zajímavosti, že soud takovouto povinnost odmítl s odvoláním na přirozené právo („fundamentall law“).

Jestliže je pro počátky novoanglických kolonií často typická mentalita sektářské horlivosti, jižnější středoatlantické kolonie se vyznačují spíše vědomým přihlášením k principu náboženské plurality. To pak souviselo zejména s působením

---

⁴*American Legal History*, s. 15–17.

⁵Blíže k problematice jednotlivých „politických a právních subkultur“ Nového světa viz LUTZ, D.S., *The Origins of American Constitutionalism*, Baton Rouge, Louisiana State University Press 1988, s. 53–58.

⁶DOLBEARE, K.M. (ed.), *American Political Thought*, Chatham House Publishers 1989, s. 30–36.

kvakerů v této oblasti, přičemž ovšem nesmíme zapomenout ani na toleranční zákon kolonie Maryland z roku 1649. Ten byl vyhlášen katolickým vedením této kolonie (jednalo se o vlastnickou kolonii katolických Calvertů, baronů Baltimore) ve prospěch všech křesťanů uctívajících sv. Trojici, kteří nejsou rouhači, a obsahoval nejširší definici náboženské svobody v koloniích během 17. století.⁷

V 18. století jsme pak v koloniích také svědky úsilí o intenzivní vnitřní prožívání křesťanské víry, tak jak je ztělesnili zejména Jonathan Edwards či George Whitefield. V samotném závěru koloniálního období pak nesmíme opomenout ani postoj těch duchovních, kteří tím, že připouštěli možnost kritiky ustavené státní moci, fakticky podpořili směřování anglických kolonií k nezávislosti. Zvláště mezi nimi vyzvedněme pastora massachusettské kongregace Jonathana Mayhewa, který svým kázáním z roku 1750 věnovaném výkladu textu sv. Pavla „Každý ať se podřizuje vládní moci, neboť není moci, leč od Boha“ (Řím 13, 1) právě toto stanovisko jednoznačně podpořil.⁸

Zcela na závěr tohoto pojednání pak překročíme hranice koloniálního období o deset let po vyhlášení nezávislosti a připomeňme, že právě z roku 1786 pochází proslulý virginský „Zákon pro ustavení náboženské svobody“, který především Thomas Jefferson formuloval tak, aby bylo postaveno mimo zákon jakékoli vměšování státní moci do náboženských záležitostí a naopak – „naše občanská práva nezávisejí na našem náboženském přesvědčení o nic více než na našich názorech týkajících se fyziky a geometrie“ (samotná odluka anglikánské církve od státu zde byla provedena již roku 1776).⁹ Uvážíme-li, že roku 1642 to byl právě virginský sněm, který přijal zákon zakazující jakékoli vyznání víry odlišující se od ortodoxního anglikánského pojetí, máloco nepochybně vyjadřuje posun v myslích severoamerických osadníků zřetelněji než právě tato skutečnost. Posun, který se jednoznačně promítl do vztahu státní a církevní moci a pevně založil dodnes respektovanou tradici jejich vzájemného oddělení, majícího sloužit ku prospěchu jich obou.

---

⁷LUTZ, D.S. (ed.), *Colonial Origins of the American Constitution (A Documentary History)*, Indianapolis, Liberty Fund, 1998, s. 309–313.

⁸*American Legal History*, s. 58–59.

⁹*American Legal History*, s. 74–75.

Resumé

Autor se ve svém článku zabývá problematikou vztahu státu a církve v anglických koloniích v severní Americe, přičemž vyzvedává zejména oblast puritánského osídlení Nové Anglie a mění se postoje k této otázce v průběhu 17. a 18. století.

Summary**State-Church Relationships in the North American English Colonies**

In this article the author discusses problems of state-church relations in the North American English Colonies; he focuses on the area of the Puritan settlement in New England and on the changing attitudes towards relations during the 17th and 18th centuries.

Zusammenfassung**Die Staat-Kirche Beziehung in englischen Kolonien in Nordamerika**

Autor befasst sich mit der Problematik der Beziehung zwischen der Kirche und dem Staat in englischen Kolonien in Nordamerika, wobei das Gebiet der puritanischen Besiedlung im Neuen England und die ändernde Wahrnehmung dieser Problematik im 17. und 18. Jahrhundert hervorgehoben wird und.

Riassunto**La relazione fra lo Stato e la Chiesa nelle colonie inglesi nell'America del Nord**

L'autore si occupa nel suo articolo della relazione fra lo Stato e la Chiesa nelle colonie inglesi nell'America del Nord, mettendo in rilievo l'area dell'insediamento puritano nella Inghilterra Nuova e lo sviluppo di atteggiamenti al argomento durante secoli '600 e '700.

O autorovi

Doc. JUDr. Radim Seltenreich působí na právnické fakultě UK, kde se věnuje hlavně problematice vývoje velkých právních systémů euroatlantické civilizace, tedy dějinám evropského kontinentálního a angloamerického práva.

Docent JUDr. Radim Seltenreich teaches at the Law School of Charles University, where he focuses on issues of evolution of large legal systems of

---

Euro-Atlantic civilization – the history of European continental law and Anglo-American law.

Univ.-Doz. JUDr. Radim Seltenreich wirkt an der Juristischen Fakultät der Karlsuniversität und widmet sich hauptsächlich der geschichtlichen Entwicklung der großen Rechtssysteme der euroatlantischen Zivilisation, d.h. der Rechtsgeschichte des Kontinentaleuropas und der angloamerikanischen Rechtsgeschichte.

Doc. JUDr. Radim Seltenreich è impiegato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina dove si dedica soprattutto alla problematica dello sviluppo di grandi sistemi di diritto della civiltà euroatlantica, cioè alla storia di diritto di Europa continentale e di diritto angloamericano.

V komplexu dominikánského kláštera sv. Jiljí
je otevřeno

KNIHKUPECTVÍ OLIVA,

které nabízí nejúplnější produkci české literatury a časopisů vydaných
v oboru
církevní právo.

Najdete zde bohatou nabídku knih z oblasti z teologie, historie a filosofie.

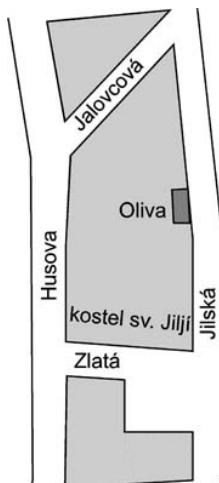
Adresa: Jilská 7, 110 00 Praha 1,

Otevřeno: Po–Pá 10–18 hod.

Tel. 606 657 544

Internetový obchod <http://oliva.op.cz>

Těšíme se na vaši návštěvu a objednávky!

Křešovský klášter jako nositel českého obyvatelského práva

Marek Starý

Jedním z častých úkonů českého zemského sněmu v době rudolfinské bylo přijímání cizinců, kteří se hodlali v Čechách usadit. Tento akt byl jednou z cest k nabytí obyvatelského práva, dobovou terminologií inkolátu, přičemž pouze jeho nositelé mohli nabývat deskových statků, případně též vystupovat jako subjekty některých veřejných práv politické povahy. Udělování inkolátu, který je možno s jistou dávkou zjednodušení považovat za předchůdce státního, v daném případě ale přesněji spíše zemského občanství, bylo nejznámějším a svým způsobem nejzajímavějším, nikoli ovšem jediným způsobem, jímž mohl tento právní institut v konkrétních případech vzniknout.¹

Přijímání na zemském sněmu se například neaplikovalo u osob pocházejících z Moravy, Slezska a obou Lužic, tedy obecně řečeno z vedlejších zemí Koruny české. Tyto osoby se, jak dosvědčují i soudobá zemská zřízení, nepovažovaly za cizince a složitý postup, při němž bylo zapotřebí získat přímlovu panujícího krále a souhlas všech tří stavovských kurií, tedy nemusely absolvovat.² K tomu, aby

¹Základní zpracování tohoto institutu v daném období představuje příslušná pasáž klasické monografie KALOUSEK, Josef, *České státní právo*, Praha, 1892 (2. vydání), s. 140–153, na níž navazují i mladší právně historická kompendia. K problematice inkolátu naposledy s několika diskusními podněty STARÝ, Marek, *Ius incolatus*. Několik poznámek k českému právu obyvatelskému v době předbělohorské. In: *Právník 12/CXLV*, 2006, s. 1452–1466. Zde je citována i další relevantní literatura.

²Poprvé to explicitně stanovilo usnesení zemského sněmu z roku 1486. *Archiv český čili Staré písemné památky české i moravské z archivův domácích i cizích*. Díl V. Ed. F. Palacký. Praha 1862, s. 427–428, č. 32 (zde s. 428 – „Toto však znamenitě se vymieňuje, že obyvatelé markrabství moravského ani jiných zemí obyvatelé, kteříž jsou dědičně a mocně k království českému připojeni a vtěleni, že se ti za cizozemce nepokládají“). Obdobné články v jednotlivých zemských zřízeních viz KREUZ, Petr, MARTINOVSKÝ, Ivan (eds.), *Vladislavské zřízení zemské a navazující prameny* (Svatováclavská smlouva a Zřízení o ručnicích). Edice, Praha 2007, s. 222–223 (čl. 432); JIREČEK, Hermenegild, JIREČEK, Josef (eds.), *Codex iuris bohemicus*. Tomi IV. Pars I. Sectio I., Pragae, 1882, s. 156–158 (čl. B 15 zřízení z r. 1549) a s. 506 (čl. A 18 zemského zřízení z roku 1564).

mohly v Čechách držet pozemkový majetek, zcela stačilo, když se předepsaným způsobem jednostranně za obyvatele českého království prohlásily a formálně učinily několik příslibů ohledně svého dalšího chování.

Velmi pozoruhodný a zcela ojedinělý příklad takto stručně charakterizovaného postupu dokumentují dvě písemnosti, dodnes dochované ve fondech Národního archivu v Praze. První z nich je pergamenový list o rozměrech 40,5 × 25,5 cm (přiklady má šíři zhruba 5,5 cm) následujícího znění:

„My, Kašpar opat s knězem Jiříkem převorem a na místě všeho konventu kláštera křesovského známo činíme tímto listem obecně přede všemi a zvláště (sic!) tu, kdež náleží. Jakož sme oumyslu v tomto království českém vedle jistého dovolení Jeho Milosti císařské jakožto krále českého, pana, pána Našeho nejmilostvějšiho, sobě čtyry vsi i se vším příslušenstvím k tomu od slovných pana purkmistra a rady i vsi obce města Trutnova nad Úpou koupiti, ves Kenigshan, ves Bernstorf, ves Lamperstorf, ves Potssendorf. Jakož sou dotčení purkmistr a konšel i na místě vsi obce města Trutnova od nejjasnějšího a nejnepřemoženějšího a velikomocného knížete a pána, pana Rudolfa Druhého, voleného římského císaře, uherského a českého krále etc. jakožto krále českého od panství trutnovského koupili. I poněvadž zřízení zemské A 18 jak se jeden každý chovati a v tom zachovati má to v sobě zjevně vyměřuje. Protož my, spočátku psaný opat, převor a všecken konvent kláštera křesovského, zřízení zemskému vedle obyčeje řádu království českého ve všem zadosti učiniti a spolu s obyvateli téhož království v řádích a právích se srovnati, oznamujeme, že sme slibili a tímto zápisem slibujeme, za sebe a budoucí naše, že žádného jiného za pána dědičného jmíti nemáme nežli krále českého korunovaného. A tak ve všech povinnostech s obyvateli téhož království a země české se srovnati, rád a právo podnikati, je trpěti a obhajovati i také dopomáhati, tak, jakž všickni tři stavové téhož království českého se chovají, též se chovati a tomu všemu, což se svrchu píše, i s potomky našimi pod těmi všemi pokutami, jakž svolení a zřízení zemské ukazuje, dosti učiniti máme a povinni jsme. Tomu na svědomí pečet' naši opatskou i konventskou sme přitisknouti a přivěsiti dali. Jehož datum jest na hradě pražském v pátek den památný svatého Jiljí opata, léta od narození Krista Pána tisícího šestistého.“

Jak avizuje text, jsou k listině na šňůrkách upletených ze čtyř proudů silných pletenců hedvábných nití (bílého, modrého, žlutého a červeného) přivěšeny dvě dobře zachované pečeti, uložené v dřevěných pouzdrech. První, opatská, z červeného vosku má průměr 62 mm, pečetní pole je oválné o rozměrech 60 × 40 mm. V něm je postava opata s berlou na stylizovaném pozadí (s odkrytou hlavou), opis zní: „S·FRIS·CASPARIS·ABBATIS·MONASTERII·CRISSEN·1576.“

Druhá pečeť má průměr 64 mm, pečetní pole je okrouhlé o průměru 37 mm. V něm je madona s dítětem vyrůstající od kolen ze štítu s nápisem I H S. Po obou stranách obrazu jsou paprsky, opis pečeti obsahuje text „S·CONVENTUS·CRISSAVIEN·G·S·MARIÆ.“³

Tento reverz, jehož stabilním jádrem byl příslib dodržování českého právního řádu a nepodřízenost nikomu s výjimkou korunovaného českého krále, byl ve své době i v dnešní archivářské terminologii označován jako reverz k zemi. Z datační formule vyplývá, že ho opat Kašpar Albert (1576–1609) a převor Jiří osobně zpečetili 1. září 1600 na pražském hradě a nepochybně ho neprodleně složili u deskového úřadu. U téhož úřadu zároveň vykonali i předepsané ústní přiznání, které bylo ještě téhož dne intabulováno do českých zemských desk, konkrétně do kvaternu trhového popelatého. Znění tohoto přiznání bylo následující:

„Kněz Kašpar opat a kněz Jiřík převor i na místě všeho konventu kláštera křesovského. P[řiznali]. Jakož sou té vůle v království českém vedle jistého dovolení Jeho Milosti císařské jakožto krále českého etc. sobě statek od purkmistra a rady i vsí obce města Trutnova někderé vesnice sobě a konventu nadepsaného kláštera křesovského koupiti. Že s tím se vším statkem podle zřízení zemského jsou se přiznali a tímto zápisem přiznávají, že podle zapsání jich listem pod pečeti jich konventskou přivěšené chtějí právo trpěti, je obhajovati i také dopomáhati i vseckno učiniti jako jiní obyvatelé tohoto království činiti povinni jsou. A žádného jiného za pána dědičného jmíti nemají nežli krále českého Jeho [Mil]o[s]t korunovaného. A to mají zachovati i s budoucími svými pod těmi všemi pokutami, jakž zřízení zemská ukazují.“⁴

Tím, jehož jménem byly učiněny výše zachycené právní akty, byl klášter v dolnoslezském Křešově (pol. Krzeszów, něm. Grüssau), nacházející se dnes v Polské republice, zhruba 6 km jižně od města Kamienna Góra a pouhých 8 km od hranic České republiky (korespondujících v těchto místech s historickou hranicí českého království). Šlo o původně benediktinskou fundaci, která vznikla krátce po nešťastné bitvě na Lehnickém poli, a to v roce 1242, a do níž ovdovělá kněžna Anna Vratislavská, dcera Přemysla Otakara I., pozvala mnichy z východočeských Opatovic. V roce 1289 ale benediktini z Křešova odešli a klášter byl o tři roky později znovu osazen mnichy z řádu cisterciáckého. Ti začali rychle budovat úctyhodný majetkový komplex, v roce 1400 již klášterní panství čítalo 2 města a 42 vesnic. V roce 1426 byl sice klášter zničen při vpá-

³Národní archiv (= NA) Praha, fond Reversy k zemi, i. č. 187.

⁴NA Praha, fond Desky zemské, sign. DZV 129, fol. N 23v.

du husitů, v 16. století ale přišla doba nového rozkvětu a růstu moci i prestiže – poslední dosvědčuje fakt, že v roce 1547 papež Pavel III. povolil křešovským opatům užívat biskupských insignií.⁵

Již shora bylo zmíněno, že vystavení reverzu k zemi a ústní přiznání před menšími zemskými úředníky představovalo relativně běžný a standardní postup. V předbělohorské době ho absolvovaly desítky obyvatel vedlejších korunních zemí. Stejně tak bylo ovšem výše konstatováno, že je případ křešovského kláštera velmi výjimečný. Tato dvě tvrzení nejsou, i když to tak na první pohled může vypadat, v rozporu. Za celé předbělohorské období jde totiž o jediný příklad toho, že přiznání k zemi vykonala prostřednictvím svých zástupců církevní instituce. Jestliže se stal v roce 1547 nositelem českého inkolátu pasovský biskup a administrátor salcburské arcidiecéze, Arnošt Bavorský, šlo o zcela jiný případ. Jednak mu bylo obyvatelské právo jakožto cizinci uděleno rozhodnutím zemského sněmu,⁶ jednak (a to především) byl přijat nikoli jako zástupce církevní obce, ale jako soukromá osoba, říšský kníže a synovec panujícího římského krále. A tak případem křešovskému nejspodobnějším bude patrně přiznání, které v roce 1583 učinili prostřednictvím dvou zástupců „*purkmistr a konšel i všacka obec města Jihlavy*“.⁷ I v tomto případě se tedy v Čechách „usadila“ právnická osoba z vedlejší korunní země, zde ovšem osoba světská.

O tom, že je klášter (či přesněji řečeno opatství) církevní právnickou osobou, určitou partikulární korporací věřících, a že je nutno jej vnímat jako nositele právní subjektivity, nemůže být sebemenších pochyb dnes, ani v raném novověku.⁸ Kauza z roku 1600 ale otevírá prostor k otázce, mohla-li být církevní právnická osoba i nositelem obyvatelského práva, inkolátu, který je tradičně a samozřejmě spojován pouze s osobami fyzickými. Je jasné, že křešovský klášter mohl jen stěží využívat některých práv, které inkolát podmiňoval, na druhou stranu výše

---

⁵K historii kláštera např. DZIURLA, Henryk, *Krzyszów*, Wrocław – Warszawa – Kraków, 1964; a především ROSE, Ambrosius, *Kloster Grüssau*, Stuttgart, 1974; řadu zajímavých, z větší části ale spíše kunsthistorických příspěvků obsahuje sborník DZIURLA, Henryk, BOBOWSKI, Kazimierz (red.), *Krzyszów uświęcony łaską*, Wrocław, 1997.

⁶GINDELY, Anton, DVORSKÝ, František (eds.), *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*. II. díl, Praha 1880, s. 512 (část sněmovního usnesení, otištěného zde na s. 498–516 pod č. 168). Srovnej též NA Praha, fond Reverzy k zemi, i.č. 9, a fond Desky zemské, sign. DZV 9, fol. C 14v.

⁷NA Praha, Desky zemské, sign. DZV 21, fol. P 14v–P 15r.

⁸Viz základní informaci v TRETERA, Jiří Rajmund, *Konfesní právo a církevní právo*, Praha, 1997, s. 175; TÝŽ, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří 2002, s. 84.

uvedenými akty byla formálně založena příslušnost kláštera k českému království (byť se tím samozřejmě nic nezměnilo na tom, že teritorium, na němž se on sám i většina jeho držav rozkládaly, zůstalo součástí Dolního Slezska) a není tedy patrně důvod terminologicky právní situaci Křešova po roce 1600 odlišovat...

Z reverzu, k němuž byly přivěšeny opatská a konventská pečeť, jasně vyplývá, že klášter měl zájem koupit v Čechách – při samé slezské hranici – čtyři vsi, a to Královec (Kenigshan, tj. Königshain), Bečkov (Potssendorf, tj. Potschendorf), Bernartice (Bernstorf) a Lampertice (Lamperstorf). Je kuriózní, že tu šlo o obnovení statu quo, trvajícího celá staletí – tyto vesnice byly totiž tradiční součástí klášterního panství a právě až opat Kašpar je po svém nastoupení do funkce prodal k žacléřskému panství. Zatímco celá staletí ale klášterní držba v Čechách nikoho neznepokojovala a nevyžadovala žádných formalit, několikaletá proluka této držby vyvolala kupodivu nutnost formálně demonstrovat sepětí kláštera s českým prostředím.⁹

Oba texty, reverz i přiznání, jsou formulovány tak, jako by koupě teprve měla být realizována. Ve skutečnosti byla ale příslušná smlouva uzavřena již 25. srpna, tedy přesně o týden dříve, než se křešovský klášter prostřednictvím svých představitelů přiznal k zemi. Vyplývá to ze žádosti trutnovských pánů radních, s níž se obrátili na císaře Rudolfa II. a v níž ho poprosili, aby dal k této koupě svůj souhlas. Toho se jim nicméně dostalo až 24. listopadu a teprve 8. prosince byla příslušná císařská relace intabulována. Její součástí bylo upozornění, že „*pokudž jest opat kláštera křešovského jakožto obyvatel knížetství Našeho slezského podle vyměření zřízení zemského reversu ke dskám zemským od sebe neodvedl, to aby prve, nežli se mu vklad vkoná, učiniti povinen byl*“.¹⁰ Následujícího dne, 9. prosince, byl pak na základě této relace vložen do desk i samotný prodej. Kupní cena činila 12.800 kop míšeňských grošů a město Trutnov si přitom ponechalo poplatný poplužní dvůr v Královci a poplatný mlýn v Bečkově.¹¹

Obnovená držba čtyř vsí na Trutnovsku neměla příliš dlouhého trvání. Svůj odraz nalezla v berních soupisech z let 1603 a 1615: v obou přiznával Křešovský

⁹Jen pro zajímavost lze upozornit, že podle inventáře klášterních písemností z roku 1786 se čtyři listiny týkaly osmi nelokalizovaných držav v Čechách. STELMACH, Roman, *Dokumenty i akta cystersów krzeszowskich zachowane w zbiorach Archiwum państwowego we Wrocławiu*. In: Krzeszów uświęcony łaską, s. 72.

¹⁰NA Praha, Desky zemské, sign. DZSt 50, fol. E 19r–E 19v. Zde je zajímavé, že formulace nasvědčuje tomu, jako by nositelem inkolátu měl být opat kláštera jako fyzická osoba, aniž by ale bylo jakkoliv zpochybněno, že vlastníkem vsí bude klášter jako takový.

¹¹DZV 129, fol. P 24r–P 24v.

klášter v hradeckém kraji 125 poddaných.¹² V roce 1617 pronajali nový opat a konvent tento majetek za 1.000 tolarů ročně Jindřichovi Kaplerovi z Lubawky. Za stavovského povstání byla klášterní panství českými stavy zkonfiskována, po Bílé hoře byla sice klášteru formálně navracena, fakticky ale připadla v roce 1622 do rukou nového majitele Žacléře, Jana Rudolfa Trčky z Lípy, respektive jeho choti Marie Magdaleny z Lobkovic.¹³ Jeho rodina spojila svůj osud s generalissimem Albrechtem z Valdštejna a po jeho zavraždění a brzké následné smrti Jana Rudolfa Trčky propadlo žacléřské zboží koruně. Císař Ferdinand III. je vzápětí daroval jezuitské koleji sv. Anny ve Vídni, a to včetně zmíněných čtyř vesnic. Křešovský klášter byl odškodněn částkou 9.000 zlatých.¹⁴ Jeho panství na české straně hor se stalo minulostí a zůstalo jen několik písemností, podhalujících některá zajímavá zákoutí raně novověkého českého zemského práva a poskytujících dostatek prostoru k úvahám a hypotézám.

Resumé

Studie je věnována konkrétní kauze, kdy opat a převor dolnoslezského kláštera Křešov učinili v roce 1600 u úřadu desk zemských na Pražském hradě příznání k zemi a zpečetili pergamenový revers, přesně podle vzoru jiných obyvatel vedlejších zemí Koruny české, usazujících se v Čechách. Tento jejich krok byl motivován nabytím čtyř vesnic, jež jim krátce předtím prodalo město Trutnov. Článek upozorňuje na některé právní aspekty naznačené kauzy, přičemž za nejzajímavější lze považovat skutečnost, že klášter jakožto církevní právnická osoba tu nabyl obyvatelského práva (inkolátu), obvykle automaticky spojovaného pouze s osobami fyzickými.

Summary

The Krzeszów Monastery as a Holder of the Bohemian Inhabitant Right

The article discusses one particular case in 1600 in which the abbot and the prior of the Lower Silesia Krzeszów monastery went to the office at the Prague Castle where

¹²MARAT, František (ed.), *Soupis poplatnictva 14 krajův království českého z roku 1603*. Věstník Královské české společnosti nauk. Třída filosoficko-historicko-jazykozpytná, Praha, 1898, s. 126; SEDLÁČEK, August (ed.), *Rozvržení sbírek a berní r. 1615 dle uzavření sněmu generálního nejvyššími berníky učiněné*, Praha 1869, s. 13.

¹³Marie Magdalena Trčková z Lobkovic koupila panství Žaclěř za 1.400 dukátů. Zmíněné čtyři vsi ale nebyly v příslušné intabulaci uvedeny, což znamená, že formálně bylo vlastnické právo jiného subjektu respektováno. NA Praha, Desky zemské, sign. DZV 140, fol. K 6v–K 7r.

¹⁴ROSE, Ambrosius, *Kloster Grüssau*, s. 30, 66–67.

the country's books were kept and filed a confession to the country. They also sealed a parchment revers, as was the custom adopted by inhabitants of other lands of the Czech crown who moved to Bohemia. Their act was motivated by the purchase by the monastery of four villages from the town of Trutnov. The article points out certain legal aspects of the case; the most important aspect was that the monastery, as a church legal entity, obtained the inhabitant's right (incolate), which is usually connected with physical rather than legal persons.

Zusammenfassung

Kloster in Grüssau als Träger des böhmischen Inkolatsrechts

Studie widmet sich einem konkreten Fall, in dem der Abt und Prior des niederschlesischen Klosters in Grüssau im Jahre 1600 am Amt der Landestafeln auf der Prager Burg Landeszugehörigkeitserklärung abgegeben und Pergamentrevers in gleicher Weise wie einige in Böhmen sich niederlassende Bewohner der anderen Ländern der Böhmisches Krone besiegelt haben. Zweck dieses Rechtsgeschäftes war die Akquisition von vier Dörfern, die sie vorher von der Stadt Trutnov gekauft hatten. Artikel beleuchtet einige rechtliche Aspekte des Falles, wobei zu den interessantesten die Tatsache gehört, dass ein Kloster (d.h. eine kirchliche juristische Person) in die Landesgemeinde aufgenommen wurde (Inkolatverleihung), was in der Regel mit den natürlichen Personen verbunden war.

Riassunto

Il monastero di Křešov come soggetto dell'incolato boemo

Lo studio è dedicato ad una causa singolare dove l'abate e il priore del monastero di Křešov (Silesia bassa) fecero nel 1600 nell'ufficio delle tabelle catastali al Castello di Praga il riconoscimento alla Terra e sigillarono l'impegno in pergamena come facevano altri abitanti di paesi consociati alle Terre della Corona Boema, venuti in Boemia. Questo gesto fu motivato dalla presa in possesso di quattro villaggi venduti a loro dalla città di Trutnov. L'articolo fa presente alcuni aspetti giuridici della causa accennata sopra, nei quali il più interessante si può vedere nel fatto che il monastero – un soggetto di diritto canonico – acquisisce l'incolato che normalmente viene collegato solo con persone naturali.

O autorovi

JUDr. Marek Starý, Ph.D., se narodil v roce 1974 v Praze. Vystudoval Právníckou fakultu Univerzity Karlovy a v roce 2003 zde dokončil i doktorské studium. Na fakultě nadále působí jako odborný asistent, vedle toho je vedoucím Katedry veřejné správy na Vysoké škole finanční a správní, o.p.s. Badatelsky a publikačně se zaměřuje na právo a organizaci raně novověkého českého státu.

JUDr. Marek Starý, Ph.D., was born in Prague in 1974. He graduated from the Law School of Charles University and in 2003 completed his doctoral studies there. He continues to work at the Law School as an assistant; in addition to his position at the Law School he is also the appointed Head of the Public Administration Department at the University of Finance and Administration. In his research and publication activity he focuses on law and the organization of the Czech state in the early new ages.

JUDr. Marek Starý, Ph.D, geb. 1974 in Prag, absolvierte Juristische Fakultät der Karlsuniversität, wo er auch im Jahre 2003 Doktorstudium abgeschlossen hat. Er ist an derselben Fakultät als wissenschaftlicher Mitarbeiter tätig und leitet den Lehrstuhl für öffentliche Verwaltung an der Hochschule für Finanzen und Verwaltung. Sein wissenschaftlicher Schwerpunkt liegt im Bereich des Rechtes und der Organisation des neuzeitlichen tschechischen Staates.

JUDr. Marek Starý, Ph.D., è nato nel 1974 a Praga. Si è laureato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università Carolina e nel 2003 ha ottenuto il dottorato di ricerca. Alla facoltà è rimasto, ricoprendo l'incarico dell'assistente perito. Inoltre è cattedratico della Cattedra dell'amministrazione pubblica sul Politecnico di finanza e amministrazione. Scientificamente si dedica al diritto e all'organizzazione dello Stato boemo nel primo evo moderno.

Diskusní fáze manželského procesu před katolickými církevními soudy

Štěpán Šťastník

Soudní řízení o platnost manželství je podle kán. 1425, § 1 CIC/1983 formálně zařazeno mezi sporné věci. Nic na tom nemění skutečnost, že tu není nevyhnutelně vyžadován konflikt mezi manžely. Kontroverze o to, zda je prokázána nulita manželství nebo ne, tak může z podstaty manželství coby veřejného dobra církve být jen mezi manžely na straně jedné a obhájcem svazku na straně druhé. Církev si vždy v případě prohlašování neplatnosti manželství přeje proceduru, která by svou dialektickou metodou, totiž možností danou přímým zainteresovaným tvrdit nebo oponovat, nabídla náležitě garance, aby soudce mohl dojít s morální jistotou k vydání rozhodnutí, jež by korespondovalo s pravdou. V této souvislosti poznamenává prof. Arroba Conde: „forma sporu je nejlepší cestou k získání pravdy, která ale vyžaduje přístup velmi pokorný a mírný. Opravdu, ... objektivní pravda je nedosažitelná, pokud se odhlédne od té její části, jejímž nositelem je každý subjekt vtažený do situace, obzvláště v manželských procesech, pozorující velmi zvláštní a meziosobní povahu předmětných skutečností.“¹

I v církevním procesu o platnost manželství jde o právo na soud, který vyslechne podle zásady *audiatur et altera pars* všechny účastníky řízení. Tedy o právo na soud, který rozhodne spornou otázku s vědomím stanovisek stran sporu, přičemž jako důsledek má být odraz v odůvodnění soudního rozhodnutí. V opačném případě by se totiž soudní řízení nemohlo označovat za službu Církve, natož službu v pastorační oblasti.² Papež Jan Pavel II. v této souvislosti uvedl: „Nemůže vzniknout spravedlivý soud bez rozpravy, totiž bez možnosti dané každé straně, aby byla vyslechnuta, a aby mohla poznat a oponovat návrhu, důka-

¹DANEELS, Frans, *Problematika absencie advokátov v kauzách manželskej nulity*, přednáška pronesená na XIV. sympóziu kánonického práva 29. srpna 2008 ve Spišské Kapitule.

²srov. čl. 308 instrukce *Dignitas connubii*: „Curet Episcopus Moderator ne ob rationem agendi ministrorum tribunalis necnon ob immodicas expensas fideles a ministerio tribunalium arceantur cum gravi damno animabus quarum salus in Ecclesia suprema semper lex esse debet.“

zům a dedukcím podaným druhou stranou nebo *ex officio*.⁴³ Na druhou stranu je však třeba mít na paměti vždy to, že slovy papeže Pia XII. se manželské věci nemohou přirovnávat k zápasu nebo turnaji, kde soupeři bez ohledu na službu objektivní pravdě sledují svůj cíl porazit protivníka a dosáhnout vítězství.⁴

Vrcholným okamžikem shora uvedených principů v manželském procesu je prezentování vlastního hodnocení výsledků dokazování, spojeného s vlastní argumentací tvrzením *quod erat demonstrandum*, ať už se jedná o žalobce, *pars conventa*, obhájce svazku nebo ochránce spravedlnosti, účastní-li se řízení, což se uskutečňuje v diskusní fázi řízení. Ta následuje po uzávěru věci, tj. po ukončení dokazování. V manželském procesu je této fázi věnována samostatná kapitola instrukce *Dignitas connubii*, tedy čl. 240 až čl. 245, s přímými či nepřímými odkazy do jiných částí tohoto předpisu. Ta je upravenou transpozicí kánonů 1601–1606 CIC, které jsou zařazeny do formálně nijak nerozdělené stati. Pro zajímavost ve sporném řízení ústním je vyhrazen diskuzi jen kán. 1667 a zčásti kán. 1668. V českém právu v občanském soudním řízení je této fázi věnována jen část § 119a odst. 2 občanského soudního řádu a v trestním řízení jsou jí věnovány čtyři odstavce § 216 trestního řádu.

Onu nevyváženost množství předpisů v českém právu ve sporném řízení ústním na straně jedné a na straně druhé obecně v řádném sporném řízení, a konkrétně v manželském procesu, je možné vysvětlit odlišnými principy těchto řízení, tj. na straně jedné méně formálním principem ústnosti a na straně druhé nezbytně formálnější principem písemnosti ovládajícím zásadně kanonický proces. Jinými slovy ústní proces spíše umožňuje neformální řízení ze strany soudce, zatímco písemný proces k neformálnosti náchylný tolik není. Výhody principu ústnosti si patrně byla vědoma i Komise pro reformu Kodexu, která pro tuto fázi procesu navrhovala jako zásadu ústnost.⁵ Nicméně nakonec byla obecně v kán. 1602, § 1 CIC ústnost v této fázi řízení zakotvena jako výjimka a instrukce *Dignitas connubii* v čl. 244, § 1 využití této výjimky v manželském procesu vyhradila až do okamžiku, kdy se již uskutečnila diskuze písemně.

³P. Jan Pavel II., Přímluva k soudcům Římské roty 26. ledna 1989.

⁴P. Pius XII., Přímluva k soudcům Římské roty 1944.

⁵*Münsterisches Kommentar zum Codex Iuris Canonici*, vydávaný Klausem Lüdicke, Essen, od 1985 (dílo s volnými listy), 1605/1; ERLEBACH, Grzegorz, DZIĘGA, Andrzej, KRUKOWSKI, Józef, SZTYCHMILER, Ryszard, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Pallotinum, Poznań, 2007, s. 262.

Pro justiční praktiky jsou však významné jak vědecká východiska na straně jedné tak procesně-technické souvislosti na straně druhé. Nad to, co bylo uvedeno na počátku tohoto pojednání, vidím jako teoretické východisko to, že soudní řízení je v každé ze svých fází službou a pastoračním prostředkem. Proto o dotčené manžele a jejich povědomost o tom, co se v řízení koná a bude konat, jde především, protože službu nejde konat bez toho, že o ni někdo stojí a stále se cítí jako ten, kdo je obsluhován. V celoevropském civilním pojetí se jedná o prvek zařazený do zásady předvídatelnosti práva,⁶ resp. předvídatelnosti soudního rozhodování.⁷ Nejpozději od rozsudku Evropského soudu pro lidská práva ve věci Pellegrini proti Itálii⁸ (kritizující rozhodnutí italského soudu vykonávajícího rozhodnutí soudu Římské Roty zneplatňujícího manželství) je kanonická umírněnost⁹ chápána jako respekt k zásadám spravedlivého procesu v pojetí (evropské) Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod.¹⁰ I v kanonickém procesu jde tedy podle uvedené zásady o to, že strana sporu musí mít v každém okamžiku zcela jasnou představu o tom, co se v soudním řízení děje, a mít možnost na to účinně reagovat.

Pokud při zveřejnění akt jde především o to, aby měly všechny strany zcela jasnou představu o skutkových východiscích (nepřímo o to, aby tato východiska byla případně ještě změněna), pak v diskusní fázi jde především o to, aby měly strany zcela jasnou představu o hodnocení skutkového a právního stavu, resp. o názorech stran i soudu v tomto směru a o otázkách, které v této souvislosti vyvstávají (na druhém místě o to, aby měly možnost na protivné názory účinně reagovat).

Procesně-technicky se tak při ryzí zásadě ústnosti děje tak, že soud vyzve postupně nejprve žalobce k vyslovení vlastního stanoviska a doplňujícími dotazy jej usměrňuje i k jemu sice neznámým, avšak pro soud významným sporným momentům, aby poté nechal v tomtéž duchu mluvit protivnou stranu, a případně poté ve stejném pořadí nechal obě strany vzájemně reagovat na vyřčené. Proble-

⁶např. sp. zn. I.ÚS 526/98, N 27/13 SbNU 203, č. 70/1999 Sb., aj.

⁷např. sp. zn. I.ÚS 180/03, N 32/32 SbNU 293, aj.

⁸č. 30882/96 rozsudek ze dne 20. července 2001 in <http://www.echr.coe.int/echr/>.

⁹„...servata aequitate canonica ..., quae in Ecclesia suprema semper lex esse debet.“ v kán. 1752 CIC/1983.

¹⁰SCHÖCH, N., *Festlegung, Änderung und Konformität von Klagegründen im kanonischen Eheprozess*, Peter Lang Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt/Main, 2003, s. 240.

matičností tohoto postupu je to, že např. v českém právu je v takovém případě soud povinen vlastními slovy protokolovat obsah vyjádření stran. Přiměřeně totéž ostatně platí v případech, že k ústnímu řízení přistoupí v kanonickém procesu církevní soudy.¹¹ Onou problematičností přitom není jen nákladová otázka, tedy že při zásadě ústnosti leží povinnost zaznamenat diskuzi pouze na straně soudu (srov. kán. 1605 CIC a čl. čl. 244, § 2 IDC), zatímco při zásadě písemnosti vyhotovují a doručují strany svá stanoviska soudu na vlastní náklady a to v počtu a formě, které stanoví buďto soudní řád anebo nařízení soudce v konkrétní věci.¹² Mimo jiné forma a počet vyhotovení podání může totiž zasáhnout do rozpočtu soudu a stran, jakož i do práv stran nesouvisejících s daným sporem.¹³ Především jde ale o to, že při formulování stanovisek mohou mít strany i soud rozdílné názory na to, co je v řečeném podstatné, a je nutno uvést doslova, a co je naopak možno zaznamenat zkráceně a jinými slovy. Tak může vznikat prostor nedorozumění a následných pnutí mezi stranami a soudem.

Problematická je však i u zdejšího soudu obvyklá praxe vycházející z jazykového pojetí zákona, totiž že se jak původní, tak i následná písemná stanoviska protivných stran prolínají, a je pak obtížné hledat východisko, kontext a závěr diskuse. Pokud jde o názory stran není podle mého názoru od věci nechat se *de iurisprudencia ferenda* v kanonickém manželském procesu inspirovat postupem české ústní diskuze a nejprve nechat vyslovit žalujícího manžela, potom nechat vyslovit při vědomí prve uvedeného nežalujícího manžela, posléze při vědomí stanovisek jich obou obhájce svazku, na což by navazovala při náležité vědomosti dosavadní diskuze nejprve replika žalujícího manžela, poté replika nežalujícího manžela, až k poslednímu slovu obhájce svazku v písemné rozpravě podle čl. 243 instrukce *Dignitas connubii*. Soud coby *dominus litis* nemůže zůstat stranou této fáze, a už vůbec nemůže být tím, kdo se při vědomí všeho řečeného směje naposled. Naopak, pokud má soud zato, že v dosavadní diskuzi nebyly sporné otázky dostatečně vyjasněny, resp. že se ve věci vyskytují stranami vůbec nepostihnuté sporné otázky, je namístě vyvolat ústní jednání. Jen tak je totiž možné dostát tomu, aby každá strana věděla jak o stanovisku ostatních stran,

¹¹CAPARROS, Ernest, AUBÉ, H., a kol., *Code of Canon Law Annotated*, Wilson & Lafleur Limitée resp. Woodridge, Midwest Theological Forum, Montreal, 2004, s. 1255.

¹²ERLEBACH, Grzegorz, DZIĘGA, Andrzej, KRUKOWSKI, Józef, SZTYCHMILER, Ryszard, *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, (4), Pallotinum, Poznań, 2007, s. 263.

¹³BEAL, John P., CORIDEN, James A., GREEN, Thomas J., *New Commentary on the Code of Canon Law*, Paulist Press, Mahwah, N. J., USA, 2000, s. 1714.

tak o myšlenkových pochodech soudu. Ačkoliv to ze zákona přímo nevyplývá, je z toho patrné, že po ukončení písemné rozpravy musí dojít k zasedání soudu za účelem rozhodnutí, zda je či není diskuze dostatečná s ohledem na zaujímané stanovisko všech soudců pro následný procesní krok.

Čl. 245, § 1 IDC na rozdíl od Kodexu předpokládá, že budou manželé v diskusní fázi zastoupeni advokáty, a že právě jejich advokáti provedou diskuzi, přestože pro kanonický manželský proces neplatí advokátní přímus. Přes tento zákonný předpoklad je i z tohoto zákonného ustanovení zřejmé, že k diskuzi jsou povolány strany bez ohledu na zastoupení, a že právě strany ponесou důsledky celého řízení a odpovídají tedy za vlastní přínos v diskusní fázi. Proto i pokud není strana nijak zastoupena a nejsou tedy na její straně předpoklady pro odbornou diskuzi, má přesto stále právo znát stanoviska ostatních stran a právo se k nim vyjádřit, stejně jako mají strany možnost toto právo nevykonat a případně se výslovně svěřit do spravedlnosti soudu. Jinými slovy pokud k materiálně pojatému odepření práva na obhajobu podle čl. 270, ^o7 IDC dochází nerespektováním práva na nahlédnutí do akt,¹⁴ pak k témuž nutné dochází i tím, že stanovisko některé strany v diskusní fázi nebude dáno na vědomí ostatním stranám, ať jsou advokátně zastoupeny či nikoliv. Čl. 245, § 1 IDC, který Kodex nezná, je proto spíše třeba rozumět jako výslovnému vybidnutí zákonodárce, aby se soud i v diskusní fázi řízení pokusil zapojit strany plnohodnotně do řízení, pokud tak tyto strany či jejich advokáti nečiní.

Zákonem stanovený časový výměr pro provedení celého řízení podle kán. 1453 CIC se nutně týká i diskusní fáze. I v ní je proto soud povinen stanovením lhůt pro příspěvky stran zamezit průtahům v řízení,¹⁵ či pastoračně a povinností k pravdě neúžitečnému hašteření stran. Posledně uvedeným dobrům má totiž právě stanovením přiměřených lhůt přispět racionální úvaha soudce.¹⁶

A nyní předpokládejme, že diskuze byla řádně provedena. K čemu byla? Tuto otázku by si měl klást každý soudce při tvorbě vota k rozsudku, resp. soudce zpravodaj při sestavování přijatého rozsudku. Z odůvodnění rozsudku musí vyplývat, že byly mezi stranami sporné nějaké otázky, ať už skutkové či právní,

¹⁴LÜDICKE, Klaus, *Dignitas connubii*, Die Eheprozessordnung der Katholischen Kirche, Text und Kommentar, Ludgerus Verlag, Essen, 2005, čl. 270/12..

¹⁵Např. CAPARROS, Ernest, AUBÉ, H., a kol., *Code of Canon Law Annotated*, Wilson & Lafleur Limitée resp. Woodridge, Midwest Theological Forum, Montreal, 2004, str. 1253 aj.

¹⁶LÜDICKE, Klaus, *Dignitas connubii*, Die Eheprozessordnung der Katholischen Kirche, Text und Kommentar, Ludgerus Verlag, Essen, 2005, čl. 72/3.

resp. že podle názoru soudu byly některé otázky sporné, a jak a proč tyto otázky soud vyřešil. Pokud tomu tak není, tak byla diskusní fáze mrháním času a prostředky všech zúčastněných a nelze hovořit o tom, že došlo k provedení řízení požadovanému pro tyto věci Církví, jak bylo uvedeno na začátku. Jak jinak než z odůvodnění rozsudku lze totiž zjistit, že se soud zabýval argumentací stran? Jinak řečeno v takovém případě může být rozsudek i věcně správný, ale pohrdá procesními právy stran a v kontextu kanonického procesu rezignuje na tím danou možnost pastoračního působení. Co si totiž myslet o služebníkoví, který neposlouchá toho, kdo službu žádá? Jak bylo výše uvedeno, zůstává kanonický manželský proces i přes mocenskou nebo chcete-li autoritativní povahu soudu stále službou stranám, které proces vyvolaly a aktivně se na něm účastní. Pokud má být rozsudek v tomto ohledu moudrý, musí k němu dojít tím, že soudci budou mít upřímnou snahu poučit se,¹⁷ a to i z názorů vzešlých z diskuse.

Resumé

Článek se zabývá diskusní fází řízení o neplatnost manželství před katolickými církevními soudy a uplatněním zásady *audiatur et altera pars* v jejím rámci. Rozebírá práva a povinnosti stran a soudu v rámci diskusní fáze řízení a navrhuje klást důraz na plnohodnotné zapojení stran v jejím rámci.

Summary

The Interview Phase of Matrimonial Proceedings before Catholic Church Tribunals

The article focuses on the interview phase of proceedings before church tribunals concerning marriage annulment and the application in the proceedings of the principle *audiatur et altera pars*. It discusses the rights and obligations of parties in the interview phase of the proceedings and proposes that the parties be fully involved in the proceedings.

Zusammenfassung

Die mündliche Phase im Ehenichtigkeitsverfahren vor kirchlichen Gerichten

Artikel befasst sich mit der mündlichen Phase des Ehenichtigkeitsverfahrens und mit der Geltendmachung des Grundsatzes *audiatur et altera pars* im dessen Rahmen. Es

---

¹⁷Srov. Mdr 6,17.

werden die Rechte und Pflichten der Parteien und des Gerichts in der mündlichen Phase des Verfahrens behandelt und die volle Einbeziehung der Parteien betont.

Riassunto

La discussione della causa nella procedimento matrimoniale davanti ai tribunali ecclesiastici cattolici

L'articolo si occupa della fase intitolata "discussione della causa" nel procedimento sull'invalidità del vincolo matrimoniale davanti ai tribunali ecclesiastici e dell'applicazione del principio *audiatur et altera pars* nel suo ambito. Analizza doveri e diritti delle parti e del tribunale durante la discussione della causa e propone accentuare di più una partecipazione piena della parte in questa fase.

O autorovi

Mgr. Štěpán Šťastník (nar. 1974 v Třebíči), člen Společnosti pro církevní právo, absolvent Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, v letech 2001–2004 advokát v Opavě, od roku 2004 asistent soudce Ústavního soudu v Brně, v období 2003–2008 auditor Interdiecézního soudu v Olomouci, v letech 2005–2007 stálý prokurátor Diecézního soudu v Brně, od roku 2007 stálý advokát Diecézního soudu v Brně.

Mgr. Štěpán Šťastník (born 1974 in Třebíč), a member of the Church Law Society, graduated from the Law School of Masaryk University in Brno, as an attorney in Opava in 2001–2004, and since 2004 has worked as an assistant to a justice of the Constitutional Court in Brno. In 2003–2008 he served as an auditor to the Interdiocesan Court in Olomouc, in 2005–2007 he was a permanent prosecutor of the Diocesan Court in Brno, and since 2007 he has been a permanent attorney at the Diocesan Court in Brno.

Mgr. Štěpán Šťastník (geb. 1974 in Třebíč), Mitglied der Gesellschaft für Kirchenrecht, absolvierte Juristische Fakultät der Masaryk Universität in Brno, arbeitete in den Jahren 2001–2004 als Rechtsanwalt in Opava, seit 2004 als Mitarbeiter des Richters des Verfassungsgerichts in Brno. In der kirchlichen Strukturen: 2003–2008 der Auditor des Interdiözesengerichts in Olomouc,

2005–2007 – der ständige Prokurator des Diözesengerichts in Brno, seit 2007– ständiger Advokat des Diözesengerichts in Brno.

Mgr. Štěpán Šťastník (1974 Třebíč), membro della Società per il Diritto delle Chiese, laureato della Facoltà di Giurisprudenza della Università Masarikiana a Brno, fra 2001–2004 avvocato a Opava, dal 2004 assistente del Giudice della Corte Costituzionale a Brno, nel periodo 2003–2008 auditore del Tribunale Interdiocesano a Olomouc, fra 2005–2007 procuratore permanente del Tribunale Diocesano a Brno, dal 2007 avvocato permanente del medesimo tribunale.

Prvorepubliková novela manželského práva č. 320/1919 Sb. z. a n.

Václav Valeš

Na základě recepční normy (č. 11/1918 Sb. z. a n.) převzala ČSR mj. také rakousko-uherský systém rodinného práva, přičemž v Čechách, na Moravě a ve Slezsku platil právní řád předlitavský, na Slovensku a Podkarpatské Rusi zalitavský. Bylo otázkou, zda tyto právní normy zůstanou po vzniku samostatného Československa platné a účinné i nadále, nebo zda dojde k jejich zásadní novelizaci. Tomu, že daleko pravděpodobnější bude spíše varianta druhá, nasvědčoval nemalý počet projevů „*protikatolického afektu, který byl v českém prostředí důsledkem domnělého i skutečného sepětí místních představitelů katolické církve s padlým mocnářstvím.*“¹ Již záhy po 28. říjnu 1918 se v právním řádu Československa objevilo několik přímých nebo nepřímých proticírkevních opatření² a zdálo se, že manželská agenda, v níž byla náboženská dimenze poměrně stále silná, sekularizační vlně rovněž neodolá. Byť zejména otázka uzavírání manželství sice již od časů Josefa II. (s krátkým intermezem 1855–1868) byla regulována výlučně právem světským, které tak činilo způsobem dokonale stejným jako právo kanonické – jen manželské kauzy vyčlenilo z jurisdikce soudů církevních a svěřilo je orgánům státu.³

Již na 3. schůzi Národního shromáždění, konané dne 19. listopadu 1918, podala skupina poslanců vedená dr. Václavem Boučkem (ten se stal také zpravodajem k této právní normě) návrh na vydání zákona, kterým se měla měnit některá

¹TRETERA, Jiří Rajmund, *Stát a církev v České republice*, Kostelní Vydří, 2002, s. 35.

²např. zákon č. 111/1919 Sb. z. a n., kterým se doplňoval § 303 zákona č. 117/1852 ř. z. („*kazatelnicový paragraf*“); zákon č. 180/1919 Sb. z. a n., o fakultativním pohřbívání ohněm; zákon č. 215/1919 Sb., záborový zákon, sekularizační předpisy ministerstva školství a národní osvěty (1918–1920).

³srov. HRDINA, Ignác Antonín, *Styčné body církevního (kanonického) a světského práva*, in: Právník 9/2009, s. 954.

ustanovení obecného zákoníku občanského o právu manželském.⁴ Přes stručnost tohoto návrhu, který se nevztahoval na Slovensko, byly jeho zamýšlené důsledky dalekosáhlé – mělo jím být vyloučeno uzavření manželství církevní formou s civilněprávními účinky, zrušeny překážky manželství náboženského charakteru a rozšířena možnost rozluky manželství na katolické věřící. Právní výbor Národního shromáždění tento koncept významným způsobem upravil a rozšířil, jeho podstatu však zachoval a předložil na konci roku 1918 k dalšímu projednávání.⁵

Zavedení obligatorního občanského sňatku, nejdůležitější bod celé reformy manželského práva, předkladatelé zdůvodňovali jednak praxí na Slovensku, kde byl tento institut zaveden uherským zák. čl. XXXI/1894, jednak analogickou právní úpravou v celé řadě evropských států (Maďarsko, Francie, Itálie, Belgie, Nizozemsko, Švýcarsko, Rumunsko, Portugalsko, Německo, sovětské Rusko). Zároveň v důvodové zprávě prohlašovali, že tento návrh zákona „*vyhovuje světské povaze naší republiky a činí značný krok ku předu na cestě vedoucí k rozluce státu od církvi, která je programem stran pokrokových a již důrazně hlásá nynější president a tvůrce našeho státu.*“⁶

Po intervenci vlády prostřednictvím sociálně demokratického ministra spravedlnosti Františka Soukupa právní výbor Národního shromáždění přepracoval poslanecký návrh ještě jednou,⁷ a to tak, že připouštěl církevní formu uzavření sňatku. Tento ústupek církvím a jejich věřícím učinil stát zřejmě proto, že by povinný civilní sňatek byl spojen s velkým zvýšením výdajů na převzetí a zabezpečení výkonu matriční agendy, kterou do té doby vykonávali především duchovní správci. V případě zrušení zákazu rozluky katolíků, dosud upravené v ustanovení § 111 obecného občanského zákoníku z roku 1811 (dále jen „ABGB“) a překážek uzavření manželství náboženského charakteru, mířících proti principům platného kanonického práva, však vláda podpořila poslanecký návrh.

Takto modifikovaná osnova prošla úspěšně dne 22. května 1919 schvalovacím procesem a byla publikována dne 13. června 1919 pod č. 320/1919 ve Sbírce zákonů a nařízení. Účinnosti nabýval tento právní předpis podle § 31 postupně – ustanovení o možnosti volby formy sňatku a jeho náležitostech (§§ 1–12) měsíc

⁴Národní shromáždění ČSR (dále jen „NS ČSR“), tisk č. 1 ze dne 19. listopadu 1918.

⁵NS ČSR, tisk č. 298 ze dne 28. prosince 1918.

⁶Tamtéž.

⁷NS ČSR, tisk č. 1007 ze dne 15. května 1919.

po publikaci, zatímco ostatní ustanovení, především nová rozluková úprava, již dnem vyhlášení. Zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. měl rovněž unifikační charakter, neboť vytvářel jednotné právní prostředí, alespoň v oblasti rodinného práva, pro historické země Koruny české na straně jedné a Slovensko a od roku 1924 také Podkarpatskou Rus na straně druhé.

Od roku 1919 tak byl pro celé území ČSR církevní sňatek, uzavíraný před příslušným orgánem státem uznané církve nebo náboženské společnosti, „*postaven na roveň sňatku občanskému a naopak*“⁸. V Čechách, na Moravě a ve Slezsku došlo pouze k nepatrnému posunu – před rokem 1919 připouštěl předlitavský zákon č. 47/1868 ř. z. civilní sňatek jako fakultativní (pro úplnost nutno dodat, že zákon č. 51/1870 ř. z. „*rozšířil možnost civilního sňatku i na osoby, které nepatřily k žádné ze státem uznaných církví*“⁹). Z uvedeného pravidla platila jediná výjimka – zákon č. 159/1912 ř. z., speciální vůči ABGB i zákonu č. 320/1919 Sb. z. a n., stanovil občanský sňatek jako povinný pro přívržence islámu. Na Slovensku a na Podkarpatské Rusi, kde církevní forma neměla od roku 1894 civilněprávní účinky, šlo o důležitou pozitivní změnu. V této části tedy zákon č. 320/1919 Sb. z. a n., ač původně zamýšlený jako „*kulturkampfový*“, nepochybně tento styl myšlení opustil, což lze považovat za první vlašťovku v procesu zmírnění zamýšleného ostřejšího kurzu nové ČSR ve vztahu vůči církvím a náboženským společnostem.

Co se týče církevní formy sňatku, nestanovoval zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. duchovním žádné povinnosti, které by pro ně představovaly výraznější zátěž. Kromě vykonávání samotných svatebních obřadů museli ještě provádět v předstihu jeho vyhlášky (ohlášky), a to „*před věřícími při bohoslužbě o třech dnech zasvěcených*“¹⁰ přičemž k platnosti manželství bylo třeba vykonat alespoň jednu vyhlášku. Obligatorní náležitostí vyhlášky muselo být vždy „*jméno a příjmení obou snoubenců, jejich rodiště, stav a bydliště, jakož i připomenutí, aby každý, kdo by věděl o nějaké překážce manželství, ji oznámil*“¹¹. O tom, že došlo ke slavnostnímu souhlasu muže a ženy k uzavření církevního manželství a že tomuto aktu předcházely řádně vykonané vyhlášky, vyhotovoval duchovní

⁸BENDA, Eduard, *Praktický advokát I.*, Praha, bez roku vydání, s. 38.

⁹HRDINA, Ignác Antonín, *Náboženská svoboda v právu České republiky*, Praha, 2004, s. 125–126.

¹⁰§ 12 zákona č. 320/1919 Sb. z. a n.

¹¹§ 2 zákona č. 320/1919 Sb. z. a n.

správce zápis do knihy vyhlášek a knihy sňatků; na požádání pak z nich vystavoval výpis (§§ 10–11).

Ostatní ustanovení zákona č. 320/1919 Sb. z. a n. (§ 13 a násl.) se již nesly v duchu daleko více konfrontačním. Zatímco nekatolických církevních a náboženských společností se prakticky nedotkly, u věřících katolické církve tomu bylo jinak.

Dosud platné znění ABGB – byť s určitými odlišnostmi – kopírovalo kano-nickoprávní zásady, zakazující mimo jiné uzavření manželství osobám, které složily řeholní sliby nebo přijaly svátost kněžství (§ 63), osobám diametrálně rozdílné konfese (§ 64), osobám sešvagřeným (§ 66) a osobám žijícím ve stavu těžkého hříchu cizoložství (§ 67). Všechny tyto citované překážky manželství zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. (§ 25) bez náhrady zrušil. Ustanovení o zrušení zákazu uzavírat manželství, v nichž jednou ze stran byl kněz nebo člen řeholního řádu, nepochybně souviselo s krizí uvnitř katolické církve, která právě v letech 1919–1920 vrcholila. Během této doby někteří duchovní a řeholníci, většinou ti, co později založili československou církev, zcela odvrhli celibát, k němuž se před svým svěcením zavázali, a začali novely manželského práva využívat k legalizaci svých předchozích morálních selhání, budících často pohoršení u věřících i nevěřících. Poslanci Národního shromáždění, hlasující pro schválení zákona č. 320/1919 Sb. z. a n., tak nepřímo podpořili dezintegrační proces uvnitř katolické církve. A nespokojili se pouze s tím.

Zcela zásadním způsobem se zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. dotkl i další citlivé oblasti manželského práva, totiž „*překážky katolicizmu*“ (§ 111 ABGB). Ustanovení § 13 ve spojení s ustanovením § 25 zákona č. 320/1919 Sb. z. a n. zrušilo zákaz rozluky katolických sňatků. O rozluku bylo možné žádat civilní soud ze zákonem taxativně vyjmenovaných důvodů (§ 13). První republika tak „*ještě výrazněji potvrdila zsvětštění manželství jakožto smlouvy svého druhu*“, ¹² čímž pokračovala ve šlépějích reforem Josefa II. a předlitavského liberálního zákona č. 47/1868 ř. z., kterými stát získával stále větší a větší vliv na rodinný život svých občanů.

S touto úpravou nemohla katolická církev – na rozdíl od jiných církví a náboženských společností, které svým věřícím zánik manželství umožňovaly – souhlasit s odvoláním na evangelijní citát: „*Co Bůh spojil, člověk nerozlučuj.*“ ¹³ Papež Pius IX. zavrhl ve svém Syllabu errorum z roku 1864 tvrzení,

¹²PÁVEK, František, *Rozvody očima soudce*, Praha, 1973, s. 34.

¹³Mk 10,9; Mt 19,6.

že „dle přirozeného práva není svazek manželský nerozlučitelný a rozvedení v pravém smyslu může v rozličných případech pravomocností světskou stanoveno být“.¹⁴ „Platné křesťanské manželství je nerozlučitelné, t. j. nemůže být rozloučeno, leda smrtí jednoho z manželů“¹⁵, soudil v souladu s Kristovým odkazem a s neměnnou praxí církve autor dobové učebnice katolického náboženství. Pokud od roku 1919 v ČSR docházelo k rozlukám manželství katolíků, jejich církev to sice mohla vzít na vědomí, za jediné platné manželství však uznávala to původní svátostné. Její vliv na veřejné mínění zdaleka ještě nebyl bezvýznamný, takže rozluky „byly posuzovány (...) přinejmenším jako vážný prohřešek proti společenské etice a vcelku jako společenské zlo.“¹⁶ Jejich počet však po dobu existence první republiky strmě narůstal – v roce 1919 jich bylo 2 154 (celkový počet sňatků 184 990), v roce 1937 již 8 089, přičemž celých cca 90 % z tohoto počtu připadalo na české země. Vezmeme-li v úvahu ještě to, že v roce 1919 činil celkový počet sňatků 184 990, ale v roce 1937 již pouze 120 130,¹⁷ lze konstatovat, že rozšíření rozluky též na katolické křesťany mělo nezanedbatelný vliv na pokles společenského uznání rodiny jako základní jednotky společnosti. O rok později přijaté ustanovení československé ústavy, že „manželství, rodina a mateřství jsou pod zvláštní ochranou zákonů“¹⁸, tak bylo spíše prázdnu proklamací.

Pro úplnost je nutné dodat, že zákon č. 320/1919 Sb. z. a n. zachoval v platnosti dosavadní ustanovení o rozvodu („od stolu a lože“),¹⁹ především s ohledem na myslitelné poměry, které sice mohly způsobit přechodný rozchod manželů, na rozluky však nestačily nebo nebyla oběma partnery chtěna.

V souvislosti s umožněním rozluky manželství osob katolického vyznání došlo zákonem č. 320/1919 Sb. z. a n. (§ 27) také ke zrušení pravomoci duchovních správců pokoušet se o zachování stability manželství před faktickým rozpadem („rozvodem od stolu a lože“) smířčími pokusy podle zákona č. 3/1869 ř. z. s účinností od 13. června 1919 tak tyto úkony, předcházející podle § 104 a § 107 ABGB rozvodům, mohly vykonávat pouze justiční orgány, nicméně „kvalita

¹⁴Syllabus errorum, čl. 67.

¹⁵KAŠPAR, Josef, *Základy katolické věrouky*, Olomouc, 1922, s. 225.

¹⁶PÁVEK, František, op. cit., s. 45.

¹⁷Srov. PÁVEK, František, op. cit., s. 35.

¹⁸§ 126 Ústavy z roku 1920.

¹⁹Srov. SVOBODA, Emil, *Rodinné právo*, Praha, 1921, s. 48.

smířících jednání (...) bez náležitě přípravy soudců klesla posléze na ryze formální úkon, který tuto důležitou činnost na jistou dobu dokonce zdiskreditoval“.²⁰

V otázce rozluky manželství ke kompromisu mezi státem a katolickou církví, k níž se hlásila velká většina obyvatelstva ČSR, dojít nemohlo. O tom, že tehdejší zákonodárci ještě nechápali rozluky jako takřka jediný způsob řešení krizových momentů v manželství, svědčí také zpráva právního výboru Národního shromáždění ČSR z 28. prosince 1918, v níž vysoce ocenili význam rodiny. Rozluky přitom přirovnali k lékům, „*které sice nemoc vyléčí, ale organismus přes to poškozují.*“²¹ Také odkázali na pozoruhodný výrok T. G. Masaryka z roku 1903, totiž že „*domáháme se rozlučitelnosti manželství, abychom je učinili nerozlučitelným.*“²² Netřeba zdůrazňovat, že vývoj v 20. a 21. století tuto naivní představu zcela vyvrátil.

Resumé

Článek se věnuje problematice změn manželského práva, provedených záhy po vzniku samostatného Československa zákonem č. 320/1919 Sb. z. a n., který novelizoval dosud platnou právní úpravu obsaženou v obecném občanském zákoníku z roku 1811 a některých dalších předpisech.

Summary

The First Republic Amendment to the Marriage Legislation by the Act No. 320/1919 Coll.

The article discusses changes to the marital law that were introduced by Act No. 320/1919 Coll. shortly after the creation of independent Czechoslovakia. The Act amended the regulation included in the General Civil Code from 1811 and other laws and regulations.

Zusammenfassung

Die Änderungen des Eherechts durch Gesetz Nr. 320/1919 Sb. z. a n.

Artikel widmet sich der Problematik der kurz nach der Gründung der unabhängigen Tschechoslowakei durchgeführten Änderungen des Eherechts, d.h. dem Gesetz Nr.

---

²⁰PÁVEK, František, op. cit., s. 42.

²¹NS ČSR, tisk č. 298 ze dne 28. prosince 1918.

²²Tamtéž.

320/1919 Sb. z. a n., das die Bestimmungen des ABGB 1811 und einige weitere Rechtsvorschriften geändert hat.

Riassunto

La novella del diritto matrimoniale della 1^a repubblica n. 320/1919 Rac.

L'articolo si dedica alla problematica dei cambiamenti di diritto matrimoniale subito dopo la nascita della Cecoslovacchia indipendente, fatte con la legge n. 320/1919 Sb. z. a n. (Raccolta di leggi e regolamenti) che novella la normativa contenuta prima nel codice civile universale dal 1811 e in alcuni altri precetti.

O autorovi

JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph. D., je absolventem Právnické fakulty ZČU v Plzni (na jejíž katedře právních dějin v současnosti působí) a Katolické teologické fakulty UK v Praze. Ve své vědecké a pedagogické práci se věnuje především problematice právního postavení církví a náboženských společností. Je autorem učebnice „Konfesní právo – průvodce studiem“ (2008), monografie „Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989“ (2009).

JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph. D., is a graduate of the Catholic Theological Faculty of Charles University and the Law School of the University of West Bohemia in Pilsen, where he currently teaches in the Department of Legal History. In his research and teaching he focuses on the issues of the legal status of churches and religious societies. He authored a textbook “State Law on Churches and Religious Societies – A Study Guide” (2008) and a book “Restitutions of the Church Property in the Czech Republic After 1989” (2009).

JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph. D. – absolvierte Juristische Fakultät der Westböhmisches Universität in Pilsen (wo er auch zur Zeit am Lehrstuhl für Rechtsgeschichte tätig ist) und Katholische Theologische Fakultät der Karlsuniversität in Prag. Er befasst sich wissenschaftlich mit der rechtlichen Stellung der Kirchen und Religionsgesellschaften und ist Autor des Lehrbuchs „Staatskirchenrecht – Wegweiser für das Studium“ (2008) und der Monographie „Restitution des kirchlichen Vermögens in der Tschechischen Republik nach 1989“ (2009).

JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph. D., si è laureato alla Facoltà di Giurisprudenza della Università della Boemia Occidentale a Plzeň alla cui cattedra della storia di diritto è attualmente impiegato ed anche alla Facoltà di Teologia Cattolica UK a Praga. Nel suo lavoro scientifico ed accademico si dedica soprattutto alla problematica della posizione giuridica delle Chiese ed Enti religiosi. Autore del libro di testo “Diritto Ecclesiastico Statale – una guida per lo studio” (2008) e della monografia “Restituzioni del patrimonio ecclesiastico nella Repubblica Ceca dopo 1989” (2009).